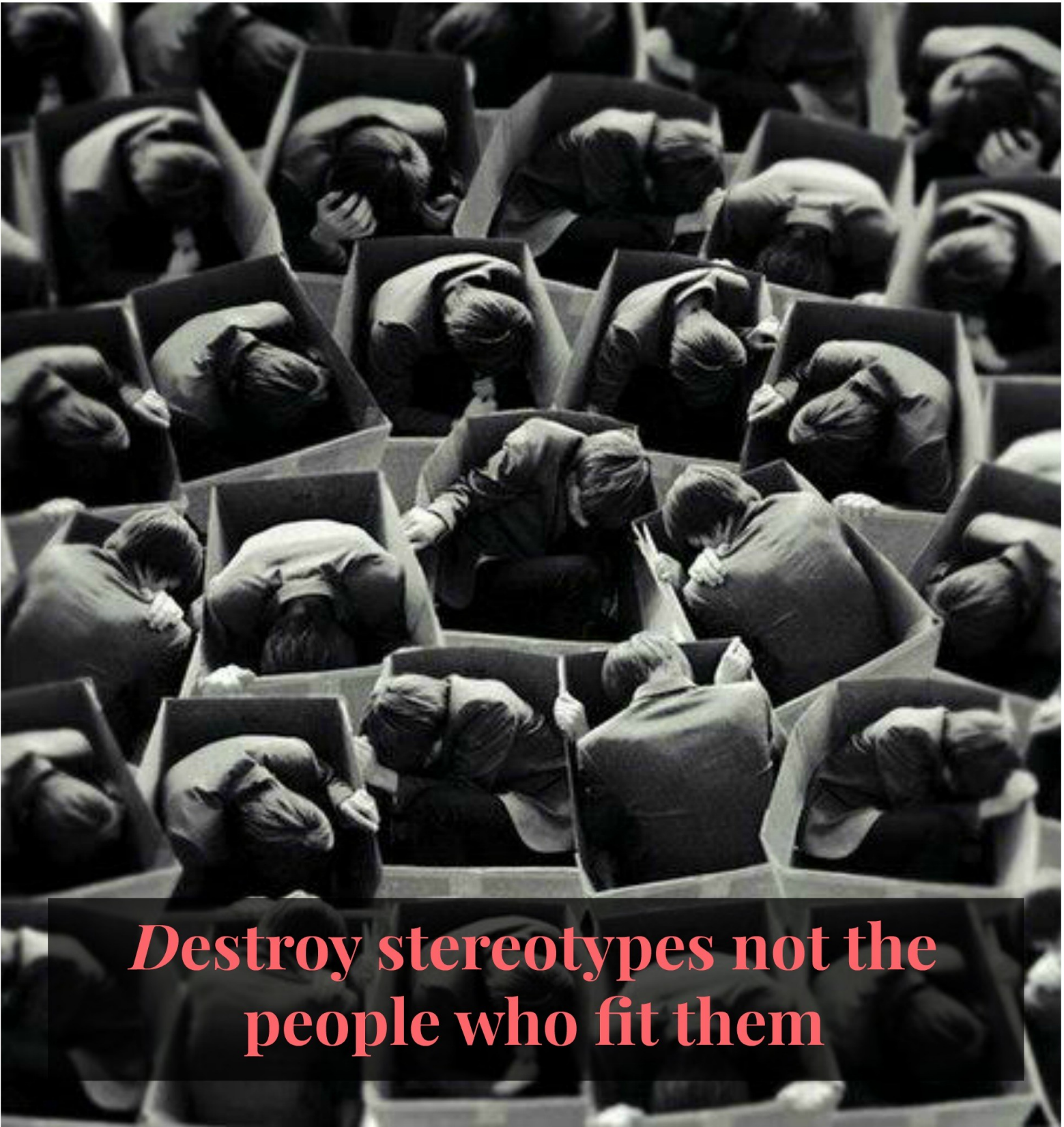

CULTURAL DIVERSITY

Stereotypes



*Destroy stereotypes not the
people who fit them*

Turinys

- 04 Stereotipų galia šiandieninėje visuomenėje
- 13 Stereotipai apie žydus — jų atsiradimas bei griovimas
- 18 85 years since Anne Frank's birth! The voice of a child that has appeared to be stronger than death
- 28 Stereotipai apie Lietuvos romus
- 34 Stereotipai apie lenkų etninės kilmės lietuvius
- 41 Moteris ir visuomenė
- 49 Lytinių mažumų stereotipinimas Lietuvoje
- 56 Stereotipai apie socialines rizikos grupes. Tiesa ar mitas?
- 61 Stereotipai mokyklose, vadovėliuose arba kokią žinią perduoda švietimo institucija
- 67 Rekomenduojami filmai
- 69 Rekomenduojama literatūra
- 70 Pedagogams naudingos knygos



Stereotipų galia šiandieninėje visuomenėje

Stereotipų samprata ir jų atsiradimo priežastys

Tikriausiai retai kiekvienas iš mūsų pagalvojame, iš kur atsiranda stereotipai ir kokia jų tikroji reikšmė. O stereotipai tikrai ta žodžio prasme yra kraštutinis tarpkultūrinio nesusikalbėjimo pavyzdys. Pagrindiniai stereotipų tipai, kurie vyrauja pasaulyje yra amžiaus, lyties ir tautybės. Didžioji dalis mūsų užaugome girdėdami tam tikrus suaugusių pokalbius apie kiekvieno individo kaip asmenybės elgesį ir motyvus. Galbūt neretai susimąstydavome kodėl mūsų patys artimiausi žmonės – tėvai pasakydavo kažką negražaus arba pašaipaus apie individą, kuris yra gėjus, žydas, juodaodis, kinas, romas ar kažkokios kitos žinomos socialinės ir etninės grupės atstovas. Tuo metu mes nesupratome ką toks elgesys reiškia, tačiau suaugę mes išmokstame susieti tokias kalbas su tamsumu todėl priskiriame šia kalbas stereotipams. Turbūt daugelis esame girdėję toką sąvoką kaip “etninė grupė”, tokia sąvoka žmonėms asocijuojasi su išskirtinumu, kuris leidžia apibėžti “mūsų” ir “jūsų” ribas. Iš dalies tai yra teisinga, bet tiksliau ši sąvoka paprastai naudojama norint apibūdinti mažumą, kuri kultūriškai skiriasi nuo daugumos, todėl toks išskyrimas stipriai palaiko stereotipinę žmonių mąstymą. Svarbu nepamiršti, kad etniškumas yra socialinių ryšių aspektas, o ne nuosavybė, jis yra įgyjamas palaipsniui.

Iš tikrųjų daugelis iš mūsų stereotipus naudojame iš dalies dėl to, kad mums yra pakankamai sunku priimti visa sudėtingą bei skirtingą informaciją apie žmones visame pasaulyje. Kaip jau minėjau, mes gana ankstyvame amžiuje išmokstame priimti stereotipus apie tam tikras grupes ar atskirus individus. Nepaslaptis, kad gana dažnai stereotipai būna bendri visiems. Kuo vienodžiau

žmonės vertina vienokį ar kitokį reiškinį, tuo labiau socialinis stereotipas yra laikomas išreikštas. “Socialinis stereotipas egzistuoja ten, kur žmonių nuomonė sutampa dėl stereotipizuojamų objektų ir situacijų. Stereotipo palaikomumui turi įtakos intelektas, asmeninė patirtis, išsilavinimo lygis, normos, įpročiai, gyvenamoji aplinka socialiniai vaidmenys.” (V. Pruskus, 2004)

Kaip stereotipai paveikia mūsų mąstymą ir jausmus?

Kuomet esame jauni, mums sunku yra kritiškai mąstyti, todėl mes irgi juokiamės iš įvairių mums dar nelabai suprantamų stereotipinių juokų, net jeigu ir emociškai nujaučiame, kad tokie juokeliai yra ganėtinai bjaurūs. Kyla klausimas kodėl mes tada taip darome? Atsakymas paprastas, todėl, kad tuo metu svarbiausias mūsų tikslas yra priklausyti sava grupei. Mes nenorime tapti išskirtiniais, mums svarbu, kad mes turėtume pripažinimą kaip ir kiti grupės nariai. Taigi iš dalies stereotipai kai kuriose socialinėse situacijose duoda mums tarsi “atsakymus” į tai, koks turėtų būti mūsų tarpusavio bendravimas. Stereotipai tam tikra prasme neleidžia mums pažinti ir suprasti žmonių, kurie skiriasi nuo mūsų. Stereotipai griauja tikrovę ir tarsi siekia, kad vadovaudamiesi stereotipais mes gautume grupės apibendrinimą ir žinotumėm kaip elgtis tam tikroje situacijoje. Kaip bebūtų, didžioji dalis egzistuojančių stereotipų yra visiškai netikslūs. Žmonės dažniausiai juos naudoja norėdami apibrėžti ribas tarp “jų” elgesio ir “manojo” elgesio. Tokiu atveju “savas” elgesys yra laikomas “teisingas”. Stereotipai turi tarsi užkoduotą misiją, kuomet mes tikimės, kad stereotipai padės mums susiorientuoti įvairiose situacijose, mes nepagalvojame, kad iš tikrųjų jie trugdo mums suprasti savo tikruosius jausmus. Jie savo

turima galia tiesiog priverčia mus galvoti, kad kažkas mums kažką padarė blogo ir įtikina, kad problema slypi ne mūsų mąstyme, o kažkieno kito. Kuomet žiūrime į problemą per stereotipus, mes imame koncentruotis ties tuo, ką „jie daro“ arba imame teigti, kad tokie jau „tie žmonės“ yra, nebandydami aiškintis tikrosios problemos priežasties. Stereotipai įgauna savo vertę, kuomet mes pradedame vertinti „kitus“ išskirdami juos kaip „kitokius“, „nenormalius“, „neatitinkančius nustatytų normų“ ir t.t. „Gyvendami vieni šalia kitų, tarpusavyje bendraudami, žmonės lygina save su kitais ir vertina. Apie kaimynus, kaip ir apie bet kurį kitą reiškini, susidaroma tam tikra nuomonė, dažnai fragmentiška ir netiksli. Kaip yra pabrėžę mokslininkai, nacionalumas, tautiškumas dažnai yra suvokiamas ne tiek protu, kiek jausmais ir emocijomis. Sakydami „lietuvis“, „rusas“, „lenkas“, „žydas“, mes dažniausiai juos suvokiame ne tik kaip tam tikrų geografinių erdvių atstovus, o jau turime apibrėžtas nuostatas, vertinimus, charakterio stereotipus. Dažniausiai jie yra neigiami ir menkinantys kitą tautą.“ (Laima Anglickienė, 2011)

Vadovaudamiesi visuomenės nustatytais normomis, mes kartais tiesiog pamirštame tokį paprastą dalyką, kad mūsų nenoras pritarti kitų kultūrų elgesiui ir neigiamas požiūris į jas atsiranda dėl to, kad kitų kultūrų elgesys kitoks, todėl būtent dėl šios priežasties mes jį suprantame kaip „neteisingą“ „neatitinkantį nustatytų normų“. Ir tai yra puiki terpė atsirasti stereotipams. „Stereotipai atsiranda tuomet kai mes nepažystame kitos kultūros, jie kyla iš mūsų pačių kalbėjimo ir mąstymo apie „kitą.“ (Adrian Holliday, Marvin Hyde, John Kullman, 2004) Mes esame tarsi išmokyti identifikuoti problemą, kaip grupės su kuria mes turime problemų, specifinį bruožą. Užuoť ieškoję išeities ar problemos sprendimo būdo savyje arba viename asmenyje iš tos grupės, su kuriuo mes ir turime problemų. Nenuostabu, kad tuomet stereotipai įgauna galios ir priverčia mus kaltinti kitus. „Problema ta, kad stereotipai patiekia iškraipytą vaizdą-netikslus sociokultūrinio gamtovaizdžio žemėlapius. Kaip netikslus žemėlapis suklaidina keliautoją, taip ir klaidingas įspūdis apie žmones arba grupes priverčia individus ir

ištisas visuomenes prarasti moralinį susiorientavimą.“ (Jolanta Bielskienė, Lilija Duoblienė, Eglė Tamulionytė, 2012)

Įdomu, ar mes jaustumemės geriau jei būtume visi vienodi?

Mažai tikėtina. Žmonės yra individai ir visi mes esame unikalūs, nors mūsų kultūrai įtakos turi inkultūracijos(kultūros perdavimas iš kartos į kartą) ir difuzijos(viena visuomenė perduoda kultūrą kitai) procesai, tai dar nereiškia, kad šie principai yra automatiški, todėl net ir kaiminystėje gyvenančios visuomenės gali turėti arba labai panašią arba visai kitokią kultūrą. Žmonės nenori pripažinti, kad paprasčiausiai jie bijo pažinti „kitą“, ir pamiršta, kad savo pačių grupėje mes vis dėl to išmokstame bendrauti su „kitokiais“ nei mes patys. Tokiu būdu, mes peržengiame savo stereotipus savo kultūroje skirtingų individų atžvilgiu. Tos pačios taisyklės galioja ir bendraujant su individualiais iš kitų kultūrų. Gana dažnai visuomenė savo noru priema kitų kultūrinių grupių maistą, muziką, madą, bet kur kas sunkesnė užuoť jiems atrodo priimti elgesio ir vertybių skirtumus. Taigi, skirtingos vertybės ir elgesys kelia nepasitikėjimą, todėl taip yra įsisavinami nauji stereotipai.

Kaip stereotipai veikia žmones?

Gana dažnai žmonės nepagalvoja, kad stereotipai priveda prie diskriminacijos. Jie nenori to pripažinti, kad atsiliepdami apie „kitą“ bjauriai, jie diskriminuoja tas grupes. Tokią žmonių mąstyseną pateisina mintis, kad „visi taip daro“, kodėl aš turiu būti išskirtinis. „Blogiausia tai, kad stereotipai veikia ne tik suvokimą, elgesį, bet ir socialinius santykius, sąlygodami išankstinį nusistatymą ir diskriminaciją. Kitų kultūrų atstovų elgesys yra suprantamas ribotai. Todėl stereotipai gali trukdyti bendravimui ir bendradarbiavimui. Susiformavusios neigiamos nuostatos gali įtakoti ir faktinį individo elgesį, kur jis pradės elgtis taip, kaip iš jo tikimasi t.y. kaip iš jo reikalauja stereotipas, kas tikrai gali apsunkinti bendravimą.“ (Statkus,1998) Diskriminacija kitų žmonių iš mažesnių kultūrinių grupių atžvilgiu yra todėl, kad jų elgesys yra matuojamas pagal vyraujančią kultūrą ir jos normas. Čia išskyla toks reiškiny kaip

etnocentrizmas. “Tikėjimas, kad savi elgesio modeliai visada esą normalūs, natūralūs geri, puikūs ir reikšmingi, o svetimi, kadangi yra kitokie, esą laukiniai, nežmoniški, bjaurūs ar iracionalūs. (Marvin Harris, 1998) Toks kitos kultūros vertinimas ugdo stereotipus, todėl tai parodo, kad žmonės yra nepakantūs kultūriams skirtumams.

Kultūriniai stereotipai gali kelti juoką, padėti kurti anekdotus, bet turbūt daugelis nepagalvojame apie tai, kad kartu jie gali žaloti žmones. Internetiniuose portaluose gausu anekdotų apie etnines mažumas ar kitas socialiai pažeidžiamas grupes. Keletas pavyzdžių:

“Ėjo žydas per dykumą, rado pinigų maišą, perskaičiavo trūksta...”;

“40 metų Mozė vedė žydus iš dykumos... O tuos kurie atsiliko, dabar vadiname arabais.”;

”Ir pasakė Dievas žmonėms:

- Eikite ir dauginkitės!

O kinams tai pakartojo net tris kartus...”;

“Kanibalai saloje: ”Nesuk jo taip greitai, turi apskrusti” - ”Negaliu, tai lenkas. Kitaip jis vagia anglis.”;

“Iš kur sužinota, kad Vokietijoje atsirado daug lenkų? - Čigonai uždaro savo bankų sąskaitas.”

Atrodytų, kad tokie nekalti anekdotai yra “normalus” visuomenėje dominuojantis reiškiny, tačiau jų metu yra sukuriami stereotipai, kurie gali įsirežti į žmonių sąmonę ir pakenkti tam, apie kurį kalbama. Ne vietoje ir netaktiškai (pvz. žiniasklaidoje) nuskambėjęs juokas tam tikro žmogaus ar grupės atžvilgiu gali sukelti naują diskriminacijos bangą visuomenėje. Internetiniuose portaluose populiarėja įvairūs juokeliai apie etnines mažumas ar socialiai pažeidžiamas grupes, kurie skatina diskriminaciją. Tačiau kaip jau minėjau, priklausymas sava grupei yra labai svarbus reiškiny, todėl, toks diskriminacijos kitų grupių atžvilgiu skatinimas yra populiarus, “nekaltas” ir dažnas reiškiny jaunimo tarpe. Keletas pavyzdžių (vaizdinių) iš internetinių portalų gausos apie etnines mažumas:

Taigi, tokie atrodytų nekalti juokeliai skatina diskriminaciją ir žinoma žeidžia šių mažumų



atstovus. Šiuolaikinėje visuomenėje, kultūriniais stereotipais paremtas humoro yra visur (draugų rate, televizijoje ir pan.), nes tai yra mūsų socialinio dinamiko dalis. Tačiau kyla klausimas ar tokių vaizdų sukeltos pasekmės nėra didesnės už sukeltą juoką? Juk tokiu būdu yra ne tik ugdomi stereotipai, bet ir skatinama diskriminacija kitų grupių atžvilgiu.

Ar žiniasklaida-stereotipų kalvė?

Žiniasklaida yra vienas iš pagrindinių veiksnių, kuris lemia stereotipų formavimąsi. Galima sakyti, kad nuo žiniasklaidos siunčiamos žinutės priklauso kaip bus interpretuojamas vienas ar kitas reiškinys mūsų visuomenėje. „Todėl informacija apie asmens etninę kilmę, odos spalvą, religiją, lytį ar kitas charakteristikas, pateikta tam tikrame socialiniame kontekste, gali lemti išankstinius vertinimus, nusistatymus, ir etninius santykius.“ (Vida Beresnevičė, Monika Frėjutė-Rakauskienė, 2006)

Didžiulę įtaką žmonių sąmonėje esančių stereotipų formavimui turi visuomenės informavimo priemonės. Žiniasklaida formuoja požiūrį į pasaulį, į kitas kultūras ir pateikia jau suformuotą požiūrį, kuris atrodo pakankamai priimtinas, nes „atpažįstamas“. Kaip bebūtų, žmonės neturi pakankamai nei laiko, nei noro gilintis į pateikiamą informaciją, todėl visada būna patenkinti, kad nereikia daug galvoti, todėl tai ir sudaro palankias sąlygas plisti stereotipams. Žmonės žino, kas yra aplink juos, ir jaučiasi saugesni. Taigi, žiniasklaida formuoja mūsų požiūrį daugeliu atvejų, nes ji yra dominuojantis informacijos perdavimo veiksnys.

Kaip žiniasklaida paveikia mūsų mąstymą?

Už žiniasklaidos straipsnių slepiasi tam tikras norminio mąstymo supratimas. Jei pamatote antraštę: „kur čigonas, ten vagystė“ pradedate manyti, kad romai patys didžiausi vagys ir tai akivaizdu žiūrint į šiandieninę televiziją, kur rodomi tik negatyvūs dalykai, apie etnines mažumas. Božena Karvelienė (romų tautybės atstovė) diskusijos metu teigė: „Juk jeigu vienas romas kažką blogo padaro, televizija parodo kokie visi romai yra blogi, o ne tas vienas.“ Ji mano, kad žini-

asklaidos pateikiama informacija klaidina žmones ir būtent žiniasklaida pateikdama tokią netikslią informaciją formuoja stereotipus. Kita vertus žiniasklaida gali pateikti tokią informaciją apie asmenį ar situaciją, kokio pageidauja ar kokią nori pateikti suinteresuoti ir žiniasklaidai įtaką darantys asmenys. Žiniasklaida, reikšdama didžiulę idėjų bei nuomonių įvairovę ir būdama tuo mechanizmu, kurio pagalba galima netrukdomai keistis informacija, turi didelę galią paveikti visuomenės nuomonę ir suformuoti neigiamą arba teigiamą įvaizdį. Žiniasklaida formuoja mūsų požiūrį daugeliu atvejų, nes ji yra dominuojantis informacijos perdavimo veiksnys. Pateikiant naujienas apie etnines grupes, jos dažnai pristatomos akcentuojant skirtumus ir nurodant jų kitoniškumą bei nukrypimą nuo bendrų vertybių ir normų. Tokia žiniasklaidos pateikiama informacija išgarsina tų etninių grupių elgesį kaip neigiamą ir formuoja stereotipus. „Kiekvienas klausimas, patekęs į žiniasklaidos akiratį, yra padidinamas ir sustiprinamas – šitaip vienos ar kitos etninės kilmės ar rasės žmonės tampa labiau matomi nei kiti.“ (Vida Beresnevičė, Monika Frėjutė-Rakauskienė, 2006)

Ar stereotipai yra kaip įrankis apibrėžti „kitą“?

Buvo atlikta apklausa su žmonėmis, kurie turi skirtingą išsilavinimą ir amžių. Apklausos tikslas – išsiaiškinti kiek apklaustieji vadovaujasi stereotipais apie etnines mažumas ir socialinės rizikos grupes, kurios bus aprašomos šiame žurnale. Žmonių buvo klausama ką jie mano apie romus (čigonus), lenkus, žydus, socialinės rizikos grupes (benamius, alkoholikus), homoseksualus, ir apie moters vaidmenį visuomenėje (vienas iš stereotipų tipų dėl lyties).

Nuomonės apie romus (čigonus):

„Melagiai, sukčiai, jiems svarbiausia kaip tik apvogt ką nors.“ (Vyr., 25 metai, apsaugos darbuotojas);

„Neįdomus man jie šiaip, bet žinau, kad jie vagys, sukčiai. Dar jie apgaudinėja žmones. Teko susidurti per ekskursiją kai čigonas apvogė „savus“. (Vyr., 24 metai, kelių inžinierius);

„Jie ne žmonės, nesilaiko higienos ir nesuka sau dėl to galvos.“ (Vyr., 24 metai, studentas);

„O ko man galvot? Kuomet man mažai mam sakydava jog čigon' gal tavi išvežt ir parduot. Bet aš pat niekad apie juos blog i neatsiliepdavo.“ (Mot., 50 metų, baigusi buhalterinės apskaitos technikumą);

„A kas jie per vieni? Aj, čiganai, nu ti kuo aš žinuo, netieka niekad kalbėt su jajais, ir bendrout niekuod netieka. Žinuo, kad jieje labai unt metalą pasiniešę ir pastuovėi, siula parduot.“ (vyr., 29 metai, baigęs indžineriją, dirbantis užsienyje);

„Na jei prasilenkiu gatvėje ar kur kitur stengiuosi nežiūrėti jiems į akis, nes girdėjau, kad jie „nužiūri“ žmones...“ (mot., 22 metai, studentė);

„Čigonai ir liks čigonais, apsukrūs jie žmonės, žiūrėk taip užkalbės dantį, kad nepastebėsi kaip pinigine liks tuščia.“ (mot., 39 metai, padavėja).

Nuomonės apie žydus.

„Girdėjau, kad žydai išrado vielą.“ (vyr., 24 metai, kelių inžinierius);

„Nepažystu nei vieno žydo, nieko blogo prieš juos neturiu, tik žinau, kad jie darosi apsipjaustymus ir neturi savo šalies.“ (vyr., 17 metų moksleivis);

„Na žydai mėgsta pinigus ir dėl kiekvieno cento verkia.“ (vyr., 22 metai, studentas);

„Girdėjau tokį anekdotą : Kodėl žydai 40 metų klajojo po dykumą? Nes girdėjo, kad kažkas pametė monetą. Ir aš sutinku, nes jie negali be pinigų.“ (vyr., 23 metai, studentas);

„Aš tai girdėjau, kad žydai kaip ir čigonai gali apvogti.“ (mot., 18 metų, abiturientė);

„Es girdėjęs toks juoks, kad jie anksčiau gerdava krikščionių kraują, o ko pat mano ti jie labe gudrūs.“ (mot., 50 metai, baigusi buhalterinės apskaitos technikumą);

„Nuo pat vaikystės man žydai asosijuojasi su apsukrumu. Jie visada nori apgauti ir panašiai. Vaikystėj mano kieme buvo žydas, tai jis visada

galvodavo kaip ką apgauti.“ (Mot., 52 metai, buvusi pradinė klasių mokytoja).



Nuomonės apie homoseksualus:

„Nu tu žinai mana nuomonė apie juos, tiesiog žmons, pas kuriuos kažkas sutrikį, bet čė yra ne jų kalte, tiesiog dauguma žmonių nemok jų priimt tokių, kokie jie yra.“ (mot., 50 metai, baigusi buhalterinės apskaitos technikumą);

„Paskutiniai jie... aš nesupruont, kap kiti žmuons dar gal su jajais bendrout, bent skuonį gerą unt rūbų turi.“ (vyr., 29 metai, baigęs indžineriją, dirbantis užsienyje);

„Prie ruso nebuvo tokių žmonių, buvo moteris ir vyras... Dabar atsirado visokių, kurie net nežino ką, daro. Kam taip reklamuotis. Jei jau tokie yra, ko jie skelbias...“ (Vyr., 60 metų);

„Man jie netrugdo, bet tegul nereikalauja, kad jie galėtų auginti vaikus.“ (mot., 18 metų, abiturientė);

„Kol jie nesirodo ir nesiskelbia tol gerai, bet šiaip tai šlykštūs man jie.“ (vyr., 22 metai, studentas);

„Nu lezbietės merginos tai dar pakenčiama, bet jau gėjai... nu jau ne! Niekada nepripažinsiu jų kaip normalių.“ (Vyr., 21 metai, studentas).

Nuomonės apie lenkus:

„Paskutinė parazyt jie. Parazituojant' taut, kuri nesugeb gyvenant Lietuvoj išmoks kalbėt.“ (mot., 50 metai, baigusi buhalterinės apskaitos technikumą);

„Jieje tai mumeis čie trukda dirbt, pastuovei geresnies vietas užsiemt nuor, padluos paskutines.“ (vyr., 29 metai, baigęs indžineriją,

dirbantis užsienyje);

“Reik visus juos isvaryt, nes kai susituoks lietuviai su lenkais nebeliks grynu lietuviu ir nebebus musu valstybes is vis.” (vyr., 43 metai, vidaus apdailininkas);

”Lenkai? Jie nagliausi žmonės, iš visų. Negaliu aš į juos žiūrėt, o bendraut juolabiau” (mot., 24 metai, dirbanti Anglijoje);

“Nežinau... Kiek teko girdėti tai visi jų labai nekenčia. Mano draugė draugavo su lenku, tai visi jos draugai ją labai smerkė dėl to, bet man tai netrugdė.” (Mot., 29 metai, dirba užsienyje).



Nuomonės apie socialiai pažeidžiamas grupes-benamiai, alkoholikai.

“Žmons, kurie tur daug problemų, o šėip jie yra silpnūs ir negal kitaip išspręst.” (mot., 50 metai, baigusi buhalterinės apskaitos technikumą);

“A dar yra nealkoholikų Lietuvoj? Cha cie giers. Nu kartais ir aš tuoks.” (vyr., 29 metai, baigęs indžineriją, dirbantis užsienyje);

”Žmonės sergantys sunkią liga, kurie laiku negavo pagalbos.” (Mot., 70 metų, buvusi bibliotekininkė);

“Bevaliai žmonės, kurie galėjo turėti geresnį gyvenimą.” (Mot., 41 metai, bendrosios praktikos slaugytoja);

“Žmonės, kurie manipuliuoja kitų žmonių jausmais, norėdami patenkinti savo poreikius.” (Vyr., 23metai, policininkas);

“Žmonės neturintys gėdos jausmo, gali apvogti net artimiausius giminaičius.” (Vyr., 19 metų, moksleivis).

Nuomonė apie moterų vaidmenį:

“Va čie tai super klausims, niekuo bluoga neturiu ir jajos niekuo bluoga netur, visks tik gerai. Nuors ne visuos gražios, bet gi nė gruožis gi esmė.” (vyr., 29 metai, baigęs indžineriją, dirbantis užsienyje);

“Vyras turi būti vyresnis, o as privalau jam paklusti” (mot., 41 metai, kasininkė.);

“Moteris namų šeiminkė, o vyras uždirba pinigų, o kaip kitaip?” (vyr., 45 metai, tolimųjų reisų vairuotojas);

”Vyras turi išlaikyti šeimą, o moteris auginti vaikus” (vyr., 27 metai, vadybininkas);

“Manau, kad moteris yra grožio simbolis, juk laimingas vyras tas, kuris turi gražią ir protingą moterį pašonėje” (vyr., 24 metai, kelių inžinierius).

Apklaustos išvada

Galima daryti išvadą, kad apklaustieji gana stereotipiškai žiūri į etnines mažumas ir socialiai pažeidžiamas grupes. Į moters vaidmenį žiūrima taip pat labai stereotipiškai. Apklausoje dalyvavo nuo 17 metų iki 70 metų žmonės, kurie turi skirtingą gyvenimo patirtį ir išsilavinimą. Tačiau daugumos apklaustųjų požiūris į žydus, lenkus, romus (čigonus), homoseksualus, socialiai pažeidžiamas grupes yra neigiamas. Galima teigti, kad toks stereotipinis žmonių mąstymas yra nulemtas tėvų formuojamo požiūrio, draugų, aplinkinių, bei žinoma žiniasklaidos. Iš apklausos galime pamatyti, kad romai(čigonai) yra stereotipinami kaip “vagys”, žydai kaip “sukčiai”, homoseksulai kaip “sutrikusios asmenybės”, lenkai kaip “nagli” žmonės, benamiai-alkoholikai kaip “bevaliai žmonės”, ir moters vaidmuo stereotipinamas su “namų šeimininkės ir grožio simboliu”. Nors apklaustųjų nuomonės buvo paremtos stereotipais, tačiau jos buvo priimtose išlaikant toleranciją ir pagarbą.

Ar mes pasirengę sulaužyti stereotipus?

Turbūt būtų sunku pakeisti visos visuomenės požiūrį į etnines ir socialiai pažeidžiamas grupes, tačiau kiekvienas galėtų pagalvoti, kad bandydami

suprasti kitus, mes nuolat mokomės ir augame kaip individai ir kultūra. Ne etnocentriškas, bet atviras priėjimas prie „kito“, noras pažinti kitas kultūras, praplečia mūsų socialinį, kultūrinį ir psichologinį supratimą ir netgi savęs pačių pažinimą. Žmonės turėtų pamąstyti, kad vadovavimasis stereotipais jokia būdu nepalengvina gyvenimo, tai paverčia mus „viena, pilka mase“, kuri pasirenka lengviausią kelią apibūdinti „kitą“ ir taip atskiria „savąjį“ elgesį nuo „kito“. Kiekvienas turėtų pagalvoti, kad vertindami žmones pagal jų kultūrą mes skatiname esencialistinį mąstymą, kuris neleidžia mums pažinti pačio žmogaus kaip asmenybės. Juk žmogus turėtų būti daug svarbesnis nei jo kultūra. Neesencialistinis mąstymas leistų mums pažinti žmogų, vertinti jį kaip unikalią asmenybę, kuri gali visai neatitikti tos asmenybės kultūros rėmų. Taip pat tolerancija yra kaip vienas iš būdų kitaip pažiūrėti į kultūrinius skirtumus. Laikydamiesi tolerancijos principo, mes išmoksime pažinti „kitą“ nesinaudodami visuomenėje paplitusiais stereotipais ir tokiu būdu neskatinsime diskriminacijos kitos kultūros atžvilgiu. Būkime vienas kitam tolerantiški, laužykime susidariusius stereotipus ir tokiu būdu neleiskime atsiverti dar didenei stereotipų terpei visuomenėje.

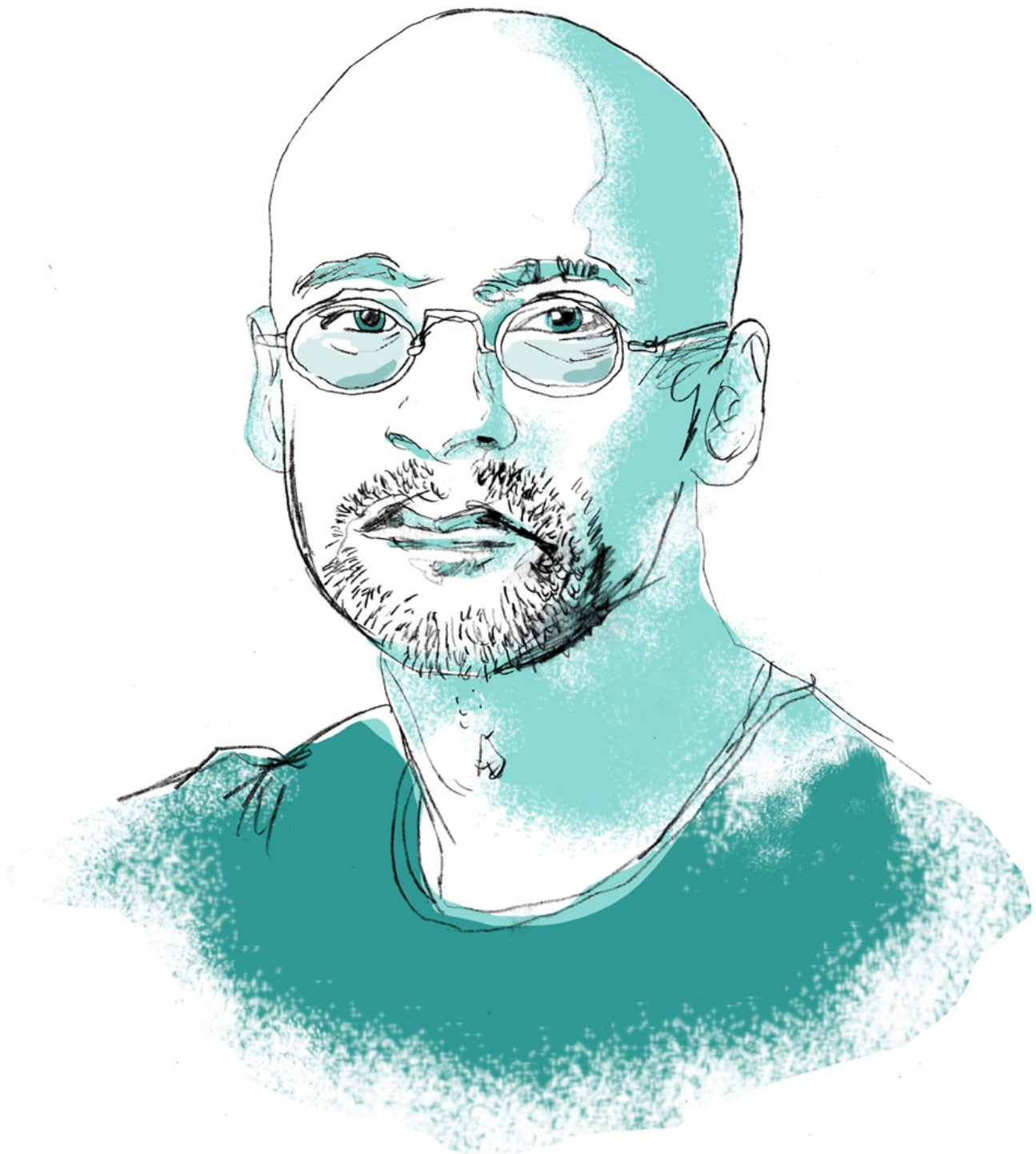
Šaltiniai:

1. Anglickienė, L. *Stereotipai dažniausiai perteikia neigiamą informaciją*. – Bernardinai.lt
2. Beresnevičiūtė, V., Frėjutė-Rakauskienė, M. *Etninė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė*. Socialinių tyrimų institutas, 2006
3. Bielskienė, J., Duoblienė, L., Tamulionytė, E. *Tarpkultūrinis ugdymas Lietuvos mokykloje: į pagalbą mokytojui*. TJA, 2012
4. Eriksen, T.H., *Small Places, Large Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. London: Pluto Press, 1995
5. Holliday, A., Hyde, M., Kullman, J. *Intercultural Communication: an advanced resource book for students*. London: Routledge, 2004
6. Holliday, A. *Culture as constraint or resource: essentialist versus non-essentialist views*
7. Marvin Harris. *Kultūrinė antropologija*. 1998
8. Pruskus V. *Multikultūrinė komunikacija ir vadyba*.//.Vilnius, 2004
9. Statkus N. *Psichologija Tau*. 1998, Nr. 5
10. <http://www.demotyvacijos.lt/niekada-nemetyk-akmenu-i-cigona-ant-dviracio-1575111> [žiūrėta 2014 05 25]
11. <http://www.demotyvacijos.lt/zymes/lenkas/kas-paskutinis-1312968.html?offset=7> [žiūrėta 2014 05 25]
12. <http://www.demotyvacijos.lt/zymes/zydai/negraszydas-1591468.html?offset=6> [žiūrėta 2014 5 26]
13. <http://cha.lt/zyma/dykuma> [žiūrėta 2014 05 23]
14. <http://www.anekdotai.info/anekdotas/40-metu-moze-vede-zydus-is-dykumos-o.html> [žiūrėta 2014 05 23]
15. <http://bajeriai.lt/anekdotai/id/6745> [žiūrėta 2014 05 24]
16. <http://subjektyvi.blogas.lt/vokieciu-anekdotai-apie-lenkus-2297.html> [žiūrėta 2014 05 24]
17. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/64750> [žiūrėta 2014 05 29]

Straipsnį parengė: Miglė Meškauskaitė

Stereotypes, they're sensual, cultural weapons.
That's the way that we attack people. At an artistic
level, stereotypes are terrible writing.

— *Junot Díaz*



Junot Díaz was born on December 31, 1968).
He is a Dominican-American writer.

Stereotipai apie žydus – jų atsiradimas bei griovimas

Ne paslaptis, jog dauguma žmonių vadovaujasi stereotipais apie kitas etnines grupes. Ar jie bent supranta, kad vadovaudamiesi stereotipais, jie akiai mato pasaulį? Jūs būsite supažindinti su žydų kultūra, su stereotipais apie žydus, kokią įtaką stereotipai padaro mūsų mąstymui ir mūsų elgesiui.

Lietuvos žydų bendruomenės visuomeninis patarėjas ryšiams su visuomene Sergejus Kanovičius apie dabartinę Lietuvos žydų situaciją buvo pasakęs viename iš publikuoto bernardinai.lt interviu: „Kai 1988 metais vyko steigiamasis Lietuvos žydų bendruomenės suvažiavimas, penki šimtai jo delegatų sunkiai tilpo į Profsajungų rūmų salę. Anuomet Lietuvoje žydų tebegyveno apie 20 tūkstančių. Šiandien, neoficialiais duomenimis, Lietuvoje gyvena tik 3 500 žydų. Taigi, dinamika liūdna, žydų miršta Lietuvoje daugiau nei gimsta, ir galime sakyti, kad esame žydų bendruomenės Lietuvoje nykimo ar bent jau paskutinio jos šimtmečio liudininkai“ (informacija paimta iš – <http://www.lzb.lt/lt/titulinis/8-naujausi-straipsniai/454-kanovicius-smelio-likrodi.html>).

Tokia statistika yra labai liūdna, juk kažkada Lietuva buvo vadinama – „šiaurės Jeruzalė“. Tačiau patys žydai stengiasi į tai žiūrėti optimistiškai. Todėl, kad Vilniuje yra net kelios žydų mokyklos, viena skirta tik „tikriems žydams“, o kita skirta visiems, ne tik žydams, bet ir kitataučiams. Manau, kad daug kam įdomus toks išsireiškimas - „tikri žydai“. Todėl, kad pagal žydų religiją žmogus gali būti „tikru žydu“, jeigu jo mama yra žydė, kadangi per motiną persiduoda etniškumas. Ne tik lietuviai, bet ir žydai turi daug įvairių švenčių. Pavyzdžiui žydai Naujus Metus (Roš ha-Šana) švenčia rudenį. Per Naujuosius Metus sinagogoje yra pučiamas šofaras - avino ragas. Taip pat rengiama šventiška puota, kurios neatsiejama dalis yra apvali chala (baltos duonos pynutė) ir obuoliai. Kai dauguma pasaulio žmonių švenčia Kalėdas, žydai švenčia

Chanuką, kuri yra vadinama kaip „šviesos šventė“ arba „ugnies šventė“. Kiekvieną dieną žydai uždega po vieną žvakę specialioje septynių žvakių žvakidėje – chanukijoje. Šventės metu yra įprasta valgyti aliejuje pagamintus patiekalus, pavyzdžiui Lietuvos žydai valgo tradicinius bulvinius blynus. Žydai turi daug gražių švenčių, aš išvardinau tik kelias. Reikia taip pat nepamiršti kiek yra garsenybių, istorijoje palikusių savo pėdsakų, talentingų žmonių ir dauguma jų – yra žydai. Žydų organizacijos, veikiančios Lietuvoje, visapusiškai stengiasi padėti Lietuvos žydams, organizuoja įvairias stovyklas. Taip pat organizuoja įvairius renginius, kurių metu ne tik žydai, bet ir visi Lietuvos piliečiai yra kviečiami ir laukiami.

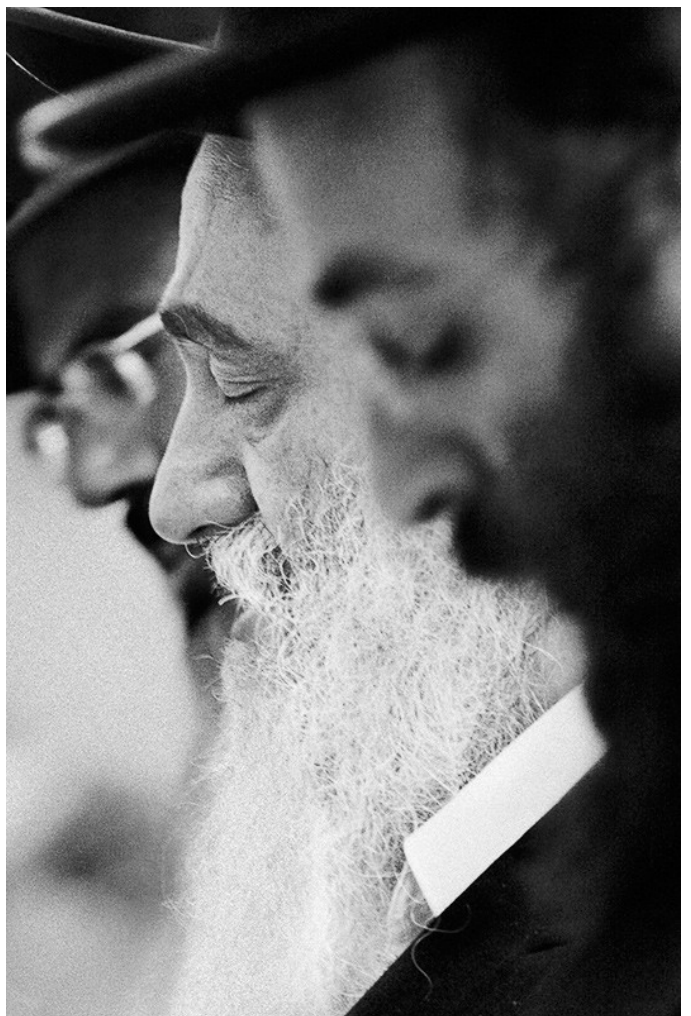


Taigi Jūs jau esate bent truputį supažindinti su žydų kultūra, todėl dabar aš supažindinsiu su stereotipais apie žydus. Kokios gali būti stereotipų pasekmės ir kokie yra stereotipų šaltiniai.

Stereotipai sukurti tam, kad galėtų apibūdinti etnines grupes. Tačiau vadovaudamiesi jais mes pradedame vertinti kitas kultūras neatsižvelgdami į tai, kad stereotipai sukurti tik tam, kad būtų koks nors paaiškinimas kitos etninės grupės elgesiui. Aš gatvėje paklausiau praeivės apie tai, ką ji mano apie žydus, jos atsakymas buvo toks: „Hm... Na žydai mėgsta pinigus, jiems vis jų neužtenka... Taip pat jie nerimsta dėl savo turto, kurio neteko po antrojo pasaulinio karo ir visais įmanomais būdais, taip pat nesiskaitant su kitais, bando tai atgauti“ (Monika, 19 metų, pirmo kurso studentė). Monika vadovaujasi stereotipais ir žydų elgesį dėl prarasto turto bando pateisinti esencialistišku būdu. Nors ne tik žydai, bet ir kitų kultūrų žmonės visais laikais bandė ir vis dar bando atgauti savo turtą. Todėl mes negalime teigti, jog būtent žydai viską daro, kad atgautų savo turtą visais įmanomais būdais. Ji vertina žydų elgesį, neatsižvelgdama į tai, kad žmonės yra skirtingi ir nesvarbu kokiai etninei grupei jie priklauso. Mes negalime kiekvieną žmogų, priklausančią skirtingai kultūrai, vertinti pagal jo kultūrą. Juk pavyzdžiui anglai lietuvius, kurie gyvena Anglijoje, vadina melagiais, vagimis, tinginiais ir t.t., o Lietuvoje niekas taip net nepavadintų jokio lietuvio. Tačiau patys lietuviai drąsiai kritikuoja kitataučius ir vadovaujasi stereotipais apie juos. Toks elementarus pavyzdys parodo, kad dauguma turi daugiau įtakos negu mažuma. Jeigu visi žmonės stengtųsi vadovautis ne esencialistišku požiūriu, tada jie suprastų, jog yra klaidinga vertinti žmogaus elgesį pagal tai, kokiai kultūrai jis priklauso.

Ana (vardas pakeistas) yra žydė ir šiuo metu mokosi vienuoliktoje klasėje Vilniaus Šolomo Aleichemo ORT gimnazijoje. Su ja kalbėjome apie tai, kaip ji reaguoja į replikas apie žydus, ji pasakė: „Manęs tai nežeidžia, nes visa tai yra paimta iš oro. Juk visi apie visus mėgsta galvoti įvairius anekdotus, na, kitaip būtų liūdna gyventi... Žinokite, kartais mes patys tarpusavyje pajuokaujam tais anekdotais apie žydus...“. Jos

teigimu, visi mums gerai žinomi anekdotai nežeidžia jos, tačiau ji man pasakė: „Bet man nepatinka, kai kartais kažkas pasako, kad žydai skrupulingi ir visi tuo tiki. Juk yra ir kitų tautybių žmonių, kurie skaičiuoja kiekvieną centą.“. Toks informantės teiginys, jog ne tik žydai, bet ir kitų tautybių žmonės skaičiuoja centus yra stereotipo, jog žydai skrupulingi – griovimas. Juk ji aiškiai ir trumpai pasako, kad nesvarbu, kokiai kultūrai priklauso žmogus, jis elgsis taip kaip jo manymu yra gerai.



„Kodėl žydų nosys didelės? Todėl, kad oras nemokamas!“ - tai tik vienas iš populiariausių anekdotų apie žydus, iš kurių visi juokiasi, net ir patys žydai. Ana man pasakojo, kad dažnai, kai ji bendruomenėje švenčia šabatą (judėjų kassavaitinė šventė, kuri prasideda penktadienio saulėlydžio metu ir pasibaigia šeštadienio vakare), tarpusavyje žydai patys, kai juokauja, pasako bent po kelis

anekdotus apie savo kultūrą. Informantė sakė: „Net patys žydai kuria anekdotus apie save. Tiesiog mūsų tauta yra labai draugiška ir, nepaisant kitų nuomonių apie mus, tai tikrai netrukdo gyventi.“. Kitas mano informantas Michaelis 26 metu, dirbantis, žydas. Jis man pasakė: „Na, ne paslaptis, jog mūsų tautoje yra daug turtingų žmonių, verslininkų, gydytojų. Juk žydai užima tikrai ne paskutinę vietą tarp turtingiausių ir protingiausių pasaulio žmonių. Kodėl? Todėl, kad visais laikais mūsų tauta stengėsi įgyti išsilavinimą, taip pat stengėsi parodyti pasauliui, jog mes esame talentinga tauta. Nors, kad ir kiek sunkumų patyrė mūsų tauta, mes vis tiek nepasidavėm, atsistojom ant kojų ir bandėm bent kažką pasiekti savo gyvenime“. Mes galime pastebėti iš to, kaip Michaelis kalba apie savo tautą, kaip jis didžiuojasi, jog yra žydas. Informanto žodžiai apie tai, jog yra daug turtingų žydų, buvo atsakas į tokius anekdotus kaip: „Kas yra greičiau už šviesą? Žydas su nuolaidų kuponu“. Taip kalbėdamas, jis stengiasi įrodyti, jog nesvarbu kokiai tautai priklausai, vis tiek apie savo tautą išgirsi daug anekdotų, stereotipų. Tačiau svarbiausia yra tai, jog turi sugebėti nepasiduoti aplinkinių įtakai ir stengtis sugriauti kuo daugiau stereotipų.

Dažnai žmonės, kurdami stereotipus kitom religijoms, kultūroms, tautybių atstovams, juos paverčia „kitokiais“, bando paversti svetimais. Viskas prasideda nuo stereotipų, vėliau pereina prie išankstinio nusistatymo, nes vos pamatę žydą, iš karto pradeda remtis stereotipais. Tačiau sekantis žingsnis po išankstinio nusistatymo seka – kitokie. Visi šitie žingsniai tarpusavyje susiję, viskas įvyksta labai greitai ir tam, kad nebūtų jokių pasekmių, reikia stengtis atsikratyti visų stereotipų. Juk visada lengva kitos kultūros atstovui pasakyti, kad jis yra kitoks, nors gali sutapti religijos, politinės pažiūros, muzika ir t.t. Aš pateiksiu pavyzdį, kuriame pamatysite informanto nuomonę apie žydus: „Ką aš manau apie žydus? Na, jie žydai ir tiek, jie kitokie. Jų kitokia kultūra, religija, jie net elgiasi kitaip negu mes“, - Mykolas, 25 metų, studentas. Būtent toks jo atsakymas yra puikus pavyzdys, kad informantas žydus priskiria prie „kitokių“, jis net pasako kodėl – dėl jų kultūros, religijos, elgesio. Tačiau dabar

pažiūrėkime į lietuvių kultūrą – ar viskas sutampa? Ar visi lietuviai vaikšto į bažnyčią? Ar visi lietuviai yra pagonys? Ar visi lietuviai elgiasi vienodai? Atsakymas akivaizdus – ne. Tačiau lietuvis kitam lietuviui nepasakys: „TU ESI KITOKS“, jokių būdu. Taigi, grįžkime prie informanto atsakymo, mes puikiai galime matyti stereotipų pasekmes. Juk informantas žydus pavadino kitokiais, t. y. jis žydus mato, kaip svetimus, lyg jie būtų ateiviai, kurie „nepanašūs“ į lietuvius. Toks požiūris dažniausiai ateina iš aplinkinių, skaitytos literatūros ar matytų filmų. Išankstinis nusistatymas (vadovavimasis stereotipais) stabdo pažinimą ir kitokį požiūrį. Žmonės, besivadovaujantys stereotipais, nemato žmogaus kaip individo, jie jį regi kaip masę, klasę ar rūšį, kuriai jis priklauso. Žmonės skirstydami kitus pagal sudarytus stereotipus niekada nesusimąsto, kad jie patys gali tapti stereotipų aukomis dėl tam tikrų savo bruožų. Iš stereotipų savaime kyla ir nepasitenkinimas, patyčios, o kartais ir agresija bei neapykanta.



Dėl stereotipų daromos įtakos mažumos gan dažnai patiria patyčias. Ne paslaptis, kad kartais žydai slepia savo tautybę tam, kad išvengtų to. Yra ne vienas ir ne du atvejai, kai žydų tautos žmonės buvo užpulti dėl savo tautybės. Smurtas prieš žydus buvo naudojamas jau nuo pat Biblijos laikų. Ypač stipri agresija prieš žydų tautą buvo panaudota Antrojo Pasaulinio karo metu. Šiomis dienomis tokio pobūdžio genocidas nebėra vykdomas, tačiau žydų tautybės žmonės vis dar patiria psichologinę bei fizinę smurtą visame pasaulyje. Viktorija (vardas pakeistas) 25 metų, studentė, pasakė: „taigi žinot, būna ten ir užsipuola juos ir taip toliau... Kiek daug smurto yra prieš žydus ir, ir, ir visa istorija, iš tiesu viskas kertasi,

bet nežinau...“, „ir aš manau, kad kas ir žinos apie tai, kad aš esu žydė. Tai vėl gi tas pats draugas su kurio iki šiol bendrauju.“, „Žmogus kurio tikrai galėsiu pasitikėti, nes aš dar vis kažkiek bijau... Iš tiesu dar, dar bijau.“ Ji yra baigusi žydų religinę mokyklą ir šiuo metu sėkmingai studijuoja, tačiau ji bando nuslėpti savo tautybę. Iš informantės žodžių galima pastebėti, jog ji bijo visiems pasakoti, kad yra žydė. Taip pat galima pastebėti, jog ji yra įbauginta, todėl, kad žmonių nusistatymai prieš kitas tautybes dažnai padaro daug žalos. Šiuo atveju žala yra merginos baimė dėl kurios yra kaltas tik vienas dalykas – stereotipas. Būtent tai yra viena iš daugelio stereotipo pasekmių, kai tai trukdo kitiems pasakyti apie savo tautybę. Juk niekas nenori sulaukti patyčių dėl savo tautybės. Pačios patyčios atsiranda dėl galios santykio, o šiuo atveju žydai neturi tiek įtakos, kaip lietuviai. Todėl lietuviai yra „padėties šeimininkai“, o žydai turi arba priimti „priklijuotą etiketę“ ir nepergyventi dėl savo tautybės, arba jie turi savo etniškumą „uždaryti namuose“ ir stengtis tai nuslėpti. Prisiminkime, kai kažkada Lietuva buvo okupuota ir lietuviai neturėjo jokios įtakos, net žodžio teisės. Savaiame suprantama, jog jie jautėsi nesaugiai, įbauginti, gal net kai kurie bandė nuslėpti savo etniškumą, o kaip yra dabar? Lietuviai yra laisva ir nepriklausoma tauta, kuri daug ką išgyveno, tačiau ką jie daro? Ogi elgiasi taip, kaip kažkada su jais buvo elgiamasi t. y. jie žino ką reiškia būti „pilka mase“, tačiau su mažumom vis tiek nesiskaito. Aš džiaugiuosi tuo, kad tokių žmonių nėra daug, kad yra žmonių, kuriems nerūpi jokie stereotipai, kurie vadovaujasi tikrai savo nuomone, bando pažinti įvairias kultūras. Man labai patiko vienos informantės pasakymas: „Mano tėvai lietuviai, seneliai, visa giminė, bet į kitas kultūras aš su mano šeima žiūrime „per rožinius akinius“. Mes bandome pažinti žmogų, o ne tai, kokiai kultūrai priklauso ir sakyti – mmmm, tu toks ir anoks. Galbūt dėl to, kad mes su tėvais daug keliaujame ir todėl taip spalvotai žiūrime į kitataučius, gal dėl, kad man vaikystėje niekas nesakė, kad žydai skrupūs, o kokie lenkai melagiai“ - Marija, 20 metų, studentė. Vis dėlto nėra viskas juodai balta, juk, kaip ir minėjau, ne visi lietuviai remiasi stereotipais, o tikrai tam tikra dalis. Juk Marija pasakė, kad ji neskirsto pirmą kartą pamačiusi žmogų pagal tai, kokia jis etninei grupei priklauso,

o bando pirmiausiai pažinti jį.



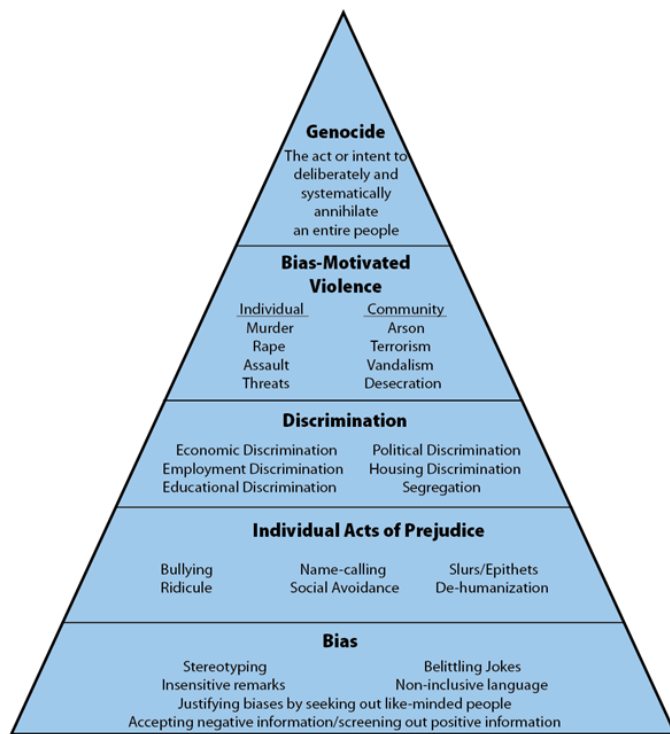
Mes taip pat turime nepamiršti, kokią įtaką mums daro žiniasklaida, nes būtent ji yra vienas iš stereotipų šaltinių. Žiniasklaida atlieka tam tikrą tarpininko vaidmenį. Ji mums suteikia daug įvairios informacijos apie įvairių žmonių gyvenimą, apie etnines grupes. Būtent iš žiniasklaidos mes sužinome asmens etninę kilmę, kokia pas jį odos spalva, lytis, religija, apie jo gyvenimo būdą ir t.t.. Paimkime internetinius puslapius - vien iš jų mes gauname daug įvairios informacijos, kuri ne visada būna teigiama etninėms grupėms. Aš kai klausiau žmonių nuomonės apie žydus, tai jie pasakė daug neigiamų dalykų apie juos. Tačiau jų žinios buvo paremtos stereotipais, kurie susiformavo ne tik iš draugų, tėvų, bet ir iš žiniasklaidos. Juk tų žmonių patys draugai ir tėvai stereotipus perėmė iš žiniasklaidos. Ką kiekvienas žmogus veikia laisvalaikio metu? Atsakymas paprastas – skaito žurnalą, knygą, laikraštį, internete ieško kokios nors naujos informacijos. Visą tai mes darome, tačiau kai randame kokią nors informaciją ar susimąstome, kad ji gali būti klaidinga? Atsakymas būtų toks – kai kurie susimąsto, kai kurie ne. Pakankamai dažnai mes galime perskaityti tokius straipsnius - „Žydai kovoja dėl savo turto“, „Žydams neužtenka iš valstybės gauto turto“. Skaitytojams užtenka pamatyti vien straipsnio pavadinimą, ir jie jau turi tam tikrą įsivaizdavimą apie žydus. Juk skaitytojas perskaito tai, jog žydams tik pinigų reikia. Todėl yra labai svarbu, kad informacijų autoriai tinkamai ją pateiktų, kad nebūtų pažeisti kitų interesai, vertybės. Šiais laikais dauguma turi galią, todėl jie turi rūpintis mažumomis ir neturėtų toleruoti tokios informacijos, kuri kursto neapykantą, smurtą, varžo žodžio laisvę.

Šaltiniai:

1. Beresnevičiūtė. V., Frėjutė – Rakauskienė. M. *Etninė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė.*
2. Bielskienė. J., Duoblienė. L., Tamulionytė. E., *Tarpkultūrinis ugdymas Lietuvos mokykloje: į pagalbą mokytojui.* Tolerantiško jaunimo asociacija, 2012.
3. Eriksen. T., H. *SMALL PLACES, LARGE ISSUES An Introduction to Social and Cultural Anthropology SECOND EDITION.*
4. Holliday. A. *Culture as constraint or resource: essentialist versus non-essentialist views.*
5. Holliday. A., Hyde. M., Kullman. J., *Intercultural Communication: an advanced resource book for students.* London: Routledge, 2004.
6. <http://www.lzb.lt/lt/>

Straipsnį parengė: Julija Persijanova

85 years since Anne Frank's birth! The voice of a child that has appeared to be stronger than death.



Pyramid of Hate, © 2005 Anti-Defamation League

"Pyramid of Hate" From stereotypes to genocide

So many things in our life depend on opinions of people surrounding us, on their assessment. People very often make a start from *others* thoughts. We look at ourselves, at our lives through a prism of these *others* views. But very often this opinion is wrong, because people are inclined to idealize everything they don't understand completely. They generalize everything they have heard from other people, and often they aren't capable to formulate their position on certain issue, tending to free usage of someone else's. Such behavior creates situations, when a person stops considering oneself a *Personality*, preferring to be a part of *General group*, no matter what defines that group: a nationality, a gender, sexual

orientation or even a hair color. This is the way stereotypes are being formed.

According to the authors of the book *"Intercultural Communication: an advanced resource book for students"*, **stereotype** is "ideal characterization of the foreign *Other*" (Holliday, A. Hyde, M. Kullman, J. 2004: p. 26). But stereotypes are only the first step in a huge pyramid, a so-called Pyramid of Hate. The Pyramid of Hate was developed by The Anti-Defamation League and Survivors of the Shoah Visual History Foundation, in order to help the people working in the educational sphere to clarify for their students and other youngsters the problem of stereotypes and consequences being stereotyped may lead to. Looking at the Pyramid, we can immediately notice that on its top there is nothing but the *genocide*. The genocide is intentional destruction of all people belonging to a certain initially stereotyped group.

Another definition of this term sounds like this - "*genocide*, as defined by the United Nations in 1948, means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnic, racial, or religious group, including:

- Killing members of the group
- Causing serious bodily or mental harm to members of the group
- Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part
- Imposing measures intended to prevent births within the group
- Forcibly transferring children of the group to another group" (2003 Anti-Defamation League

and Survivors of the Shoah Visual History Foundation).

Unfortunately, there are plenty of examples of genocide in the history of mankind. Genocide of the Armenians, the Roma people, the Indians, the Bosnians and many others, relating to more ancient eras. The genocide is most often accompanied with wars and armed conflicts. One of the most awful genocides of the last century is, undoubtedly the genocide of Jews, or the Holocaust, which occurred during World War II. In Israel and among Jews the Hebrew term Shoah is used more often. This term has narrower meaning and signifies specifically Catastrophe of the European Jewry. During World War II about 6 million Jews were brutally murdered. They were ones of the most outstanding thinkers, musicians, actors, writers, scientists, public figures etc. of that time. And how many geniuses could grow from children destroyed by the Nazis? We now know that there were special people among these 6 million. The people thanks to whom we've learned about what had occurred those days much deeper. The story I'd like to tell is not from a magazine or newspaper, which have always been full of propaganda. It's not from cold historical documents. It is a story told by an ordinary German-born Jewish girl, who was compelled to flee with her family to the Netherlands. She wrote that story down in a thick beautiful notebook she had received on her 13th birthday – a diary. The girl's name was Anne Frank.



The Diary or The Document?

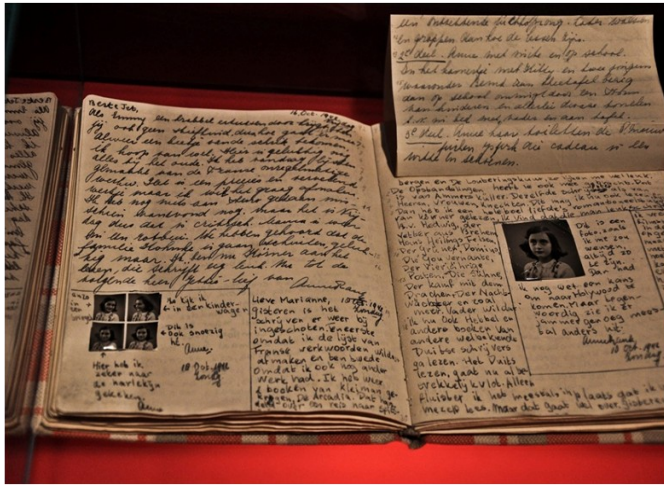
In the very first edition of the Diary of Anne Frank in the Soviet Union, which was sent for the printing on May 25, 1960, a well-known Soviet writer Ilya Ehrenburg wrote in the preface: "Everyone knows that Hitlerites had killed six million of the Jews, citizens of twenty states, rich and poor, well-known and unknown. Six million were suffocated in gas chambers, shot in the woods or in prisons, doomed to slow hunger death. Nobody knows what they were thinking and feeling. There is one voice talking for these six millions. It's not a voice of a wise man, not a voice of a poet, but the voice of an ordinary girl. Six million innocent people died. But this pure voice of a child is living: it appeared to be stronger than death.

Anne Frank kept a diary as it is being done often by girls of her age. She was presented with a thick writing-book on her birthday, and she started writing down the events of her child's life. But this child's life soon became serious at will of adults. The girl's diary turned both into a document of the big importance and into the indictment".

The second edition was issued only in 34 years (!) in 1994, and was added with parts which were initially excluded by the Soviet censorship. The third edition in Russian was issued 5 years later. Its preface this time was written by another person, a Hungarian-born American business magnate, investor and philanthropist, the chairman of Soros Fund Management – George Soros (the real name – Schwartz). At the end of the preface Soros wrote: "It is impossible to fight directly against anti-Semitism, it is impossible to exterminate it with banning, this can only tire it underground. Education is the best way to fight racial and national prejudices.

Anti-Semitism is a joy of ignoramuses. If you manage to pull it out to the surface, to expose it on daylight, it will wither".

The first Lithuanian edition was issued only in 1997! It was carried out with support of a Jewish public organization B'NAI B'RITH, and its main circulation went to libraries of Lithuanian schools.



The preface to this edition was written by the Lithuanian native living in Washington, the USA, Danielius Maryashinas. In this preface we can see: “Reading records of Anne's diary, we are look into the soul of a clever young girl, developed far beyond her age. The fate didn't give Anne the chance to become a grown woman, we can only imagine her having achieved higher education, married, surrounded with children and grandchildren, probably working for the society's good. The diary is a shattering argument showing what prejudices, intolerance and blind hate may lead to, when there is no response and care. Anna didn't live up to mature age, but it is possible to learn much from her short life“.

So who this Anne Frank was? And why has her diary been translated more than to 70 world languages?

Just like everyone else.



Anne Frank was born on June 12, 1929 in Frankfurt am Main. She was the second daughter in the assimilated Jewish family of Otto and Edith Frank. Anna's sister Margo was three years older than her. Despite the fact that Anna's family was assimilated, they still remained pure-blooded Jews, that's why when Hitler came to the power in Germany in 1933, they had to move to The Netherlands where Anna's father became the director of a Dutch joint-stock company that produced jam, “Opekta”.

Like any other child, Anna was conducting happy and carefree life. The girl was very inquisitive, was carried away especially by history and literature among all school disciplines. Smiling, sociable and cheerful, she was considered one of the most popular schoolgirls in her class. She even organized a Ping-Pong club together with her classmates.

Having studied up till six years old at Montessori's school, Anna was compelled to change it for a Jewish lyceum. A disturbing time began in Amsterdam, where their family lived. “*After May of 1940 the end of good times came: at first the war began, then capitulation, German invasion and for us, Jews, tortures began*”, writes Anna (Frank, A. 2001, p. 16).

Life of 'the locked'



Otto Frank started preparing a secret place – the Secret Annex, – where it was possible to hide from nazi round-ups. According to his plan, the family had to move there on July 16th, but an unexpected notice from SS that had come on July 8, 1942, accelerated fulfillment of this plan. Anna was first told that the notice had come to her father, but later her sixteen-year-old sister Margo admitted that it had actually been addressed to her.

The Annex was located in the office of “Opekta”. Alongside with other buildings of

Amsterdam, located along channels, the house number 263 on Prinsengracht Embankment consisted of front and rear parts. The office and warehouse occupied forward rooms. The back part of the house was often empty. By means of colleagues Victor Kugler, Johannes Kleiman, Miep Gies and Elisabeth "Bep" Voskuijl, Otto Frank adapted this part of the building for a future shelter. The entrance was disguised as a case with documents.

In her diary Anna describes the family's mood that day, and also how they had to collect the last belongings hastily. A lot of things had already been hidden at neighbors' and friends', something had already been transferred to the Annex. However, a lot of things had to be carried away at that moment. What immediately strikes a reader is Anne's record where she listed her belongings that she, at that time an ordinary thirteen-year-old Dutch girl, took first. *"Margot and I began stacking the most necessary into a school bag. First of all I took that pasteboard notebook, then hair curlers, handkerchiefs, textbooks, a comb, old letters. I thought of us having to hide, and therefore put into a bag useless stuff, but I am not sorry about that: memories are more expensive than dresses"* (Frank, A., 2001, p. 25).

The Franks finally moved to the Annex in the early morning of July 6, 1942. They had to leave the habitual life in haste and fear. They had to go to the Annex on foot in the rain, dragging on themselves much of clothes. Later in her diary Anna gives a precise and detailed description of their new residence, and also of a daily routine which through any time established in the Annex.

Soon some other refugees joined Franks. On July 13 the family of Van Pels from Osnabryuk, consisting of Hermann Van Pels, his wife Auguste and the son Peter, moved to the Annex. In the diary Anne Frank gave them pseudonyms: Herman, Petronella and Peter Van Daan. Shortly before it Hermann Van Pels, knowing that the Franks had left for the Annex, set a rumor afloat that they had actually moved to Switzerland. This version seemed very plausible, therefore pursuits of Otto and his family were soon stopped.

On November 16, 1942 the Annex accepted the eighth resident, a dentist Fritz Pfeffer. In the diary Anna calls him Albert (in Russian and Lithuanian version of Dairy – Alfred) Dussel. He appeared to be a person who Anne had to share her tiny room in the Annexe with. Obviously, it didn't please her. Besides, Dussel was constantly reprimanding Anna and blaming her for having bad manners. Many records were devoted to how Anna tried to fight against his morals in order to gain the right to stay herself.



Anna is compelled to live together with seven more people in tiny space without conveniences, without sunlight, in narrowness, without having personal space. The Annex soon replaces the whole world to her, sometimes it seems that there is no war at all and life is just the same as always. But it doesn't prevent Anna from continuing independent studies and even taking shorthand lessons. Moreover, Anna, for the first and, alas, last time, falls in love with young Peter van Daan.

The Franks spent at the Annex 25 months in total (from July, 1942 to August 4, 1944). In the morning of August 4th a car stopped in front of the house where the Secret Annex was located. Ober-sharfyurer of SS Karl Zilberberg, accompanied by three Dutch Green police members, got off it. The men were wearing civilian, but had weapons. There is no doubt that someone informed them about the people hiding in the house.

All inhabitants of the Annex and two Dutch people who'd been trying to rescue them, Victor Kugler and Johannes Kleiman, were arrested. The rescuers managed to survive. But the Franks, the Van Daans and the Dussel were sent to death camps Auschwitz, Bergen-Belzen, Terezin, Mauthausen and Noyengamma, where later died. Only one out of 8 residents of the secret dwelling survived. It was Anne's father, Otto Frank.



One voice for six millions.

Anne Frank kept the diary from June 12, 1942 to August 1, 1944. The first records belonged to a young and thoughtless girl who describes the gifts received on birthday, lists her girlfriends and remembers school tricks.

Anne remembered her thirteenth birthday very well, as this day she received of the best gifts, a thick beautiful notebook. Parents presented her the diary that will once become one of thirty five objects included in the register "The World's Memory", the list of the UNECSO World Heritage.

The first note in the diary, dated with her birthday, June 12, 1942, said: *"I hope, I will be able*

to entrust you everything more than I have ever trusted anybody, and I hope that you will be a big support for me" (Frank, A., 2001, p. 11). One week later Anna writes that the diary saves her from loneliness. Despite the fact that she had *"nice parents and a sixteen-year-old sister"*, and also *"many admirers"* and *"so-called girlfriends"* (Frank, A., 2001, p. 15), she feels very lonely, because she can't be frank with any of them. And she makes up a girlfriend, Kitty, who she further writes all the letters – notes of the diary to.

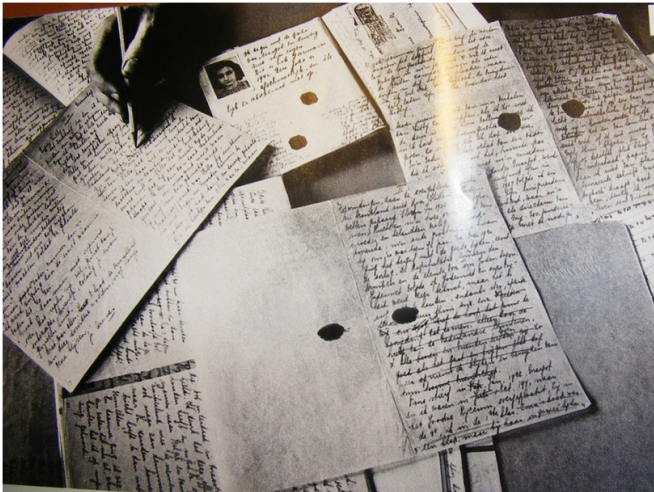
First Anna kept the diary only for herself (imagined Kitty), but in the spring of 1944 she heard a radio performance of Bolkensteyn, the Minister of Education in the Netherlands government in emigration. In the speech he urged citizens to keep any documents which could become a proof of sufferings of the Dutch people during the years of the German occupation. Diaries were called ones of important documents of that kind. Greatly impressed with these words, Anne decided to publish a book of memoirs after war would end.

She started copying and processing the diary, made corrections, deleted fragments which seemed not very interesting to her, and added other things she considered worth remembering. At the same time she continued keeping the initial diary as well. Anne's diary was being written in the Dutch language, though her native language was German, she started learning Dutch from the early childhood.

This well-known diary is the only opportunity to understand the personal tragedy of victims of the Holocaust. The clever, inquisitive and sociable girl was accurately writing down all events happening within twenty five months of an imprisonment in the Secret Annex. On the contrary to all fears and horrors of the war, on diary pages Anne told about heavy, but daily routine of their new world, dreamed of the future, imagined herself a happy adult after everything ends and there will be new, quiet life on the Earth.

Anne had to grow up quickly. And sometimes, reading her letters to her fictional

girlfriend Kitty, you either shudder from horror and sufferings Anne had to experience, or surprised with how deep were her worldview, her thoughts of people and, of course, love. It concerns particularly the records made in 1944 when Anne was already fifteen. Here there are only some quotes:



“Love. What is love? I think that love, actually, cannot be put into words. To love means to understand the person, to feel endless tenderness towards him, to share pleasure and grief with him. And then there is carnal love to be as well, in it you share something with your darling, you give something, you receive something, and it doesn't matter if you are married or not, or whether you will give birth to a child or not. And it isn't important at all whether you'll lose your honor or not, it's just about knowing that for the rest of the life you have a loved one, who understands you and who you will never have to share with anybody!” (Frank, A., 2001, p. 155-156).

“Who assigned to us this burden? Who made us, the Jews, an exception among all the nations? Who always forced us to suffer? It was made by the Lord, but he will later raise us high. And if we suffer all these misfortunes, if only all the Jews aren't destroyed, they will once turn from damned and outcast into a sample for imitation. Who knows, perhaps, our belief will once teach all the mankind, all the people, good, and, for its' sake, it is worth suffering. We can't be only the Dutch, or only the British, or people of any other nation, along with it we remain the Jews, we have to, but also we want to remain the

Jews” (Frank, A., 2001, p. 200).

“I don't think that wars are launched only by the powers that be – governors and capitalists. Oh no, the little man involved in this with no less pleasure, otherwise people would have already rise against war long ago. Nothing can be done, a man craving for destruction inherent craving for murder, he wants to run amok and cause death, and until all mankind, without exception, will not change radically, these wars will rage...” (Frank, A., 2001, p. 214).

“I know exactly how I'd like to be, how I am... on the inside. But unfortunately I'm only like that with myself. And perhaps that's why – no, I'm sure that's the reason why – I think of myself as happy on the inside and other people think I'm happy on the outside. <...> and finally end up turning my heart inside out, the bad part on the outside and the good part on the inside, and keep trying to find a way to become what I'd like to be and what I could be if... if only there were no other people in the world” (Frank, A., 2001, p. 255-256) – on this note Anna's diary interrupts...



Forever alive.

The diary was rescued and saved thanks to the courage Miep Gies (real name - Hermine Santruschitz). Many years later in her memoirs Miep

wrote about how she found this diary: *"There [in the Annex – T.N.] everything was turned upside down: the furniture is shifted, contents of cases and boxes are thrown out on a floor. In the bedroom of Mr. and Mrs. Frank was pile of papers on the floor, where I saw the orange notebook cover. It was Anne's diary. I remembered how she was glad when parents gave her this notebook for her birthday, and how important it was for her all what she wrote there. I began to sort papers and saw some cash-books and separate leaves which Anna used for the notes when the first writing-book came to an end. <...> I opened the bottom box of a table and enclosed in it all writing-books and sheets. "I will keep them for as long as Anna comes back" – then I said"* (History in portraits of women, № 43, p. 14).



But Anna didn't return. Her life was cut approximately in March 1945 in the concentration camp Bergen-Belsen. Anne died after her sister Margot from typhus.

But the father returned. Otto Frank for a while was trying to find his family, but realized that they're dead; he devoted the rest of his life to their memory, which has immortalized his daughter Anna.

Miep Gies survived the war and died at the age of 100. Otto Frank died in Basel, Switzerland,

at age 91.

In the house, where for 25 months were hiding heroes of Anne's Diary, was established Anna's Frank museum, her father helped in it a lot. Anne Frank's diary is reprinted again and again; it is translated into more than 70 languages, including Arabic and Japanese. In Japan, even was made the cartoon based on the diary, now Israel prepares one more cartoon. There were filmed two movies based on the dairy – in 1959 (directed by George Stevens, USA) and in 2009 (directed by John Jones, UK). There are many performances based on this book. In whole world the names of Anne Frank were given to many schools, streets, in fact – the name of Anne Frank is given to asteroid 5535. There is also the Anne Frank Foundation, which closely monitors the use of the name of Anne Frank and the observance of copyright.

On June 12, 2014 Anne Frank would turn 85. Who knows how much of kind and use she would bring to the world if she would survive. She wasn't allowed to experience that. But, thanks to her diary, she still remains alive and eternally grown girl. Happy birthday, Anna!

Lithuanian Anne Frank? No, Masha Rolnikaite. "I need to tell..."



At the same time that Anne Frank wrote her diary, which later became a well-known, in Nazi-occupied Vilnius another girl Masha Rolnikaite, almost the same age as Anna, also wrote down her observations, thoughts and experiences.

She began to keep a diary at school desk, as well as school friends. The joy of life, hopes,

dreams about the future, love for the mother, father, sisters and brothers... She had a good teacher who instilled in her love of science, literature. In the girl woke up writing skills. But the first attempt of creativity she trusted only to the diary. On its pages she in soft pastel colors describes simple events of her life. Then she could not have foreseen that these notes will continue to write by her own blood.

Vilnius was shaken by explosions of bombs dropped by the German planes. War burst. The city was occupied by Nazi army. Murders began. Prisons could not hold prisoners. Whole life was ruined by barbed wire fences.

For the Jews, Germans introduced a special regime. Antique, beautiful places of Vilnius, in inviolability had preserved monuments of medieval Gothic – occupants have surrounded this with barbed wire, narrow winding streets were bricked and hammered with boards. Thus was formed the ghetto. Here, plucked from life, insulated from it, settled people “non-Aryan race”, people “inferior”.

Among the pogroms, in this hell Masha still confided to her diary her naive confession.

Anna Frank lived in custody, not leaving the Annex. That’s why there are not many events in her diary but more of personal experience. A lot of offence, pain, philosophical reflections of an early developed child.

Masha Rolnikaite’s diary is more extensive in the coverage of events. Among the heroes of the diary there are not only victims but fighters. Since the first day of ghetto, bright and cheerful mood has left the pages of Masha’s diary forever. It had been outshined by the cloud of sadness, grief and pains. Every word now was bleeding...

There are a lot of books written about the brutality of Nazi’s in Lithuania, particularly in Vilnius ghetto, not only artistic but also documental. But Masha’s book stands out. It stands out because it had been written by a little girl which had to grow up very fast, just like Anna Frank. The only difference was that Masha has daily observed the cruelty of compatriots of Goethe

and Beethoven. Daily, minutely. How many friends and neighbors have been sent to death to the Ponar! By approximate counting about 100 000 people have been killed, 70 000 of which were jews, only because they couldn’t have been called a “true Arian”.

Masha, little martyr of ghetto, has described this carnage. She was first writing in notebooks, then notebooks have disappeared. The ghetto was destroyed. Little girl have been taken to the penal servitude in concentration camp. She continued her memoirs on pieces of cement sacs. When there wasn’t any, she started to keep her “memoirs” in her mind. Deadly fog enveloped eyes, and Masha, lying on her bunk, was still designing, brushing each expression in fancy phrases.

She wanted to make out of this hell and tell the truth to anyone. To make this never happened again. To make this a bitter lesson for future generations. Therefore she wrote a diary. Also because she did not want to lose all human values, longed to stay human.

The soul of the girl didn’t break. Her diary – is her unconquered soul. Her diary – one of the terrible pages of the History of 20th century, which is written in blood. This is an authentic document which concisely set out torments of human and his great tenacity, tragedy and heroism. And finally, this book is documentary prosecution of those who are responsible for the killing of innocent people, for the atrocities.

Masha Rolnikaite returned to released Vilnius. She was rescued from death by Soviet soldiers. Masha was born in Klaipeda, went through all the horrors of the Vilnius ghetto, lost her entire family and then passed through the concentration camps Strazdengof and Stutthof. After the war, returned to Vilnius, published her first book, “I have to tell”, which consists of her diary notes, and since 1964 she has been living in St. Petersburg, actively participates in the anti-fascist movement.

Never again!

At one of the memorial stones at the site of the former Treblinka concentration camp, which was in Poland in several languages of the world is written – “*never again*”. I wish that it would be so. The Jewish people and the entire world during World War II survived a terrible disaster. In fact, both Anne Frank and Masha Rolnikaite – it's just a small part of a huge picture of the madness that had to experience millions of children.

If we go back to the beginning, remember how genocide begins, you need to try to prevent it in the bud – to do so, that stereotypes did not develop, not became stronger and do not become another global tragedy. And one of the ways – is to learn from the mistakes of the past, to know what it was then. And best of all children can tell about it only consume the same children. Therefore “The Diary of Anne Frank” and Masha’s Rolnikate book should be binding into the school curriculum.

Šaltiniai:

1. Holliday, A., Hyde, M., Kullman, J., *Intercultural Communication: an advanced resource book for students*. London: Routledge, 2004.
2. Eriksen, T.H., *Small Places, Large Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthro-pology*. London: Pluto Press, 1995.
3. Frank, A., *Dienoraštis*. Vilnius: R. Paknio leidykla, 1997.
4. *История в женских портретах. №43*. Москва: DeAgnostini, 2013.
5. Рольникайте, М., *Я должна рассказать*. Вильнюс: Минтис, 1965.
6. Франк, А., *Убежище. Дневник в письмах*. Москва: Рудомино, Текст, 2001.
7. <http://www.annefrank.org/en/>
8. <http://lifeglobe.net/entry/248>
9. <http://baskino.com/films/biograficheskie/1443-dnevnik-anny-frank.html>
10. <http://tfilm.tv/1757-dnevnik-anny-frank.html>
11. http://archive.adl.org/education/courttv/pyramid_of_hate.pdf

Straipsnį parengė: Talina Nechamkina



Stereotipai apie Lietuvos romus



Į Lietuvą romai atklydo maždaug prieš 500 metų. Jie iš karto išsiskyrė iš vietinių Lietuvos gyventojų savo išvaizda ir kultūra. Nuolat klajodami romų tautybės žmonės, užsidirbdavo daugiausia prekiaudami ir burdami ateitį. Tai, kad išskirtinumu jie gąsdino ir skatino vietinių nepasitikėjimą, liudija ir lietuvių patarlės, romus piešiančios išskirtinai neigiamomis spalvomis: „čigonas ir bažnyčioj tyko vogt“; „čigonas muša vaikus ne kad nemoka vogt, bet kad nemoka pakavot“; „čigonas ir vogdamas teisinasi“; „čigono mados- šok ir vogt“; „ar čigonas, ar nuodėgulis – tas pats“; „įsileisk čigoną vidun – lips ir ant pečiaus“; „su čigonu susidėsi, tai kalėjime gulėsi“.

Tautosaką galima vadinti kultūrų ir jų atstovų pažinimo šaltiniu: per ją atsiskleidžia tiek liaudies buities gyvenimo realijos, tiek tautai svarbios vertybės, praktikos. Tautosakoje atsispindi daugelio žmonių daug metų gludinta išmintis, pasaulėžiūra, papročiai ir gyvensenos ypatumai, požiūris į įvairius socialinius reiškinius ir žmonių tarpusavio santykius. Ji atspindi kolektyvinį mąstymą ir stereotipus. Vieno žmogaus kitokia nuomonė negalėjo labai atsispindėti tautosakoje. Nors įvairių žanrų kūrinuose gali atsispindėti ir labai priešingos nuomonės, skirtingi požiūriai į tą patį reiškinį, kurie galėjo būti

pritaikomi skirtingose situacijose. Tai labai ryškiai matyti patarlėse ir priežodžiuose.

Rada Bogdanovič savo straipsnyje „Romų katalikų pamaldumas – realybė ar mitas“, rašė: „Taigi, kaip rašo humanitarinių mokslų daktarė Reda Griškaitė: „XV amžiaus pradžioje mūsų valstybėje apsigyveno egzotiški ateiviai, kurie vertėsi kalvyste, burtininkavimu, prekyba arkliais.“ Juos rėmė valdžia, o liaudis į juos žiūrėjo su nuostaba ir pagarbia baime. Tačiau ilgainiui čigonų padėtis pasikeitė. Vis mažiau buvo pasitikima jų piligrimystė. Tam buvo daugybė priežasčių: klajokliškas gyvenimo būdas, skurdas vertė čigonus pelnytis duonos ne vien garbingu būdu. Burtų ir vagysčių baimė užtrenkė prieš juos vietos gyventojų duris. Čigonai vis labiau izoliavosi nuo aplinkos. Istorikas Tadas Čackis rašė: „Taigi žodyne nerastume pavadinimų tų nusikaltimų, tų nusižengimų, kurių jiems nebūtų galima pripaišyti; nebuvo tokių kriminalų ir apgavysčių, kurių tie valkatos nebūtų padarę“. Suprantama, istoriko žodžiai skamba labai tiesmukai, tačiau jie atskleidžia bendrą to meto visuomenės nuostatą, byloja apie įsisenėjusias problemas.“ (Bernardinai.lt)

Šie stereotipai yra išlikę iki šių dienų. Lietuvoje šiuo metu gyvena apie 3000 romų tautybės žmonių. 2011m. buvo atlikta gyventojų pagal išsilavinimą ir tautybę statistika, kurios duomenimis pradinį, pagrindinį, vidurinį, aukštesnįjį ir specialųjį vidurinį, bei aukštąjį turėjo 1669 romų tautybės asmenys. Taigi beveik pusę jų turi išsilavinimą, darbą, moka mokesčius ir atlieka piliečių pareigas. Romų visuomenės centro direktorė Svetlana sakė: „Nepaisant visų vykdomų integracijos programų, romai išlieka labiausiai diskriminuojama etnine mažuma – jiems sunku

susirasti darbą, o mažyliai, lankantys mokyklą, yra užgauliojami ne tik bendraklasių, bet ir mokytojų. Štai neseniai viena pirmokėlė centro savanorei prasarė, kad mokytoja ją drausmino tokiais žodžiais: „Čia tau ne čigonų taboras!“. (citata iš diskusijos)

Božena Karvelienė – Romų integracijos namų vadovė, pedagogų asistentė ir socialinė darbuotoja, tarpininkaujanti tarp romų bendruomenės ir švietimo įstaigų teigia, kad romas nors ir turi aukštąjį išsilavinimą, jo nenori priimti į darbą, nes jis yra romas. Žmonės remiasi stereotipais ir bijo įdarbinti juos. Prie visuomenės susidariusių stereotipų yra prisidėjusi ir žiniasklaida, kuri mato tik skandalus, narkotikų prekybą ir viską, kas yra blogai. Nėra rašoma, kad romas turi aukštąjį išsilavinimą, darbą. Priežastys dėl ko dalis romų nenori išsilavinimo, pagal Boženą yra tradicijos. Jos neleidžia moterims mokytis, dirbti, net jei to labai norėtų. Šeimoje sprendžia vyras – tėvas, ar gali eiti į mokyklą ir kiek klasių baigs vaikas. Šiais laikais romų tautybės tėvams yra svarbu, kad jų vaikai gautų išsilavinimą. Jiems patiems yra blogai, kad nemoka skaityti ir rašyti. Bet yra ir tokių šeimų, kurios remiasi tradicijomis. Jie neleidžia vaikams eiti į mokyklą, geriau, kad prižiūrėtų jaunesnį brolių ar sesė. Božena pasakojo, kad su tokiais tėvais, ji dažnai kalba ir sprendžia mokslo įgijimo ir įdarbinimo problemas. (Remtasi medžiaga iš diskusijos)

Internetiniame puslapyje Bernardinai.lt, Rada Bogdanovič straipsnyje rašė: „Būti čigonu – tai ne vien tautinė priklausomybė; tai tapatybė, dauguma atvejų apibrėžianti savitą gyvenimo stilių.“ „Nuo senų laikų ši žmonių grupė tikrai pasižymi kai kuriomis savybėmis, kurias jai priskiria visuomenė. Nors pastaraisiais metais atsiranda vis daugiau įvairių iniciatyvų, siekiančių čigonų tautybės žmonių socialinio, ekonominio, kultūrinio statuso pokyčių, nors oficialiai ši žmonių grupė turi tokias pačias teises, laisves ir galimybes, kaip ir visi Lietuvos gyventojai, ši grupė tėra supilietinta tik iš dalies, o jos vertinimas visuomenėje vis dar neišsivaduoja iš stereotipų įtakos.“



Romų etninės grupės diskriminacija

Knygoje „Diskriminuoti negalima integruoti“ teigiama apie romų išgyvenimus ir patirtis dėl darbo Lietuvoje ir užsienyje. „Viena dažniausiai girdimų abejonių – ar romai iš tiesų nori dirbti. Tai, kaip Lietuvos romai nori ir gali dirbti, gerai parodo sėkminga jų patirtis įsidarbinant užsienyje. Grįžę jie pabrėžia, kad svarbiausia jiems buvo tai, jog niekas nesidomėjo jų tautybe ir vertino pagal darbą. Lietuvoje mėginę įsidarbinti romai pasakoja, kad jiems paliekami tik sunkiausi darbai, jiems nepatikimi darbo įrankiai, mokama mažiau, nei kitiems. Sunku išsilaikyti, kai tenka dirbti sunkesnėmis sąlygomis, kai esi nuolat įtarinėjamas. Žinios apie pasitaikančią diskriminaciją sėja nepasitikėjimą savo jėgomis, kitų romų nenorą rizikuoti. Deja, aktyvūs ir pajėgūs įsidarbinti gyventojai dažnai išvyksta. Nemažai gyvenančių Lietuvoje romų yra neraštingi, kartais – nemokantys lietuviškai, ilgą laiką neturėję darbo. Jie dažnai nežino, ko-kių esama galimybių, kaip jo-mis pasinaudoti, be to, jiems trūksta įgūdžių prisitaikant prie darbo rinkos sąlygų. Per dešimtmečius susiklosčiusią atskirtį ne visi gali įveikti savo jėgomis; reikia sistemiskai organizuotos pagalbos. Kad kiekvienas jaustųsi saugus, galėtų pasirūpinti savimi ir prisidėti prie visuomenės gerovės, – ne tik romų ar kokios nors kitos tautybės žmonių reikalas. Tai yra bendras visų mūsų interesas.“ (Mackevičiūtė, 2007: p. 39).

Lietuvoje yra sudarytos palankios sąlygos kitataučių politinei integracijai, išlaikant savo tapatumą, kultūrą ir kalbą. Tačiau šiuo metu vis aktualesni tampa socialinės-kultūrinės raidos klausimai, etninių grupių politinio dalyvavimo ir atstovavimo aspektai, asmenų raiškos problemos.

Tad būtina atsižvelgti į socialinius pokyčius, vykstančius etninėse grupėse, ir įvertinti sunkumus, su kuriais susiduria mažumų atstovai. Nelygybės, nepakantumo ir socialinės atskirties prevencija yra vienas svarbiausių uždavinių, tenkančių pedagogams.

Lietuvos švietimo sistemos spragos etnokultūros atžvilgiu

Tautų kultūrinės diplomatijos pagrindu yra kuriami stereotipai, kai švietimo sistemos ugdo „savos“ tautinės kultūros pranašumo suvokimą „svetimos“ kultūros atžvilgiu. Pastarąjį dešimtmetį vykę esminiai pokyčiai visose gyvenimo srityse, privertė visus Lietuvos gyventojus ieškoti prisitaikymo prie naujų gyvenimo sąlygų. Atkūrus Lietuvos valstybingumą ir Lietuvių kalbai gavus Valstybinės kalbos statusą, didžiausią socialinį poveikį pajuto tautinės mažumos. Knygoje „Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose“ atliktame tyrime, buvo atskleista šiuolaikinės Lietuvos padėtis mokyklose. „XXI a. pradžios Lietuva, Europos Sąjungos narė, tam tikruose mokyklos vadovėliuose, apklaustų mokytojų ir mokinių pasaulėžiūroje ir pasaulėjautoje piešiama kaip tradicinė šalis, kurioje nedaroma pastangų suvokti šiuolaikinės visuomenės daugiakultūriškumą, socialinių grupių įvairovę, žmogaus asmenybės tapatumo sudėtingumą. Tyrimas rodo, kad aukštojoje mokykloje prasideda atsiribojimas nuo gyvenimo tikrovės: būsimi pedagogai negauna ar patys neieško žinių apie visuomenės rasinę, etninę, lyčių, amžiaus, religijų bei socialinių grupių įvairovę; tapę pedagogais nesidomi ir nesigilina į multikultūriškumo aspektus, todėl mokinių ugdymo ir mokymo procese tų aspektų tiesiog nėra; mokiniai paliekami saviugdai ir visuomenėje vyraujančių neigiamų, stereotipinių nuostatų kitokių žmonių atžvilgiu įtakai.“ (Reingardė, Vasiliauskaitė, Erentaitė, 2010: p. 7)

Lietuva dar vis yra abejinga visuomenė, kuri nėra demokratiška, nepriima tolerantiškumo tendencijų. Dažnai pastebiami rasizmo išpuoliai, smurtas, patyčios. Mokyklose mokiniai nėra ugdomi, pagarbos kitų tautų atžvilgiu, jauni žmonės į gyvenimą išveda neturėdami pakankamai informacijos apie visuomenės socialinę struktūrą bei

visuomenės grupių įvairovę. Kadangi mokyklose stinga švietimo multikultūriškumo, mokytojai ir mokiniai negali įveikti žmonių diskriminacijos, niekinimo ir žeminimo nuostatų.

„Atlikus anoniminę apklausą ir peržiūrėjus kai kuriuos vadovėlių tekstus, iš kurių paaiškėjo pedagogų ir vadovėlių rengėjų vertybinės nuostatos, skirtinga erudicija ir ribotas gyvenimo tikrovės suvokimas, jautrumo stoka socialinės atskirties grupėms. O svarbiausia – atsiskleidė tai, kad nežinojimas, prietarai ir nepamatuotos baimės užgožia pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms. Tuo nereikėtų labai stebėtis, nes tyrimas rodo, kad pedagogai informaciją apie multikultūriškumą semia iš interneto, žiniasklaidos, kolegų, kurių žinios gali būti neteisingos ir šališkos.“ (Reingardė, Vasiliauskaitė, Erentaitė, 2010: p. 8).

Žiniasklaida - viešojo informacinė erdvė

Žiniasklaida šiandien yra galinga – ji per trumpą laiką gali pakeisti daugumos nuomonę vienu ar kitu klausimu. Žurnalistai šia savo galia kartais piktnaudžiauja. Kiekvienas žmogus, taip pat ir žurnalistas, gali turėti savo vienokią ar kitokią subjektyvią nuomonę, tik ne kiekvienas turime galios, kur savo nuomonę galime išreikšti. Dėl to žiniasklaidos atstovai turėtų jausti didesnę atsakomybę už savo žodį. Vaikai, perimdami informaciją, susidaro neigiamą nuomonę apie etnines grupes, mokyklose vis aršesnės vyksta patyčios, su kuriomis kovoti specialistams yra sudėtinga.

Internetiniuose tinklapiuose DELFI, Lrytas ir kitose panašaus pobūdžio internetinėse svetainėse ar laikraščiuose, kiekvieną savaitę galima rasti parašytus straipsnius apie romus ir jų neigiamą gyvenimą: „Čigonai ėmė kruopščiau slėpti narkotikus“, „Dėl taborui atokvėpio neduodančių pareigūnų kyla dozės kaina“, „Vilniaus romų taboro problemos - kaip ataugančios slibino galvos“, „Penktadalis romų niekada nesėdėjo mokyklos suolo“. Straipsniai su tokiom antraštėm tik paaštrina stereotipus ir diskriminaciją prieš etninę grupę – romus. „Kultūros vaidmuo jau nebėra pabrėžti ir daryti matomus ir turinčius galią visuomenės struktūrinius susiskirstymus (net jei kai kurie jų ir toliau išlieka ar net jei, kaip gali atsi-

tikti, atsiranda šiek tiek ir naujų); priešingai, kai, susiklosčius aplinkybėms, kultūriniai skirtumai susyja su socialinio statuso skirtumais ir juos įtvirtina, šitai laikoma gėdingu dalyku tai visuomenė ir jos švietimo sistemos dalinio trūkumo rodikliu. Šiai sistemai patikimas uždavinys išugdyti vertingus, ištikimus ir kompetentingus visuomenės narius, kuriems užimti postus netrukdytų frakcinė ištikimybė atskiroms visos bendruomenės subgrupėms; o jeigu kuri nors švietimo sistemos dalis dėl kokių nors savo trūkumų ar dėl slaptų užmačių iš tikro sukelia kultūrinių skirtumų ir taip leidžia ar skatina diskriminaciją, tai yra laikoma skandalingu dalyku.” (Gellner, 1996: p. 107, 108)

“Spręsti apie rasinės diskriminacijos problemą galime įvertindami diskriminacijos atvejų skaičių, duomenis apie pažeidžiamų grupių socialinę padėtį ir apie visuomenės nuostatas mažumų atžvilgiu. 2006 metų Eurobarometro apklausa parodė, jog dauguma (64 procentai) Europos Sąjungos gyventojų mano, jog labiausiai paplitusi diskriminacija yra dėl etninės kilmės. Palyginti su kitomis Europos šalimis, Lietuvoje santykinai mažiausiai (23 procentai) manančių, jog priklausymas kitai tautybei ar tikėjimui nei dauguma yra kliūtis. Tačiau du trečdaliai visuomenės sutinka, jog buvimas romu (čigonu) sukelia sunkumų. Etninių tyrimų centro duomenimis, nepakantumo hierarchija pastaraisiais metais Lietuvoje išlieka stabili – labiausiai nemėgiama grupė daugumai visuomenės yra romai. Deja, esminės romų integracijos problemos lieka neišspręstos. Pastaraisiais metais žiniasklaidoje buvo kalbama apie romų dalyvavimą narkotikų prekyboje, apie jų nenorą dirbti, ir kaltinimai romams tapo įprastu dalyku. Tačiau svarstymų apie tai, kur būtų galima įdarbinti daugelį šiandien ne kvalifikuotų ir nuo darbo rinkos atkirstų žmonių, kaip įteisinti ar pertvarkyti daugelį dešimtmečių Kirtimuose egzistuojančią romų gyvenvietę ir padėti romams susikurti civilizuotas gyvenimo sąlygas, nėra ne tik žiniasklaidoje, bet ir politikos kuluaruose.” (Mackevičiūtė, 2007: p. 36, 38). Informacijos priemonės dabar yra didelė jėga, daranti įtaką etninių ir kultūrinių stereotipų formavimuisi. Mūsų gyvenimas pilnas stereotipų. Gyvenimas be stereotipų neįmanomas. Gyvendami vieni šalia

kitų, bendraudami tarpusavyje, žmonės lygina save su kitais ir vertina. Apie kaimynus, kaip ir apie bet ką kitą susidarome nuomonę, kuri nėra tiksli ir išsami. Sakydami “lietuvis”, “romas”, mes juos suvokiame, jau turėdami apibrėžtas nuostatas, charakterio stereotipus. Dažniausiai jie yra neigiamo pobūdžio. “Romų bendruomenė Vilniuje yra ryškus separatistinės adaptacijos strategijos pavyzdys, kai aiškiai nubrėžiamos ribos tarp „savų“ ir „svetimų“, o tarpkultūrinis dialogas vyksta vangiai.” (Aleksiejūnė, Pilinkaitė–Sotirovič, Valentinavičius, Višcinytė, 2010: p. 22) (Separatizmas - tautinių mažumų būseną, kai jos jų nariai renkasi nebendrauti su dauguma ir neperimti dominuojančios kultūros.)

Lietuvos švietimo paskirtis ir strategija

“Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Valstybės žinios, 2011, Nr. 38-1804.) švietimas apibūdinamas kaip”veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiškumo gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokyti yra prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė. Švietimas, kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis. Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų. Švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka tada, kai jo raidą lenkia bendrąją visuomenės raidą. Jis yra prioritetiškai valstybės remiama visuomenės raidos sritis.

2003 – 2012m. valstybinėje švietimo strategijoje (projektas, 2012 08 07) nurodomas pagrindinis jos tikslas – “paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, valstybės ir pasaulio ateitį” (Mandelė-Leliugienė, 2012: p. 17, 18).

Kalbant apie socialinę kompetenciją, reikia suvokti save, kaip bendruomenės ir visuomenės dalį, konstruktyviai bendradarbiauti siekiant bendro tikslo, gebėjimas valdyti konfliktus, kurti ir palaikyti draugiškus santykius, atjausti kitus ir

jiems padėti. Svarbu, kad etninės tautos asmuo suvoktų asmeninės kompetencijos pagrindus – taptų atspariu nesėkmėms ir konfliktams, mokėtų įveikti stresą, ieškotų paramos ir ją priimtų, išmoktų teigiamai vertinti save, pasitikėtų savimi, mokėtų sutelkti jėgas siekiant užsibrėžtų tikslų. Deja, mokykloje neakcentuojama žmogaus, kaip asmenybės vertė ir asmenybės tapatybės struktūra.

laikyti nuo skubotų išvadų apie asmenis ar bendruomenes, kurios skiriasi nuo mūsų. Sakoma, devynis kartus pamatuok prieš kirpdamas – būtina gerai pagalvoti prieš taikant vienos visuomenės normas kitai. Spręsdami ir vertindami pirmiausia turėtume išsiaiškinti kultūrinių skirtumų priežastis ir padarinius.” (Aleksejūnė, Pilinkaitė-Sotirovič, Valentinavičius, Viščinytė, 2010: p. 44)



Gerbkime etnokultūrinius skirtumus

“Kultūrinio reliatyvizmo pradininkas antropologas Claude Levi-Strauss aiškino, kad mąstymo būdų, emocijų raiškos ir elgsenos savitumai lemia kultūrinius žmonių skirtumus, tačiau nėra jokių mokslinių kriterijų, įrodančių, kad vienos žmonių grupės kultūra yra viršesnė, aukštesnės kokybės nei kita. Nė viena kultūra neturi absoliučių kriterijų, leidžiančių kitos kultūros veiksmus vertinti kaip „barbariškus” ar „civilizuotus“. Kultūrinis reliatyvizmas nereiškia, kad bet koks elgesys yra priimtinas. Tiesiog turėtume kritiškai vertinti savo kultūrinės normas, vertybes, gyvenimo būdą, visuomenės sąrangos ypatumus ir susi-

Šaltiniai:

1. Aleksejūnė V., Pilinkaitė-Sotirovič V., Valentinavičius V., Viščinytė M. *Įvairovei atvira mokykla: kodėl ir kaip siekti kultūrų dialogo*. Vilnius: Lygių galimybių plėtros centras, 2010.
2. Gellner E. *Tautos ir nacionalizmas*. Vilnius: Pradai, 1996.
3. Mackevičiūtė I. *Diskriminuoti negalima integruoti. Normos, stereotipai, išankstinis nusistatymas, galimybės*. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2007.
4. Mendelė-Leliugienė M. *Socialiai atsakingos asmenybės ugdymo modelis*. Vlnius: Justitia, 2012.
5. Reingardė J., Vasiliauskaitė N., Erentaitė R. *Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose*. Vilnius, Kaunas: Tolerantiško jaunimo asociacija. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2010.
6. <http://www.stat.gov.lt/web/guest/temines-lenteles>
7. www.Bernardinai.lt

Straipsnį parengė: Silvija Labulytė

Stereotipai apie lenkų etninės kilmės lietuvius

Niekam nepaslaptis, kad Lietuvoje gyvena nemažai lenkų, 2012 metų statistiniais duomenimis Lietuvoje gyveno iš viso 6,6% lenkų. Tai antra po lietuvių tautybė kurios gyventojų dalis yra didžiausia, po lenkų eina rusai ir baltarusai. Nuo pat 13-14 a. lietuvius ir lenkus sieja istorija, tačiau šiandienai ne visi lietuviai ir lenkai yra vieni kitiems tolerantiški, todėl savo straipsnyje bandysiu atskleisti iš kur, kodėl ir kokie stereotipai kyla prie lenkų tautinę mažumą.



Istorija

Lenkų etninės bendrijos susidarymas ir raida Lietuvoje tyrinėta Edvardo Gudavičiaus, Marcelijaus Kosmano, Juliušo Bardacho. Jie nurodo dvi Lietuvos lenkų tautinės bendrijos formavimosi ištakas: migraciją ir asimiliaciją. Iš istorinių šaltinių žinome apie lietuvių karo žygius į Lenkijos žemes 13-14a. Todėl negalima kategoriškai teigti, kad LDK nebuvo lenkų karo belaisvių. Jie minimi ir Krėvos unijos akte.

Manoma, kad iki tol Lietuvoje lenkų buvę mažai. Pirmieji lenkai, atvykę į Lietuvą po Krėvos unijos, buvo dvarininkai, kariai, smulkioji ir vidutinioji bajorija, norėjusi padaryti politinę karjerą. Ar tuo metu į Lietuvą kėlėsi žemdirbiai ir

norėjusi padaryti politinę karjerą. Ar tuo metu į Lietuvą kėlėsi žemdirbiai ir amatininkai nėra tiksliai žinoma. Po Liublino unijos migracija dar labiau išsiplėtė. Padaugėjo mišrių vedybų, lenkai atvykdavo su karaliaus dvaru. Lenkas Mikalojus Cebulka buvo Vytauto sekretorius, palaikė savarankišką kunigaikščio politiką (Lietuvos istorijos problemos, Lietuvos tauties mažumos, Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institutas, 1998).

Stereotipai tai savotiškos etiketės kurias visuomenė dažnai mėgsta prikabinti mažumoms. Kadangi Lietuvoje lenkai yra tautinė mažuma automatiškai iškyla tautiniai stereotipai. Tautinių santykių srityje stereotipai dažnai apibrėžiami kaip perdėta generalizacijos apie tam tikrų grupių narių elgesį ir kitus bruožus. Jos gali būti teigiamos ir neigiamos, bet dažniausiai neigiamos. Daugelis autorių sutinka, kad tautiniai stereotipai būdinga bet kurios valstybės sociokultūrinio konteksto dalis, nors ir skiriasi požiūris į jų interpretavimą. (Tadas Tamošiūnas, Edukacinis kryptingumas įvairiautėje aplinkoje, 2000m.). Šis apibrėžimas paaiškina dėl kokių priežasčių iškyla tie stereotipai, bet kalbant šia tema plačiau yra daug daugiau priežasčių kurias iškėlė autorius D.G. Mayers:

1. Socialinė identifikacija kaip „mes“ aspektas „aš“ koncepcijoje. Atsakymas į klausimą, „kas esu aš“, remiasi ir atsakymu į klausimą, „kas esame mes“, pavyzdžiui, lietuviai, rusai, lenkai ir pan. Jausmas „mes“ sustiprina mūsų saugumą ir pasitikėjimą. Savo išskirtinumo supratimas siejamas su priklausomybe specifiniam kolektyviškumui. Tačiau stiprus priklausomybės grupei jausmas gali sąlygoti neigiamus stereotipus kitų grupių atžvilgiu.

2. Egzistuoja psichologinio pobūdžio

tendencija matyti objektus jų grupėje vienodesnius, nei jie yra iš tikrųjų. Tai teigtina ir apie fizinius objektus (pavyzdžiui, obuoliai – raudoni) ir apie žmones – „visi jie tokie...“. Kitos grupės skirtumai pastebimi nežymiai, nors, pavyzdžiui, apibendrintos šveicarų ar lotynų amerikiečių kultūros turi pakankamai didelių skirtumų.

3. Konkurencija. Tautiniai stereotipai stiprėja, kai kelios grupės kovoja dėl ribotų resursų. Stipresni tų grupių prietarai, kurios yra panašaus socialinio ekonominio statuso, dažniausia žemo arba sumažėjusio.

4. Prietarus ir neigiamus stereotipus kurios nors grupės grupės atžvilgiu gali palaikyti jos diskriminacija. Slopinama grupė gali įgauti specifinių elgesio bruožų ir sukelti atitinkamus stereotipus.

5. Ypatingi ir svarbūs atvejai taip pat gali sukelti stereotipus. Pavyzdžiui, akcentuojant nusikaltėlio(ių) tautybę žiniasklaidoje, galima skatinti tam tikrų savybių priskyrimą visai tautai.

6. „Teisingo pasaulio“ fenomenas. Juo išsakoma nuostata, kad žmonės, kurie leidžiasi žeminami, skriaudžiami, greičiausia yra to nusipelnę. Tokios pažiūros gali prisidėti prie negatyvaus stereotipizavimo.

Taigi šios šešios pagrindinės D.G. Mayers išskeltos tautinių stereotipų atsiradimo priežastys yra pakankamai aiškos ir suprantamos. Šiomis dienomis ypač aktualios yra antra ir penkta priežastys. Dažnai tenka girdėti, kad ypač vyresnio amžiaus žmonės mėgsta sakyti ant jaunimo kai jie triukšmauja, kad visi jie tokie. Arba kitas pavyzdys, seimo nariai, juk visi jie tokie - vagys. Kartais žmonių siauras mąstymas neleidžia jiems patiems susipažinti su kitomis kultūromis, etninėmis mažumomis, jeigu vienas lenkas susimušė su lietuviu juk nereiškia, kad visi lenkai nekenčia tų lietuvių ir su jais mušasi.

Penktoji atsiradimo priežastis susijusi su žiniasklaida. Visi žinome jog žiniasklaida formuoja visuomenės požiūrį į tam tikrus dalykus, o žmonės kurie nesidomi naujienomis plačiau, o tik išgirsta

žiniasklaidos suformuotą nuomonę dažniausiai ir galvoja taip kaip žiniasklaida viską pateikia, žinoma jie mano, kad ši nuomonė yra teisingiausia.

Knygoje Intercultural Communication yra s t r a i p s n i s pavadinimu „Atstovavimas“ (Representation). Jame pagrindinė mintis yra skatinti žmones mastyti giliau, netikėti viskuom ką jiems sako žiniasklaida. Mums reikia susipažinti su žiniasklaidos, politikos ir institucijų veiksniais mūsų visuomenėje, kurie leidžia mums pamatyti kitas kultūras tam tikru būdu. (Adrian Holiday, Martin Hyde and John Kullman, 2004m.)

Lenkai Lietuvoje

Dabartinė lenkų ir lietuvių situacija pakankamai sudėtinga, vieni už lenkus – kiti prieš. Lietuvos lenkai jau senai gyvena čia tačiau ne visi lietuviai noriai juos priima. 2011 metais buvo tobulinta nauja Švietimo įstatymo redakcija kuri sukėlė nepasitenkinimą kai kuriems lietuviams lenkams. Naujame įstatyme buvo nutarta, kad lenkai - lenkų mokyklose daugiau dalykų mokytusi Lietuvių kalba ir taip greičiau integruotųsi. Tačiau V. Tomaševskio nuomone integruotis reikia lietuviams, o ne lenkams. (visa tai galite paskaityt Respublika.Lt straipsnyje : <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvos-politika/vtomasevskis-lietuviai-turi-integruotis-o-ne-mes/.print.1>)

Taip pat Lietuvoje iš viso yra 121 Lenkiškų mokyklų kuriose daugiausia mokoma lenkų kalba. Kaip ir minima straipsnyje lietuviai lenkijoje turi tik penkias Lietuviškas mokyklas, kurių skaičių tikriausiai irgi sumažins. Taigi galima daryti išvadas, kad lenkams Lietuvoje sudarytos šiek tiek geresnės salygos gyventi.

Žmonių apklausa tema „Stereotipai apie lenkų etninės kilmės lietuvius“

Elektroninėje anoniminėje apklausoje dalyvavo 70 respondentų, iš jų 75,7% merginų. Dalyvavusių apklausoje amžius svyruoja nuo 16-40 metų, didžiausia dalis t.y. 80% respondentų amžius yra nuo 18 iki 25 metų. Vienas iš klausimų buvo kokia respondento tautybė - 62 lietuviai ,5

rusai ,3 lenkai.

Anketos tikslas buvo sužinoti kokius vis dėl to populiariausius stereotipus turi lietuvoje gyvenantys respondentai. Nemažai respondentų gyrė lenkus ir net minėjo, kad neturi jokių stereotipų:

„Jokių stereotipų neturiu. Man niekas nemaišo.“;

„Žmonės kaip žmonės, yra blogų žmonių yra gerų, manau nuo tautybės nepriklauso žmogaus elgesys ar charakteris.“;

„neturiu, lenkai saunuoliai, geresni nei lietuviai“;

„Neturiu nieko prieš juos.“;

„Tikrai nėra jokios priešpriešos, visi žmonės turi būti tolerantiški vieni kitiems nekreipiant dėmesio į jų tautybę.“;

„Neturiu jokių stereotipų. Pati turiu lenkų draugų ir puikiai su jais sutariu.“;

„Nesivadovauju jokiais stereotipais, lenkai yra tokie patys žmonės kaip ir visų kitų tautybių.“;

„tiksliai žinau, kad jie labai kenčia, nes Lietuvoje juos niekina kaip lenkus, varo iš šalies, siunčia "atgal į tą savo Lenkiją", o Lenkijoje lygiai tas pats, jie ten nelaikomi tikrais lenkais nes gimė ir gyvena Lietuvoje, reziume, jie neturi savo gimtinės arba žemės, kurią galėtų gimtine vadinti...“;

„Lietuvos lenkai, jaučiasi nuskriausti ir yra izeidinejami del kulturiskai perduodamu nepasitenkinimu del praeities.“;

„Lietuvos lenkai yra aktyvūs savo tautos gynėjai ir kovotojai, todėl patys esantys nusiteikę prie kitos tautybės žmonės. Jie siekia išsikvoti dvikalbyste Lietuvoje nors ir procentaliai jų nėra pakankamai tokiems veiksams. Lietuvos lenkų kalba yra negryna, o maišyta su kitomis slavų kalbomis.“

Taigi nemažai respondentų nesivadovauja arba stengiasi nesivadovauti stereotipais. Galbūt vieni draugų rate turi pažystamų lenkų kiti ne,

todėl didelė dalis tų kurie turi kitos tautybės draugų yra draugiškesni kitų kultūrų atžvilgiu. Kadangi respondentų buvo ir lenkų tautybės neišvengiama tai, kad jie palaiko savo tautybę ir automatiškai parašė neturintys stereotipų.

Neigiami stereotipai:

„Agresyvus“;

„Kol i akis per daug nelenda gerai. siaip lenkai labai kazkodel pasikele ir isnagleje... stumia ant lietuvos joje gyvendami, apmaudu“;

„Mano nuomone, Lietuvos lenkai save per daug iškelia, nori, kad gatvės būtų rašomos lenkų kalba, nori, kad pasuose jų duomenys lenkiškai būtų rašomi ir t.t.“;

„Apie visus neturiu, manau tai priklauso nuo žmonių ir jų vertybių. Sakyčiau, vienas stereotipas kad jei mėgsta ryškias spalvas ir puoštis papuošalais (ypač moterys).“;

„yra tokių Lietuvos lenkų, kurie tiesiog įsiliejo į visuomenę, jaučiasi jos dalimi ir taip sakant "nešokinėja" prieš šios valstybės taisykles, tvarką ir tradicijas. deja, pasitaiko ir tokių, kurie visiškai negerbia čia gyvenančių piliečių, grynų lietuvių ar kt... jiems nepriimtina, kad šioje šalyje žmogus gali nesuprasti daugiau kalbų nei lietuvių ir pan.“;

„Lenkai Vilniuje jaučiasi labai reikšmingi, nesiliauja girtis, kad čia jie visą senamiestį pastatė. Nors net nesugeba gramatiškai taisyklingai kalbėti nei lietuvių, nei lenkų(!) kalba. Reikalauja papildomų teisių, o pareigų nusikrato. Yra beraščiai, agresyvūs. Senos lenkės nuolat rékauja kažką nesuprantamai. Bažnyčioje, per lietuvių mišias elgiasi pasibaisėtina, kalbasi, leidžia vaikams pabėgioti po bažnyčią. O kita dalis lenkų - kurie nesilegia taip kaip aprašyti prieš tai - yra visiškai padorūs, geri, paslaugūs, darbštūs, religingi, arba nebūtinai, bet etiški žmonės, kurie nesiafišuoja, nors ir nelepia savo šaknų, puoselėja savo kultūrą ir t.t. Norėjau pabrėžti, kad Lietuvoje gyvenantys lenkai, kaip ir kitų tautinių mažumų atstovai negali būti kažkaip vertinami kaip vienas asmuo. Vieni yra išsilavinę, kiti ne ir nuo to priklauso ir jų elgesys ir visomenės požiūris į

juos.“;

„Lenkai yra labai tikintys žmonės.“;

„Vagys“;

„Kad jie kalba negrazia surusinta lenku kalba. Kad Lietuvos Lenkai yra ganetinai bjauraus charakterio.“

„Dažniausiai Lietuvos lenkai kalba netaisyklinga lenkų kalba yra žemesnio socialinio sluoksnio atstovai. (T.y. neturi daug pinigų ir dažnai nėra labai išsilavinę) Mėgsta kičą - pigius blizgučius, plastmasines kapų gėles. Tačiau kaip žmonės yra mieli, šilti ir paprasti, ypač tarpusavyje.“;

„Pasikėle, rūpinasi tik savais.“;

„Lietuvos lenkai reiklūs ir aršūs, o patys lenkai Lenkijoje tokie pat normalūs žmonės kaip visi.“;

„Tai žmonės isivaizduojantys, kad jiems priklauso Lietuva ir kad visi turi sokinėti pagal jų dūdele (gatvių pavadinimai lenkiskai, nenori mokintis lietuvių kalbos ir t.t.)“;

„Gudrūs, kenkėjiški, apsukrus, savanaudžiai, pasikėlę, nemandagūs, storžieviai, tinginiai, siekiantys to, ko yra neverti ir besisavinantys tai, kas jiems nepriklauso.“;

„Lenkas-vagis“;

„Perdetai vaidina lenkus“;

„Iš esmės esu tolerantiška visų tautinių mažumų atstovams ir stereotipų neturiu. Tačiau sunku nustumti į šalį iš aplinkos nuolat "kalamus" stereotipus, kad lenkai vagys, nuolat bamba, geria, yra chuliganai, kad nemėgsta lietuvių ir apskritai, jei nutinka kas negero - iškart lenkų darbas. Mūsų visuomenėje priimtina kaltinti kitą, tik ne save. Bet manau, sutikčiau su tuo, kad labai jau daug teisių jie čia Lietuvoje reikalauja, kaip mažuma.“;

„Jie nemoka lietuviškai, remia Tomaševskį ir viskuo nepatenkinti.“;

„Lietuvos lenkai stengiasi turėti daugiau teisių už kitas tautines mažumas. Jie yra labiau

konservatyvūs, taip pat daugiau jų gyvenime vadovaujasi tikėjimu.“;

„Nori "sulenkinti" Lietuvą: pasai lenkiškomis raidėmis, gatvių pavadinimai, kalba lenkiškai. Kur tai matyta, gyveni Lietuvoje, tai ir kalbėk lietuviškai.“.

Taigi čia surašyta daugumos respondentų neigiama nuomonė apie lenkus. Iš šių stereotipų atrodo, kad labai daug lietuvių laikosi neigiamos nuomonės apie lenkus. Žinoma buvo ir tokių respondentų kurie sakė „man jie netrugdo, tegul būna, kol nieko nedaro tol man gerai“. Čia pasireiškia lenkų tautybės tapimas „kitu“. Tai reiškia, kad lietuviai atsumia tautinę mažumą susidariusią prieš išankstinį nusistatymą. Norint išvengti tapimo „kitu“ reikia ieškoti gilesnio supratimo apie išankstinį nusistatymą ir nuolatinį rūpestį taip pat atkreipti dėmesį į kalbą kuri taip pat leidžia tau būti „kitu“. Taip pat tarp to kas vyksta tarp lenkų ir lietuvių nėra vien tautybės kaltė, nepamirškime kokius prisiminimus sukuria istorija, kokia visuomeninę nuomonę formuoja žiniasklaida. Patys respondentai stereotipų atsiradimo priežastis įvardijo kaip: istorijos įvykiai, žiniasklaida, bendri pažystami, stebint elgsenos tendencijas, iš nepakantumo kitataučiams, iš neišprusimo, iš viešų žmonių pasisakymų, iš politikų vaizduojamo įvaizdžio, iš auklėjimo ir panašiai. Taigi respondentų nuomone yra labai daug veiksnių iš kurių iškyla tie stereotipai, tačiau visuomenė nėra labai suinteresuota į tai, kad mažintų ar iš viso panaikintų tuos stereotipus.

Interviu su lenkų etninės kilmės lietuviu Arnoldu Antropiku

- Taigi pradžiai papasakokite ar žinote kokius nors stereotipus apie lenkus?

- Ką esu daugiausiai ir dažniausiai girdėjęs, kad yra vagys, kad yra nesažiningi žmonės ir taip toliau. Daugiau kažkaip nieko tokio ir nežinau, nesu girdėjęs, melagiai galbūt, bet čia irgi nežinau nebent iš pačių lietuvių nuomonės apie lenkus.

- Ar savo draugų rate yra daug lenkų?

- Na turiu aš nemažai draugų kurie kalba lenkiškai, baigė lenkų mokyklas.

- Ar tavo šeimos nariai yra ką nors šnekėję blogo žiniasklaidą apie lietuvių tautybę?

- Būna aišku, kaip žinia Lietuva su Lenkija nuo senų laikų nelabai draugauja. Mano močiutė, pavyzdžiui, yra gyvenusi Lietuvoje tada kai Vilnius buvo Lenkijos dalimi, tai jo buvo ten tų įvairių situacijų, kad nemiego tie lietuviai lenkų ir tai aiškiai rodė. Aišku likęs toksai kartėlis močiutės gyvenime, močiutės mąstysenoje apie lietuvius ir taip toliau ir sako, kad patys jie yra nedori žmonės, ta prasme elgiasi taip su kitais.

- Turbūt tikrai esi girdėjęs apie tas lenkiškas lenteles, kokia tavo būtų nuomonė apie jas?

- Iš tikrųjų tai mano pozicija būtų tokia, kad iš tiesų jos nėra būtinos vistiek nu žmonės tiek laiko gyvena Lietuvoje, tie patys lenkai sugeba persiskaityti ir lietuviškai kokia čia yra gatvė, bet kadangi aš žinau, kad senesniems žmonėms yra ten kažkaip problema ir ten gyvenant, pagrinde lenkai tose vietose turbūt taip nori tas lenteles dėti, tai nežinau, man tai sakau šituo klausimu man tai vienodai ar ten bus tos lentelės ar ne. Bet kad žmonės lietuvis nėra už tai, aš juos puikiai suprantu.

- O ką manai apie lenkiškas raides pasuose?

- Dėl lenkiškų raidžių aš iš vis esu nusistatęs, kad pavardė žmogaus turi rašytis taip, kaip jį yra iš tikrųjų rašoma pase. Neturi būti sulietuvinta. Nesakau vien apie Lenkus, nors ten ispanas būtų, vokiečiai ar dar kažkas, ta prasme nu man pavardė yra mano pavardė, aš nenoriu, kad jį kitaip tartųsi.

- Ką tu manai apie tokį stereotipą, kad lenkai mėgsta visokius blizgučius?

- (juokiasi) Nieko negaliu apie tai pasakyti, nesu girdėjęs apie jokių blizgučių.

- Ką manai apie tokią lietuvių nuomonę, kad čia Lietuva tai lietuviškai ir šnekėkim?

- Kadangi lietuviai patys labai norėjo demokratijos aš manau jie negali dabar to sakyti, kad čia Lietuva – šnekėkim tik Lietuviškai.

- Kaip manai kokį įspūdį apie lenkus formuoja

žiniasklaida?
- Iš tikrųjų straipsnių aš nesu skaitęs kurie formuotų nuomonę apie lenkus, tik vienas dalykas kuris man labai įstrigo tai kai Lietuvos rinktinė žaidė berods su Lenkijos futbolininkais rungtynes kažkokias ir ten kažkoks plakatas buvo ar tai iš lenkų pusės ar lietuvių dabar nepamenu, bet ten ant tiek buvo užstumta, kad nei iš vienos nei iš kitos pusės nebūtų priimtina.

Mano interviu tikslas buvo apžvelgti stereotipus iš lenkų kultūros pusės ir bandyti juos paneigti. Žinoma, kad kiek žmonių tiek nuomonių, galbūt ateityje lietuvių ir lenkų tautos bus draugiškesnės ir joms pavyks atsikratyti ne tik stereotipų, bet ir praeities nuoskaudų.



Kaip nesivadovauti stereotipais?

Visų pirma susidūrus su kita nepažystama kultūra nesivadovauti kažkada girdėtomis paskalomis apie šią kultūrą. Jei norite susidaryti teisingą įspūdį pirmyn! Pasidomėkite literatūroje, internete apie šią kultūrą, svarbiausia mokėti pasirinkti kuo tikėti, o kuo ne. Taip pat stenkitės

suprasti, kad ne visi tam tikros etninės mažumos atsotai yra visiškai vienodi. Ar lietuviai visi yra vienodi paklauskite savęs? Manau atsakymas yra tikrai ne, todėl lygiai taip pat ir su kitomis tautybėmis. Mokėjime susikurti savo nuomonę ir idealus, netikėti ką kalba visuomenė, žiniasklaida, bei svarbiausia stengtis iš arčiau pažinti tautines mažumas.

Šaltiniai:

1. Holliday, A., Hyde, M., Kullman, J. *Intercultural Communication: an advanced resource book for students*. London: Routledge, 2004
2. Holliday, A. *Essentialist versus non-essentialist views*.
3. *Lietuvos tautinės mažumos*. Mokymo priemonė. Vilnius: ROSMA, 1998
4. Tamošiūnas, T. *Edukacinis kryptingumas įvairiautėje aplinkoje*. Vilnius: Politologijos ir sociologijos katedra UAB „Biznio mašinų kompanija: spaustuvė, 2000
5. Vaitiekus, S. *Lietuvos lenkai*. Valstybinis Nacionalinių tyrimų centras, 1994

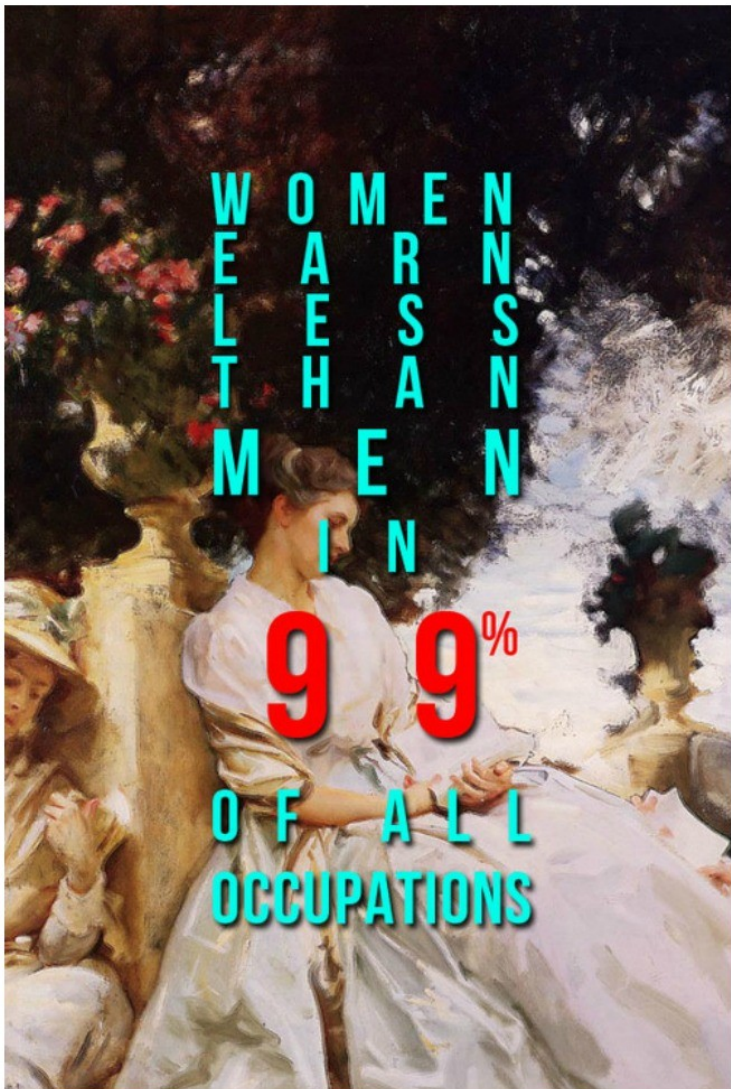
Straipsnį perengė: Dovilė Trasauskaitė



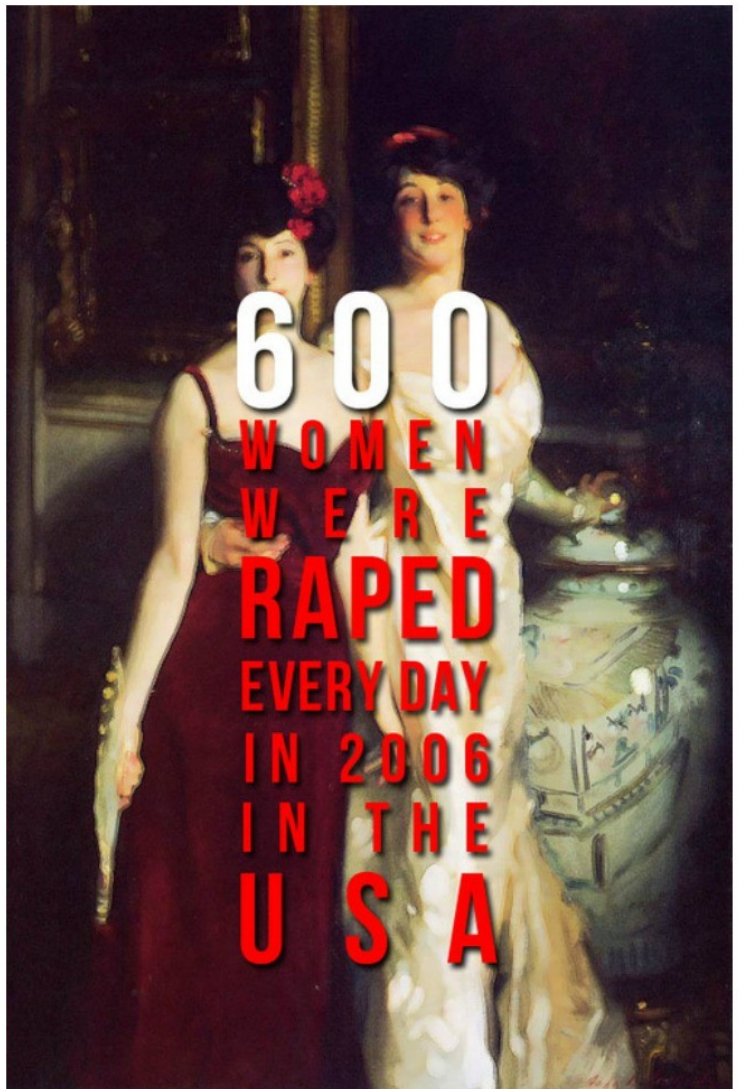
66%
OF ADULT WOMEN
WORLDWIDE ARE
ILLITERATE



GENDER-BASED VIOLENCE
KILLS
1 IN 3
WOMEN
WORLDWIDE



WOMEN
WEALTHIER
THAN MEN
99%
OF ALL
OCCUPATIONS



600
WOMEN
WERE
RAPED
EVERY DAY
IN 2006
IN THE
USA

Moteris ir visuomenė

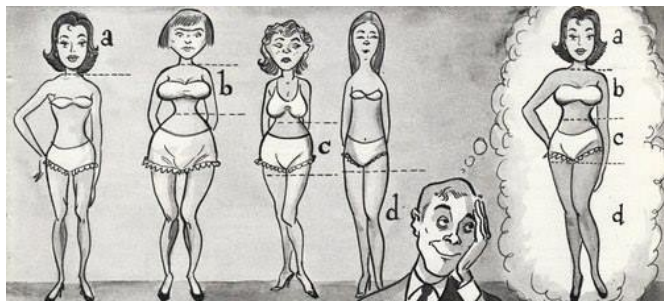
Kaip turi atrodyti ir elgtis moteris? O vyras? Nuo pat mažens mums yra skiepijamas tam tikras moterų ir vyrų vaizdinys, kuriuo remiamės visą gyvenimą ir perduodame kitiems. Mums aiškinama kaip mes turime atrodyti, kaip rengtis, kaip reikia arba nereikia elgtis, net kokią profesiją dera turėti moterims ir vyrams. Visa tai vyksta mūsų visuomenės dėka – žurnalai, laikraščiai, filmai, reklamos ir t.t., visi šie informaciniai šaltiniai visada rodo idealų moters ir vyro vaizdą.

Kiek esate girdėję savo gyvenime tokių frazių, kaip „Moteris nemoka vairuoti“, „Moteris neturėtų dirbti“, „Moteris turi sedėti namie“, „Moters vieta virtuvėje“, „Moteris turi žinoti savo vietą“ arba „Moterims reikia parodyti kur yra jų vieta“, „Moteris turi turėti idealią figurą, išvaizdą“ ir t.t. Manau, tikrai ne vieną kartą. Galima vardinti tokio pobūdžio frazes gan ilgai, jų tikrai nėra mažai. O jeigu jūs jų negirdėjote, tai dar nereiškia, kad jų nėra. Kitas dalykas, kiek esate girdėję tokių frazių, kaip „Vyrai visiškai nemoka vairuoti“, „Vyrai turi sedėti namuose“, „Vyrai turi prižiūrėti ir auginti vaikus“, „Vyrai, kurie nedepiliuoja kojų, pažastų ir t.t. - laukiniai“? Turbūt žymiai mažiau negu apie moteris.

2003 metais buvo išleistas mokslinio žurnalo „Klėja“ 6 numeris. Jame VU studentė Jolanta Germanavičiūtė savo straipsnyje „Moters įvaizdžio kategorijų raiška Lietuvos dienraščiuose“ pristatė dienraščių analizę. Vienoje iš potemių „Lyties įvaizdis ir visuomenė“ studentė rašė: „Tradiciškai dominuoja nuomonė, jog moters vaidmuo šeimoje ir visuomenėje yra mažiau reikšmingas negu vyro. Nusistovėjęs visuomenės požiūris, kad moteris yra silpnoji lytis, kad moteris neturi teisės savarankiškai spręsti problemas, kad jos pagrindinė misija – auginti vaikus, tvarkyti namų ūkį. Mergaitės dažniausiai orientuojamos į šeimą, vaikų auginimą ir auklėjimą, namų ruošą, berniukai – fizinį, vadovaujantį ir intelektualinį darbą. Įsitikinimas, kad vyrai yra karjerą darantys

darbuotojai, o moterys – „tiesiog darbuotojos“, paplitęs ne tik tarp vyrų, bet ir tarp moterų“. Yra stereotipai, kurie liečia ne tik tai, ką būtent turi daryti moteris, bet ir kaip atrodyti. Nuo pat mažens visuomenė mums, vyrams ir moterims, skiepija kaip mes turime rengtis, kaip dažytis, kokio kūno sudėjimo būti, kokia mūsų odos spalva turi būti. Pavyzdžiui: dabar Lietuvoje plinta vieno iš populiariausio soliariumo reklama, kuri sako: „Kristina, kai nebūsi tokia balta kaip sūris, aš pas tave sugrįšiu! Tomas“, bet kodėl būti „baltai kaip sūris“ blogai? Anksčiau balta oda buvo skaitoma aristokratiškumo požymiu, o įdegę žmonės – tai skurdžiai. O dabartineje visuomenėje nemažai žmonių labai šviesią odą laiko kokios nors ligos požymiu. Taigi, matant šią reklamą, jaunos merginos, moterys vis dėl to susimąsto apie tai, kaip atrodo jų odos spalva. Po truputį pradeda augti mintis, jog „gal apsilankyti soliariume?“, nes reklama jau pasėjo sėklas apie tai, kad neturėsi tu jokio vaikino, kol tavo oda nebus tamsesnio atspalvio. Be odos spalvos, mums rodo ir tai, kad moteris turi būti idealios figūros, kaip modelio (kurios yra pastoviai retušuojamas photoshop'o ar kitais redaktorais), kuriuos matome žurnalo viršeliuose, reklamose ir kitur. Moteris turi ne tik idealiai atrodyti, bet ir spėti atlikti visus namų ruošos darbus, gimdyti ir prižiūrėti vaikus. Galų gale visos šitos reklamos ir kiti informaciniai šaltiniai verčia moteris nepasitikėti savimi, taip, gal ne iš karto, bet po truputį, laikui bėgant, visgi bet kuri moteris pradeda save lyginti su tomis

gražiomis ir jaunomis, kurias mate žurnalo viršelyje ar dar kur nors. Ne tik moterys ir merginos, bet ir vyrai. Vyrai pradeda lyginti moteris, kurios yra patobulintos photoshop'o pagalba arba kitomis redaguojančiomis nuotraukas programomis, su tomis moterimis, kurios supa jį kiekvieną dieną.



Moteris kaip subjektas ir objektas. Nužmoginimo pasekmės.

Jean Kilbourne dokumentinė juosta „Killing us softly 4“ parodo mums, kaip moterys yra nužmoginamos. Norint išreklamuoti kažkokį daiktą, moteris yra apiforminta kaip tas produktas, pavyzdžiui, kaip rodė dokumentinėje juostoje, iš moters kūno padaromas seksualus alaus butelis arba prie merginos bambos prijungiamas playstation'o pultėlis. Taigi, darydami iš moters daiktą, mes nužmoginam ją. Šitas procesas gali sukelti neigiamų pasekmių, kadangi ir patys žmonės, kai kurie vyrai, pradeda nebematyti žmogaus moteryje ir pradėti naudoti smurtą prieš ją, pievartauti nejausdamas kaltės jausmo. Kaip nebematome žmoguje žmogaus, tai žymiai lengviau panaudoti prieš jį prievartą.

Tokios pasekmės kaip smurtas dar ne viskas. Apkūnių žmonių atvaizdai dažnai naudojami kažkam linksmam, juokingam išreklamuoti. Tai irgi turi pasekmes, žmonės pradeda šaipytis iš apkūnių žmonių, ypač moterų. Yra skiepijama tai, kad, kol tu būsi stora, tol neturėsi vaikiną ir tavo nuostabus vidinis pasaulis ir kažkokie gebėjimai tau nepadės, iš tavęs juoksis aplinkiniai. Merginos pradeda lieknėti, dažnai tai vyksta slapta nuo tėvų ir draugų. Jos ieško internete visokių dietų ir net nesusimąsto apie tai, kad jos gali netikti jų organizmui, kad gali pakenkti sau. Kai mergina ima savarankiškai lieknėti, yra tikimybė, kad ji nepastebės ribos, susirgs anoreksija*. Jeigu laiku

nebus suteikta pagalba, žmogus tiesiog gali tapti invalidu ar mirti. Tokios rimtos pasekmės gali būti tik dėl to, kad merginai paprasčiausiai užsinorėjo būti tokiai lieknai ir gražiai, kaip modelis (kuris yra patobulintas kompiuterinių programų pagalba), kurį ji pamate žurnale ar kažkur dar.

***Nervinė anoreksija (anorexia nervosa)**



Anorexia Nervosa

*Nervinė anoreksija (anorexia nervosa) – tai psichinis sutrikimas, kai pacientas sąmoningai sumažina ir/ar palaiko mažą kūno svorį.

Nervinė anoreksija pasireiškia patologiška baime pastorėti, nepasitenkinimu savo kūno išvaizda ir siekimu ją pagerinti badaujant, piktnaudžiaujant šlapimą varančiais, vidurius laisvinančiais, apetitą slopinančiais bei vėmimą skatinančiais vaistais ar mankštinantis iki išsekimo.

Liga dažnai kamuoja į depresiją linkusius asmenis, kurie kelia sau sunkiai įgyvendinamus tikslus, dėl ko liga kartojasi. Anoreksija sergantys asmenys pastoviai domisi dietomis, slepia savo valgymo įpročius, tėvams ir draugams sako, įtikinėja, kad valgo normaliai.

Tai vienintelis iš psichinio pobūdžio sutrikimų, pasižymintis tokia galybe somatinių simptomų: randama virškinimo, širdies ir kraujagyslių, kvėpavimo, lyties sistemų pakenkimų, kurie atsiranda dėl bendro organizmo išsekimo.



Moteris ir darbas

„Šiuolaikinė moteris, be abejo, yra dirbanti moteris. Tai pabrėžiama kiekviename straipsnyje, susijusiame su karjera ir darbu. Moteris, neturinti darbo, nepeikiama tik tuomet, jei stengiasi susirasti darbą, bet kol kas jai tai nepavyksta. Darbo paieškos neturi baigtis, kol bus rastas tinkamas darbas. Tik tada moteris galės būti laiminga. Toks požiūris verčia daryti prielaidą, kad darbas yra labai svarbus moters statusui įtvirtinti, užimti tam tikrą padėtį visuomenėje. Namų šeimininkės pareigos nepriimtinos moteriai. Atsiranda priešprieša: viena vertus, moteris skatinama siekti karjeros, o kita vertus ji raginama būti gera motina ir žmona” (Chorudžij, N., 2002). Atsižvelgiant į tai, ką rašo T. H. Eriksen savo knygoje *What is Anthropology*, moteris gali atlikti daug ir dar daugiau nei vyras, bet dar ir suspėti nuveikti visus namų ruošos darbus bei vaikus auklėti ir auginti. Vyras dažniausiai būna atsakingas už prietaisų taisymą, pinigų uždarbį. Taigi, šiuolaikinėje visuomenėje moteris atlieka dvigubą darbą – darbas, kuris neša užmokestį už tam tikrą veiklą, ir darbas, už kurį negauna nei cento, t.y. – namų ruošos darbai ir vaikų priežiūra, kur vyrai net nepadedą, nes tai yra moterų darbas. Šie atliekami darbai, pasak nemažai moterų, yra neįvertinami jų vyrų. Pasitiko, kad vyrai bendraujant tarpusavyje sako, jog jų žmonos tiesiog sėdi namuose ir nieko nedaro, kas nėra tiesa.

Įvairios kultūros dažnai išskiria tai, kas yra moteriškas ir vyriškas darbas. Taigi, buvo atlikta maža apklausa, kur žmonių buvo paprašyta išreikšti savo nuomonę apie profesijas, ar vyrai gali dirbti tik vyriškus, o moterys – moteriškus darbus, ar nėra skirtumo, kas ką dirba. Žemiau galite matyti kelis atsakymus:

„Moteriškos - tai kirpėjos, kepėjos, pardavėjos (žiūrint kur). Vyriški darbai - tai „taxi“ vairuotojai, toleibusų, autobusų vairuotojai ir t.t.“ (anonimė, 38 m.);

„Man džiugu, kad moterys turi daug galimybių, tačiau kam moteriai būti santechnike, kapoti malkas, jei šalia yra vyras..?“ (anonimė, 26 m.);

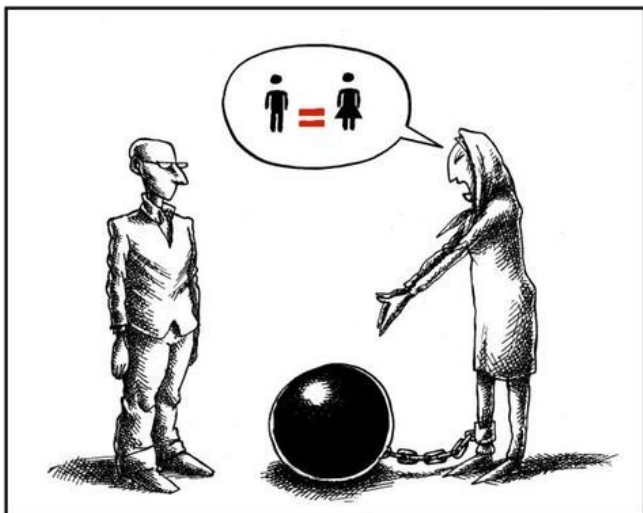
„„Vyriškų“ ir „moteriškų“ profesijų neegzistuoja. Svarbu, kad darbas patiktų, kad atlikdamas jį jaustum pasitenkinimą „(anonimė, 60 m.);

„Jie gali dirbti visokio pobūdžio darbus“ (anonimas, 17 m.);

„Profesijos – nesvarbu, nebent reikalauja didžiules fizinės jėgos“ (anonimė, 41 m.);

„Bet kokios profesijos, svarbu gerai atlikti savo darbą“ (anonimas, 45 m.);

„Vyriškos profesijos susijusios su fizine jėga, išverme (gaisrininkai, vairuotojai). Moteriškos profesijos susijusios su kūrybiškumu, kruopštumu (manikiūrininkė, vizažistė, siuvėja). Yra profesijos tinkančios abiems lytims – politikai, vadybininkai, muzikantai“ (anonimė, 29 m.).



Kelių apklaustų žmonių nuomonė:

„Yra dalykų, kuriuos vyrai daro žymiai geriau už moteris, yra dalykų, kuriuos moteris daro daug geriau negu vyrai. Reikia tiesiog priimti tai, kad mes skirtingi ir toliau sau gyventi, o ne bandyti sulyginėti mūsų visų galias“.
— **Anonimas, 26 m.**

„Tikrų“ vyrų ir „tikrų“ moterų neegzistuoja, čia yra paplitęs stereotipas. Kiek žmonių, tiek nuomonių. Dauguma žmonių mano, kad „tikras“ vyras turi atrodyti kaip „mačo“, būti jeigu ne gražios, tai malonias išvaizdos, sportiškas ir nesvarbu, kad jis viduje liurbis ir niekam tikęs. O moteris, atseit, turi būti švelni, gera, visus mylėti ir maloniai elgtis. Bet taip gyvenime nebūna. Svarbu, kaip žmonės elgiasi vieni su kitais. Ir gražuolė gali įsimylėti pabaisą, nesvarbu, kad jis negražus, nesportiškas, mažas, plikas ar storas. Svarbiausia, koks jis žmogus, kokie jo prioritetai gyvenime, ko jis nori, ko siekia, kaip įgyvendina savo troškimus (pavyzdžiui filmas „Полеты и во сне и наяву“).

„Vyriškų“ ir „moteriškų“ profesijų taip pat neegzistuoja. Svarbu, kad darbas patiktų, kad atlikdamas jį jaustum pasitenkinimą. Man asmeniškai neteko susidurti su lyčių diskriminacija. Bet Vilniuje, pvz., yra Tarptautinis lyčių lygybės institutas.“
— **Anonimas, 60 m.**

„Tikras vyras turi būti vyriškas. Stipresnis už moterį, mokantis dirbti įvairius darbus namų ūkyje, išsilavinęs, pasitempęs. Taip, šiomis dienomis moteris siekia lygybės, tačiau, mano manymu, moteris turi išlikti moteriška. Mano aplinkoje yra keletas gėjų, lesbiečių, ir jų niekas nediskriminuoja. Tačiau tie vaikinai, gėjai, nieko bendro neturi su vyriškumu. Man džiugu, kad moteris turi daug galimybių, tačiau kam moteriai būti santechnike, kapoti malkas, jei šalia yra vyras..? Su diskriminacija savo atžvilgiu nesusidūriau – dirbu darbą, kuriame visos lytys lygios ir uždirba pagal rezultatus.“
— **Anonimė, 26 m.**

„Tikri vyrai, mano nuomone, turėtų atrodyti vyriškai. T.y. užimti savo padėtį visuomenėje, kuri tinka vyrams, nesidėliuoti, nesidažyti plaukų ir t.t., užsiimti namų remontais, mašinų taisymais. Tikros moteris, kurios prisiziūri save, bent minimaliai žino savo vertę. Moteris turėtų nepulti spręsti problemų už vyrus, leisti jiems atlikti, pvz., mašinų remontas ar kt. Profesijos taip pat manau turėtų būti skirstomos į vyriškas ir moteriškas. Moteriškos tai –kirpėjos, kepėjos, pardavėjos (žiūrint kur). Vyriškos tai – taksi vairuotojai, troleibusų, autobusų vairuotojai ir t.t. Savo darbe su diskriminacija nesusidūriau.“
— **Anonimė, 38 m.**

„Tikras vyras turi būti vyras. Jis turi gerbti ne tik save i kitus vyrus, bet ir VISAS moteris (nuo mažos mergaitės iki senyvos moters). Turi mokėti apginti save ir savo šeimą, būti parama savo artimiesiems. Savaime aišku prižiūrėti save. Ne sėdėti žmonai ar tėvams ant nugaros. Pačiam išlaikyti bent jau save, nebijantis visokias d a r b ū . Moteris turi būti moterim – mokanti pasirūpinti savimi, vyru ir vaikais, kaip minimum. Rūpestinga,

žavinga, moteriška, prisižiūrinti savo figūrą bei išvaizdą, protinga, gudri. Apie mokėti gaminti, užsiūti skyles, iš nieko padaryti saldainiuką aš jau i nekalbėsiu, i taip aišku, kad tai būtina. Rūkyti, g e r t i – n e . ”
— **Anonimas, 20 m.**

“Tikras vyras – tai tas, kuris pakankamai pasitikintis savimi. Nesistengia mokyti kitus apie tai, kaip reikia gyventi. Visada siekia savo svajonių, bet dėl jų neina per kitų žmonių galvas. Jautrus, kai to reikia. Neleidžia žmonėms sėsti sau ant kaklo. Savarankiškas. Nebėgantis nuo problemų prie alkoholio ar tuščių linksmybėm. Nekerštaujuantis. Nelaikantys išsėdimus savyje. Dosnus. Leidžia šalia esantiems žmonėms jaustis l a i m i n g a i s i r l a i s v i e m s . Tikra moteris – tai ta, kuri taip pat pakankamai pasitiki savimi. Ji nerodys savo kaprizus ir nekels isterijos, kad gautų to, ką nori. Nesituoks vien dėl to, kad pasirūpintų savimi. Nesės kam nors ant kaklo. Ji taip pat turi svajonę ir gyvenimo tikslą. Moterims būdinga užsiimti savęs tobulinimu. Ji gera su aplinkiniais, bet ne silpna. Ji neturi priklausyti nuo kažko. Nesibaimina mylėti ir būti m y l i m a . ”
— **Anonimas, 17 m.**

“Kaip turi atrodyti tikras vyras ir moteris, daugeliu atžvilgiu viskas remiasi kanoniška vizija. Vyras – stiprus, nerodantis savo silpnų vietų, už kurio „kaip už sienos“, ne plepys, karjeristas, maitintojas. šeimos galva. Moteris – moteriška, tvarkinga, šeimininga, mylinti vaikus, judri. Bet laikui bėgant nuomonė pasikeitė. Dabar tokių vyrų labai mažai, jeigu atsižvelgti į paprastą tautą, tokių net nerasi. Vaikinai auga netvarkingi, be išsilavinimo ir normalaus darbo (statybininkas, pardavėjas irgi darbai, bet ne tie, kuine leis pasirūpinti šeima, sutinkat?). Neatsižvelgiant į tai, jie nori susirasti sau idealią merginą. Ta, kuri kaip sesuo, draugas, žmona, ir paleistuvė viename žmoguje. Dabartiniai vyrai mano, kad moteris turi būti tokiom ir nuleisti savo galvas priešais juos, kad mes turime kažkokią ten „vietą“ tik todėl, kad ten tarp jų kojų kažkas kaba. Daugeliui moterų tai atsibodo ir viena momentą atėjo boom‘as moteriškam savarankiškumui. Dabar moteris sėkmingesnes už vyrus. Jos perėmė

„tikrų vyrų“ pareigas, moterims teko tapti stipriomis, atspariomis, ir svarbiausia – m a i t i n t o j u . Mes mokomės geriau, dirbame tvarkingiau ir uoliau (sunkiau), mums beveik visada ir visur pavyksta atjodyti gražiai. Bet tuo pačiu laiku moteris po darbo spėja gaminti, skalbti ir atlikti kitus namų ruošos darbus. Kai dauguma (ir vėl gi, ne visi) vyrai gali tik pavakarieniauti (pareikalauti vakarienės) ir atsipūsti ant sofos priešais televizorių. Nors paroje ir 24 valandos, bet moteris suspėja nuveikti daugiau už vyrus. Mano manymu, idealūs vyrai – tai Johnny Depp, Jackie Chan, Sergey Bezrukov, Lee Dong Hae ir Lee Hyuk Jae. Moterys - Keira Knightley, Kwon B o A i r S e o H y u n . ”
— **Anonimė, 22 m.**

“Aš mergina. Ir aš manau, kad nėra nieko geriau už patriarchatą. Patriarchatas ir lygios teisės – tai pilna nesąmonė. Vyras turi būti viršesnis, o aš privalau jam paklusti. Aišku, galima kartais paprieštarauti jam, bet tik tam, kad p a s i l i n k s m i n t i . ”
— **Anonimė, 25 m.**

Šaltiniai:

1. Chorundžij, N. *Šiuolaikinės moters įvaizdis darbo aspektu*. Vilnius: LSC VU, 2002.
2. Eriksen, T.H. *What is Anthropology*. London: Pluto Press, 2004.
3. Eriksen, T.H. *Small Places, Large Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. London: Pluto Press, 1995.
4. Germana vičiūtė, J. *Moters įvaizdžio kategorijų raiška Lietuvos dienraščiuose*. Vilnius: LSC VU, 2003.
5. Holliday, A., Hyde, M., Kullman, J., *Intercultural Communication: an advanced resource book for students*. London: Routledge, 2004.
6. Kilbourne, J., *Killing Us Softly 4*. United States: Cambridge Documentaries, 2010.
7. http://ligos.sveikas.lt/lt/ligos/psichikos_ligos/anoreksija

Straipsnį parengė: Jelena Jaloševskaja

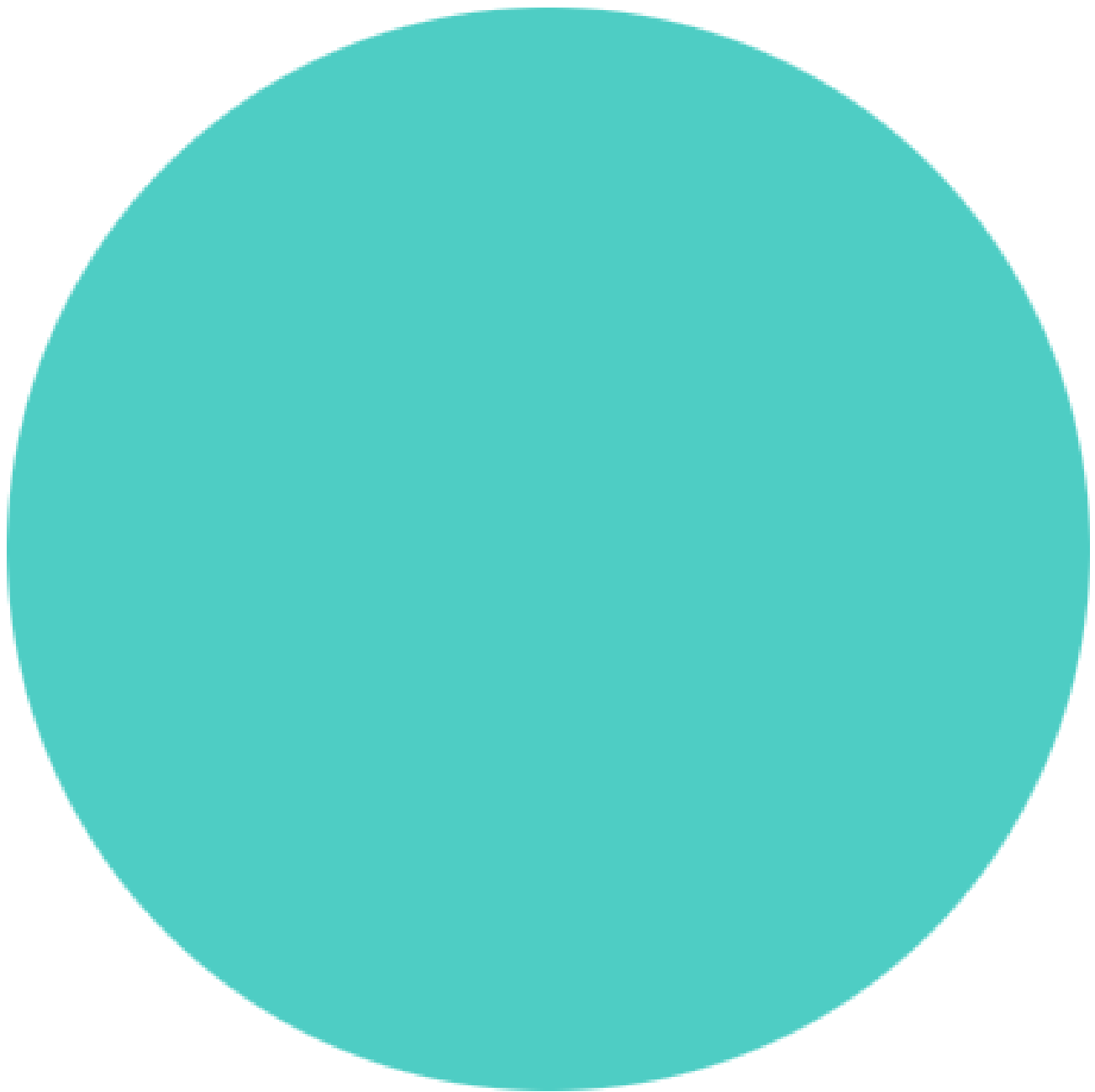
Thomas Leo Clancy, Jr. Was born on April 12, 1947, died on October 1, 2013).
He was an American novelist



(Stereotyping) is only for those without the imagination to see people as they are instead of being like someone else they understand.

— **Tom Clancy, *Red Rabbit***

What will happen if gay marriage is legalized?



Gay people will get married

A third World War will break out

Various plagues — locusts, frogs, etc. — will erupt

Schools will begin teaching kids how to have gay sex

The terrorists will win

Lytinių mažumų stereotipinimas Lietuvoje

Lytinė / seksualinė orientacija – ilgalaikė asmens savybė, pažyminti kurios lyties atstovams žmogus jaučia emocinį, romantinį arba lytinį potraukį (ar jų kombinaciją). Dažniausiai pateikiami seksualinės orientacijos variantai yra heteroseksualumas – potraukis priešingos lyties asmenims, homoseksualumas – potraukis tos pačios lyties asmenims ir biseksualumas – potraukis abiejų lyčių asmenims. Lytinės mažumos dažniausiai patiria diskriminaciją, jiems sunku integruotis į visuomenę, kai yra žinoma jų orientacija.



Homoseksualų eitynės ir LGBT žmonės

Kiekvieną kartą pasirodant naujienoms apie „Baltic Pride“ renginį („Baltic Pride“ – tai renginys, sukviečiantis LGBT bei juos palaikančius asmenis iš Baltijos šalių bei visos Europos), atsiranda daug įvairių komentarų, kurie diskriminuoja kitokios lytinės orientacijos žmones. Viena kartą, kai bendravau su senyvo amžiaus vyru, jis išsakė tokią nuomonę: **„Prie ruso nebuvo tokių žmonių, buvo moteris ir vyras... Dabar atsirado visokių, kurie net nežino ką daro. Kam taip reklamuotis. Jei jau tokie yra, ko jie skelbias...“**. Kai bendravau su vaikinų 21-erių metų, jo nuomonė buvo, kad visi tokie žmonės yra „pedofilai“. Galima teigti, kad daugelis žmonių, gyvenančių Lietuvoje, yra homofobiški. Kaip rašo Adrian Holiday, Martin Hyde and John Kullman knygoje *Intercultural*

Communication, daugelis žmonių apie kitą žmogų yra susidarę nuomonę iš televizijos, radijos transliuojamos informacijos. Tam, kad mažėtų žmonių homofobija ir mažiau diskriminuotų lytines mažumas, yra susikurusi organizacija LGL, tai nacionalinė LGBT teisių organizacija. LGL turi, mano nuomone, labai kilnią misiją: Lietuvos gėjų lyga siekia panaikinti homofobiją, visų rūšių diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės. Organizuodama švietimo, paramos renginius bei atstovaudama LGBT bendruomenę, LGL siekia kurti atvirą ir pagarbią socialinę aplinką homoseksualiems, biseksualiems ir transeksualiems asmenims. LGL, kaip ir kitos nevyriausybines organizacijos, rūpinasi ne tik savo kasdiene veikla, organizaciniais ir administraciniais gebėjimais, bet ir savo vizija, įvaizdžiu ir jo įtaka organizacijos darbui. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad LGL už vykdomas veiklas yra atskaitinga savo rėmėjams, tiek privatiems, fiziniams asmenims, tiek ir įvairiems fondams, ambasadoms, kitoms organizacijoms, suteikusioms vienokio ar kitokio pobūdžio paramą. Ir, be abejonės, kaip beveik 20 metų LGBT bendruomenės labai dirbanti organizacija, LGL savo veiklą kreipia LGBT žmonių padėties gerinimu šalyje. Visos šios priežastys lemia tai, kad organizacijai neužtenka vien kas metus pateikti veiklos ataskaitos, jos veikla turi būti planinga visus metus.

LGBT žmonės – lesbietės, gėjai, biseksualai ir transseksualai. Reikėtų pabrėžti, kad šios mažumos yra vaizduojamos skirtingai. Daugiausia spaudos retorikos yra skirta homoseksualiems vyrams. Vyrų homoseksualumas yra aktualiausia tema dėl įsitvirtinusios vyriškumo sampratos, kurią, spaudos požiūriu, homoseksualai laužo. Tuo tarpu apie lesbietes spauda rašo nedaug: daugiausia tai intriguojantys, erotiškų elementų turintys straipsniai, arba bendros naujienos visoms lytinėms mažumoms. Straipsnių apie biseksualius žmones praktiškai nėra, nebent kalbant apie moterų biseksualumą, galima rasti porą egzotiškų biseksualių vaizdinių. Tačiau homoseksualai aptarinėjami dažniausiai. Tai galima pastebėti atsivertus kokį nors laikraštį ar internetinį tinklalapį. Galima teigti, kad tokie straipsniai padažnėja prieš *“Baltic Pride”* renginius. Taip, žurnalistai dirba savo darbą, nes tai tikrai daug dėmesio sulaukiantis renginys. Po straipsniais visada pasirodo daug komentarų, kurie dažniausiai diskriminuoja ir žeidžia LGBT žmones. Štai vienas komentaras iš populiaraus naujienų tinklaraščio 15min.lt: **„jie rimtai sergantys,tarybiniais laikais tokius siusdavo i vasaros 5 ,o dabar laisve visiems .As manau ligonius reikia gydyt,o netoleruot.Nieko ner baisiau kai dar kunigai juos palaiko ,tai norisi paklaust o jie sv.rasta kada nors skaite,nes ten aiskiai parasyta kad vyras su vyru ,ir moteris su moterim ,tai yra nuodeme,iskrypimas“** (kalba netaisyta).

Mitai apie lytines mažumas

Lesbietės ir gėjai susiduria ne tik su nusistovėjusia diskriminacija, bet ir su plintančiais visuomenės prietarais, kurie gimdo atvirą priešišumą ir fizinį smurtą. Fr. M. MacGreilas apibūdina prietaringumą, kaip “priešišką neigiamą pažiūrą ar pažiūrų sistemą į asmenį ar asmenis, priklausančius grupei ar kategorijai ir turinčius tas tariamąs neigiamas savybes, būdingas tai grupei ar kategorijai”. Tokios pažiūros grindžiama dezinformacija, baime, netolerancija ar tam tikra ideologija. Prietarų prieš homoseksualus jėga šioje visuomenėje tiesiogiai susijusi su nusikalstamu statusu, kuris buvo primestas homoseksualiems santykiams įstatymu, priešišku katalikybės

požiūriu į homoseksualumą ir nepagrįsta nelogiška baime. Dezinformacija vyrauja formuojant nuomonę, kad AIDS tai “gėjų nelaimė” ir kuriant neigiamą mitą esą homoseksualumas susijęs su prievarta prieš vaikus. Ideologija, kuri grindžiama prietarais ir diskriminacija prieš gėjus ir lesbietes, visada įrodo, kad heteroseksualumas – “normalus” arba “natūralus”, o homoseksualumas – “nenormalus” arba “perversiškas”. Heteroseksualūs santykiai pateikiami, kaip pranašesni - taip pat, kaip ir kitose prietarų srityse. Rasizmas ir seksizmas irgi propaguoja vienos rasės ar lyties viršenybę. Žmonės dažnai susidaro savo nuomonę apie žmogų, kurio net nepažįsta. Jis – kitoks, todėl galima diskriminuoti. Tai atsitinka ir su šia grupe. Štai gana idomi ir tikrai neteisinga nuomonė apie homoseksualius asmenis:

„Moterys tampa lesbietėmis, nes turi negatyvios santykių su vyrais patirties“

Tačiau tyrimai parodė, jog nėra reikšmingo skirtumo tarp heteroseksualių ir homoseksualių moterų negatyvios seksualinės patirties. Dauguma moterų nurodė, jog jos pradėjo užduoti sau klausimą apie seksualinę orientaciją tuomet, kai pajuto stiprią emocinę ir/ar seksualinę trauką tos pačios lyties atstovei, o ne tada, kai jos jautė antipatiją vyrui.

Homoseksualų vaikai taip pat tampa homoseksualūs

Tyrimai parodė, jog tarp vaikų, kurių tėvai buvo homoseksualai yra toks pat procentas homoseksualų, kaip ir tarp vaikų, kuriuos augino heteroseksualūs asmenys.

Aš niekada nebuvau sutikęs homoseksualaus žmogaus

Daugelis žmonių pažįsta homoseksualius asmenis, tačiau nėra tikri dėl jų lytinės orientacijos. Visuomenėje egzistuoja stiprus nusistatymas ir neapykanta netradicinės lytinės orientacijos žmonių atžvilgiu, todėl homoseksualūs asmenys nelabai nori atskleisti savo lytinę orientaciją aplinkiniams.

Homoseksualių žmonių yra įvairiuose

socialiniuose, ekonominiuose, politiniuose sluoksniuose ir turi įvairias specialybes. Heteroseksualūs asmenys gali numanyti, kad jų kaimynas, draugas, giminaitis ar bendradarbis yra homoseksualus, tačiau homoseksualus asmuo gali to ir neatskleisti, bijodamas pasmerkimo ar neapykantos.

Homoseksualumas yra psichinė liga

Daugelis tyrimų įrodė, kad homoseksualumas nėra susijęs su psichologiniu sutrikimu ir tai jokia prasme nėra „psichikos problema“.

Gėjai trokšta būti moterimis, rengiasi moteriškai, lesbietės savo manieromis ir apranga imituoja vyrus

Aš esu girdėjęs štai tokią nuomonę; **„Visos merginos, kurios rengiasi ir elgiasi berniukiškai tikrai lesbietės, o visi vyrai, kurien rengiasi ir elgiasi moteriškai tipiškai gėjai“** (mergina 19m.)

Daugelis gėjų ir lesbiečių negali būti atpažįstami pagal jų išvaizdą, elgseną ar manieras. Tik kai kurie gėjai ir lesbietės elgiasi taip, kad kiti žmonės galėtų juos identifikuoti. Dažniausiai jie tai daro sąmoningai, norėdami atskleisti savo seksualinę orientaciją, arba maištaudami prieš visuomenėje nusistovėjusius tradicinius lyčių vaidmenis.

Tokie homoseksualų stereotipai daugiausiai egzistuoja dėl masinėse informavimo priemonėse kuriamo gėjų ir lesbiečių įvaizdžio.

Aids – gėjų liga

AIDS (angl. Acquired Immune Deficiency Syndrome) – tai žmogaus imunodeficito viruso (ŽIV) sukelta liga. Virusą gali užsikrėsti bet kuris žmogus, nepriklausomai nuo jo seksualinės orientacijos. AIDS galima užsikrėsti per organizmo skysčius, tokius kaip kraujas, sperma, makšties išskyros ar motinos pienas. Kai kurie žmonės šia liga užsikrečia dalindamiesi intraveninėmis adatomis.

Nors AIDS serga nemažai gėjų, ja taip pat

serga daugelis heteroseksualių vyrų ir mergin, ja serga netgi vaikai ir kūdikiai

Jei gėjus arba lesbietę sutiktų tinkamą priešingos lyties atstovą, jie būtų „išgydyti“

Daugelis gėjų ir lesbiečių yra bandę susitikinėti su priešingos lyties atstovais, tačiau galiausiai jie supranta, kad yra kur kas laimingesni susitikinėdami su tos pačios lyties asmenimis. Dauguma gėjų ir lesbiečių teigia, kad nenorėtų keisti savo seksualinės orientacijos. Tie, kurie norėtų tai padaryti, dažniausiai taip elgiasi dėl negatyvaus visuomenės požiūrio į homoseksualumą.

Homoseksualai nori išskirtinių teisių ir tai – nesąžininga

Pagrindinės žmogaus teisės - tai ne išskirtinės teisės. Teisė įsidarbinti ir turėti gerą darbą, nėra išskirtinė teisė. Teisė būti aptarnautam restorane taip pat nėra išskirtinė teisė. Teisė turėti gyvenamąjį namą irgi nėra išskirtinė teisė. Teisė eiti gatve ir nebūti užpultam vien dėl to, ką tu myli, taip pat nėra išskirtinė teisė. Homoseksualai ir biseksualai nori tų pačių teisių, kurios yra garantuojamos bet kuriam kitam asmeniui.“ (http://www.atviri.lt/index.php/mitai_apie_homoseksualuma/54)

Taigi, aš manau, kad su žmogumi iš pradžių reikia pabendrauti, kad būtų galima apie jį išsakyti kokią nors nuomonę. Kiekvienas žmogus yra unikalus, nesvarbu, ar jis yra vyras ar moteris, heteroseksualus ar homoseksualus, žydas ar romas ir panašiai. Mano nuomone, negalima teisti žmogaus už tai, kad jis yra kitoks.



Lietuviai homofobiška tauta?

„Daugelis sociologinių tyrimų byloja lietuvius esant vienus homofobiškiausių Europoje: kas trečias mano, kad tik visiškas homoseksualų nebuvimas nekeltų problemų visuomenei; kone ketvirtadalis bijo homoseksualių žmonių kaimynystės; tarp dominuojančių stereotipų yra homoseksualumo tapatinimas su liga, nuodėme, pedofilija. Bandymas apie homoseksualus kalbėti ne menkinančiu ar kritikuojančiu tonu it cunamis sukelia masinę isteriją ir yra rizikingas. Panašiai ir su dabartinėmis abejonėmis dėl homoseksualų siekio „užvaldyti pasaulį“, „užimti valdžią“, įvesti „savą tvarką“. Taip, mes išties nežinome, kaip atrodytų / atrodys pasaulis išsivadavus bei atsivėrus homoseksualiems žmonėms. Natūralu, kad ši nežinomybė kuria nesaugumo jausmą. Bet

juk pažvelkime plačiau: atsiras daugiau seksualumo sampratų, nusikratysim (bent kuriam laikui) nusistovėjusių vyriškumo ir moteriškumo klišių, įgalinsim nemažai piliečių, kurie ilgą laiką priversti kentėti. Galiausiai bus užtikrintos pamatinės žmogaus teisės į saviraišką. Argi tai blogai? Kaip atrodytų pasaulis, jei moterys taip ir nebūtų tapusios pilnavertėmis visuomenės narėmis? Visai nenoriu to žinoti. Akivaizdu, jog tariamas homoseksualų pavojus kyla iš heteroseksualių žmonių nenoro dalintis turima galia. Būtent iš čia išplaukia nepagrįsti kaltinimai homoseksualams dėl valdžios troškimo, tuo tarpu viskas, ko jie siekia, tai tolerancija ir pripažinimas. Galima teigti, kad dėl tokių stereotipų LGBT žmonėms kyla daug sunkumų. Aš manau, kad jiems ir darbą rasti sunkiau ir bet kurioje aptarnavimo įmonėje gauti kažkokią paslaugą yra

sunku. Tokie žmonės, anot „normalių“ žmonių, yra ligoniai, ir jų vieta psichiatrijos ligoninėje. Sakoma, jog nėra lengva mokytis iš kitų klaidų ar pamokslavimų, o geriausiai pamoka išmokstama savo kailiu. Siekiant išsamiau suvokti komplikotą ir sudėtingą diskriminacijos procesą, labiausiai padės asmeninė patirtis. Pasiūlyti nors ir vienai dienai tapti homoseksualu būtų netaktiška, tačiau pamėginti imituoti tokią elgseną lyg ir nebūtų didelė auka, siekiant pažinimo džiaugsmo. Taigi, tie, kas abejojate, ar homoseksualūs žmonės patiria diskriminaciją, ar laikote juos pavojingais, pamėginkite pasidabinti „vaivorykštine“ atributika ir dalyvaukite masiniuose renginiuose ar tiesiog pabūkite viešose erdvėse ir stebėkite aplinkinių reakciją į jus, kaip į homoseksualą. Tuomet patirtus išpūdžius padauginkite iš 365 dienų ir dar išteskite iki gyvenimo galo. Taip susidarysite aiškesnį vaizdą, ką iš tiesų reiškia priklausyti mažumos grupei.“ (Dainius Genys/ „pavojingiausia“ visuomenės grupė-homoseksualai/ Aš ir psichologija)

LGBT žmonės trugdo būti katalikais?

Kartą skaitinėčiau komentarus apie gėjus ir radau labai idomų stereotipą: „Lietuva - katalikų šalis, kurioje tūkstantmečiais religinis tikėjimas sako, kad Dievas sukūrė pasaulį, sukūrė dviejų skirtingų lyčių žmones meilei, giminės pratęsimui. Mes švenčiame Šv. Kūčias, Šv. Velykas taip, kaip šventė mūsų proseneliai, tėvai. Mes užaugome su tuo, gyvename su tuo. Pripažindama, kad homoseksualizmas yra normalus dalykas, aš spjaučiau savo protėviams į veidą...To niekada nebus.“ Man kažkodėl atrodo, kad „normalus“ žmogus homoseksualus kaltina dėl visko, taip atrodo, kad LGBT žmonės trukdo gyventi. Man šitie žmonės visai netrukdo švęsti švenčių ir laikytis visų papročių, kurie yra priimti mano šeimoje. Aš tikiu Dievą taip, kaip noriu, ir net nepagalvoju apie šiuos žmones. Homofobiški asmenys, manau, visada atras priežastį kaip diskriminuoti homoseksualų žmogų.



Conchita Wurst (Thomas Neuwirth),
winner of Eurovision 2014

Daug kalbų apie lytines mažumas LGBT žmones sulaukė po šių metų Eurovizijos, kai ją laimėjo Austrijai atstovavęs barzdotas transvestitas Conchita Wurst. Po Eurovizijos kai kurie komentarai buvo tikrai žeidžiantys šią mažumą **„išprotejo lietuvis žmonės argi jus nesuprantant kad jus gražiai isdure ir europos homoseksualai ir kiti iskrypeliai parode jum savo vieta jie parode kad ju yra daugiau ir mes tik mazuma ir cia tik pradzia nenorekit sulaukt finalo.. akli ir naivus zmogeliai prabuskit is to gilaus sapno..laikas gryzt i realybe ..jeigu jus ir toliau sapnuosit nepajusit kaip jusu vaika vaikscios su barzdom ir myles tik berniukus nes mergaites bus nebeidomios ir nemadingos mastykit su galva o ne su subbbbbine atsiprasant..tolerancijai yra ribos irgi ..“** (kalba netaisyta). Žmonės Končitą pradėjo kaltinti net dėl gamtos stichijų „Končitos Wurst pergalė Eurovizijoje - tikroji potvynių Serbijoje priežastis, įsitikinę šalies religiniai lyderiai. Toks straisnis atsirado iškart po Končitos laimėjimo Eurovizijoje. Jie mano, kad 33 žmonių žūtis yra "Dievo bausmė" už Končitos triumfą. **"Tai ne sutapimas. Dievas atsiuntė mums**

liūtis kaip įspėjimą, kad žmonės nepereitų į blogąją pusę." - savo nuomone pasidalino tėvas Amfilofijus". Homoseksualai mūsų visuomenėje yra nuolat diskriminuojami, nes tai neatitinka dominuojančios grupės keliamų reikalavimų. Tarp mažumų yra tokių, kurios kovojo su šitokia neigiama diskriminacija, kurias kartais palaikydavo daugumos astovai. Jie tvirtino, kad norint pasiekti lygiavertiškumą, būtina skatinti imtis pozityvios diskriminacijos priemonių. Taigi, galima daryti išvadą, kad LGBT žmonėms negalima nei dainuoti, nei šokti ar užsiimti koku nors kitu amatu, nes tai nepriimtina. Kai kada tokie žmonės būna daug talentingesni nei žmonės turintys dominuojančią orientaciją. Aš manau, kad žmonės turėtų būti daug tolerantiškesni vienas kitam, nes tais ką mes darome, perduodame ir kitom kartom

Taigi, aš manau, visi turime išlikti tolerantiški visoms mūsų visuomenėje gyvenančioms grupėms. Tai ypač svarbu būsiesiems pedagogams, nes dažniausiai vaikai mokosi iš suaugusiųjų elegesio. Jei kiekvienas iš mūsų bus tolerantiškas, manau, užaugs daug mažiau diskriminuojanti visuomenė. Todėl ugdyti toleranciją - vienas svarbiausių šiandienos mokyklos uždavinių. Greitai kintančiame pasaulyje nuolat keičiasi drabužių mados, baldai ar muzikos stiliai, iš tėvų ir draugų moksleiviai dažnai perima vienokius ar kitokius požiūrius, elgesio stereotipus. Susidūrus su kitokiu mąstymu, rengimosi ar muzikos stiliumi, neretai kyla neadekvati reakcija, galinti pasireikšti replika, pašaipa ar patyčiomis. Todėl šiandien, vis labiau stiprėjant Europos valstybių ir tautų ryšiams, būtina ne tik šeimoje, bet ir mokykloje ugdyti tolerantišką moksleivių požiūrį į kitokią nuomonę.

Šaltiniai:

1. Genys, D. „Pavojingiausia“ visuomenės grupė - homoseksualai / Aš ir psichologija.
2. Harris, M., Kultūrinė antropologija. Tvermė, 1998.
3. Holliday, A., Hyde, M., Kullman, J. *Intercultural Communication: an advanced resource book for students*. London: Routledge, 2004.
4. Pat Brander, Carmen Cardenas, Juan de Vicente Abad, Rui Gomes, Mark Taylor. *Metodinis rinkinys Visi skirtingi visi lygūs*, 2007.
5. Švietimo kaitos fondo biblioteka, *Tolerancijos ugdymas mokykloje*, 2004.
6. <http://www.lgl.lt/>
7. <http://www.atviri.lt/>

Straipsnį parengė: Mingailė Gaspariūnaitė

Stereotipai apie socialines rizikos grupes. Tiesa ar mitas?

„- Mūsų visuomenėje benamiai, turi tokį įvaizdį, tai mus labai atstumia, tai mus labai gąsdina, tai yra kažkas bjauraus, nešvaraus, tai ko aš nenoriu matyt. - Sakė mergina.

- Žmogus, kuris neturi pastovaus darbo, pastoviu pajamų ir neturi savo pastogės, manau jį galima vadinti benamiu. – sakė vyras.

- Įsivaizduoju, kad tai žmogus, kuris jaučia šaltį dažnai. – sakė vyras.

- Vakata- purvinas, apšepęs, girtas. – sakė vyras.

- Vienišas, ir jis dažniausiai prašo išmaldos, būna liūdnas, būna išgeręs ir dažniausiai smirdantis. –sakė merginos.

- Įvairių žmonių yra kurie tų namų neturi ane? Bet išgirdus tą žodį vistiek įsivaizduoji pavargusį, apskretusį, nemaloniai kvepiantį, todėl, kad jis neturi ne tik namų, bet ir vandentekio ir kitų patogumų. Bet yra daug žmonių, kurie neturi, tai nuomojasi, tai kaažkur glaudžiasi, pas draugus ar dar kažkur. Benamio kategorija galėtų būti plati, bet dažniausiai turbūt stigmatizuojame ir įsivaizduojame tuos, kurie vaikšto šalia bažnyčios, prašo išmaldos. – sakė vyras.“

Tokių stereotipų laikosi žmonės, kalbėdami apie benamius, bei geriančius žmones. Dažnas žmogus turi tokią pačią nuomonę, dažnas pro juos praeina it pro siena, kiti pradeda tyčiotis, o ne vienas nepagalvoja, kodėl jam taip atsitiko.

Jau nuo seno buvo žmonių, kurie vartojo alkoholį, narkotikus, buvo benamiai. Kaip rašoma Praspaliauskienės R. knygoje „Nereikalingi ir pavojingi: XVIII pabaigos –XIX A. Pirmos pusės Elgetos, valkatos ir plėšikai Lietuvoje“ (2000

leidimo metai) psl (5): „ Tradicinę, ikiindrustinę visuomenę sudarė ne tik tradiciniai luomai (dvasininkija, bajorija, miestiečiai), bet ir grupės žmonių, kurie dė savito gyvenimo būdo, elgsenos, valdžios ir visuomenės požiūrio į jas negalime priskirti nė vienam luomui. Tai, pavyzdžiui, elgetos, valkatos, prostitutės, įvairūs nusikaltėliai. Visais laikais šie žmonės egzistavo ir egzistuoja tarsi už „normalios visuomenės ribų“. Sociologai tokias visuomenės grupes pavadino marginalinėmis. Marginalinės visuomenės grupės, niekada nebuvo didelės, nedarė didesnės įtakos valstybiniam, politiniam, ekonominiam, bei kultūriniam šalies gyvenimui.“ Tai gi šiais žodžiais ir norima pasakyti, kad situacija nesikeičia, kas buvo anksčiau, tas išliko ir dabar. Į šiuos žmonės niekas nekreipia dėmesio, nei artimieji, nei valdžia, kuri galėtų sukurti geresnį gyvenimą kiekvienam žmogui. Jų vis daugėja. Mažas, kuris gauna pagalbos ir pasikeičia. Juk alkoholikai jei gerė daugybę metu, jų statusas ir lieka toks pats, nors jie ir išgyjo, bet nežinią kada jam gyvenimas gali pakišti koją ir jis vėl ims gerti. Tokia pati situacija yra su narkomanais ar kitomis socialinėmis grupėmis.

Alkoholio poveikis iš dalies priklauso nuo jo kiekio- kuo daugiau žmogus išgeria, tuo stipriau jį veikia alkoholis. – Ši informacija yra labai svarbi, nes žmogus gerdamas negalvoja, kokios gali būti pasekmės, svarbiausia malonumą jie patiria dabar, dauguma sako, kad tai juos atpalaiduoja.

„Moterys yra labai imlios alkoholio poveikiui nei vyrai. Tas pats alkoholio kiekis stipriau veikia moterį, nes moters organizme esama mažiau vandens ir daugiau riebalinių audinių, todėl alkoholio koncentracija išlieka aukštesnė.“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir

mokslo ministerija ugdymo plėtotės centras, sudarytojas: dr. Tamošiūnas. T Psl:98.) Kiekviena moteris negalvoja, kad alkoholis jai yra pavojingas, ji galvoja ar vyras ar moteris vistiek tas pats poveikis. Taip pat yra stereotipinis mąstymas, kad išgėrus yra linksmiau, galima susirast naujų pažinčių, taip pat yra lengviau bendrauti.

Norėčiau pateikti keletą mitų ir faktų apie alkoholio vartojimą. Parengta pagal Jurgitos Narmontienės metodinę medžiagą „Apie alkoholio žalą“ (Parengė vyresnioji socialinė pedagogė Jolita Dvelienė.). Žemiau pateikiami mitai apie alkoholį dažnai yra populiarūs tarp paauglių, kurie neturi tinkamos ir objektyvios informacijos, todėl tėvai turėtų su ja supažindinti savo atžalas.

1. Mitas: nesvarbu, kokio amžiaus sulaukęs jaunas žmogus pradeda vartoti alkoholį, tikimybė tapti

priklausomam nuo jo yra tokia pati.

Faktas: kuo jaunesni būdami paaugliai pradeda vartoti alkoholį, tuo didesnė tikimybė, kad jie taps priklausomi nuo alkoholio. Pradėjus nuolatos vartoti alkoholį, dar neturint nė 15 metų, tikimybė priklausyti nuo alkoholio padidėja 4 kartus, palyginti su žmonėmis, kurie alkoholį pradeda vartoti nuo 21. Daugiau nei 40 proc. paauglių, pradėjus nuolatos vartoti alkoholį nesulaukę 14 metų, uaugę tampa nuo jo priklausomi.

2. Mitas: žmonės gali gerti ir neprarasti savikontrolės.

Faktas: alkoholis susilpnina mąstymą, o tai tikimybė, kad jie padarys ką nors, ko vėliau gailės. Alkoholis padeda išryškėti potraukiams, kuriems, būdamas blaivus, žmogus gali priešintis, nes apsvaigus dėmesys sutelkiamas tik į tuo metu esančią situaciją, nesvarstomi galimi padariniai. Alkoholio veikiami žmonės suerzinti reaguoja agresyviau negu paprastai, paprašius pagalbos, yra paslaugesni nei įprastai.

3. Mitas: alkoholis nedaro ypatingos žalos smegenims.

Faktas: alkoholis sukelia koordinacijos sutrikimus, sutrikdo sprendimų priėmimo procesą, susilpnėja refleksai, dvejinasi akyse, sutrinka

atmintis – visa tai yra požymiai, kad alkoholis žalingai veikia smegenų ląsteles.

4. Mitas: alkoholis nėra pavojingas gyvybei.

Faktas: didelis suvartotas alkoholio kiekis per trumpą laiką sukelia organizmo apnuodijimą alkoholiu, o tai gali baigtis koma ar net mirtimi. Alkoholio vartojimas ir vairavimas taip pat neretai yra mirtinas derinys.

5. Mitas: dauguma paauglių nuolatos vartoja alkoholį.

Faktas: dauguma paauglių išbando alkoholį, tačiau nuolatos jo nevartoja. Jauni žmonės,

piktnaudžiaujantys alkoholiu, anaipol neatrodo „kieti“, atvirkščiai, jų tolerancija alkoholiui didėja, jie rizikuoja susirgti priklausomybe nuo alkoholio ir kitomis ligomis.

6. Mitas: nedidelis alkoholio kiekis nesutrikdo vairavimo įgūdžių ir tokiu atveju alkoholio matavimo aparatas rodo leistiną promilių kiekį.

Faktas: pagal kūno masę, alkoholio kiekis kraujyje gali būti 0,02 promilės išgėrus vos vieną santykinį alkoholio vienetą (vienas standartinis alkoholio vienetas (SAV) atitinka 330 g alaus, 40 g stiprių gėrimų, 150 g vyno, 120 g likerio), tai gali sulėtinti reakcijos laiką ir pasunkinti koncentraciją. 0,03 promilės gali smarkiai pakenkti vairavimui. Esant 0,04 promilės, regėjimas pradeda fokusuotis į kelio vidurį, taip žmogus negali laiku reaguoti į eismo ženklus, šviesoforo signalus, pėsčiuosius. Alkoholio koncentracijai kraujyje pasiekus 0,05 promilės, vairavimas pasidarys pastebimai netvarkingas, ypač policininkų akimis.“

Šie faktai puikiai parodo, kokie žmonių stereotipai yra sukurti, taip pat kalbant apie atžalas yra svarbu, kuo ankščiau kalbėtis tokiomis temomis, kad išvengti didelių pasėkmių.

Alkoholio bei narkotikų pasėkmės yra siaubingos. Žmonės pirmiausiai net nesuprasdami, parduoda savo vertingus daiktus, kad gautų pinigų, gali plėsti, net iš giminaičių ir galvoja, kad nepastebės, kad dingę vertingi daiktai. Ir visai tai dėl dozės, praranda namus ir tampa, taip vadinamais valkatomis, benamiais, kurie be jokio

gėdos jausmo prašo aplinkinių žmonių išmaldos, visada yra purvini, jų svarbiausias tikslas gauti išgerti ar gauti narkotikų, maistas yra nesvarbus. Pasitaiko nemažai atvejų, kad šie žmonės susergera sunkiomis ligomis ir miršta ir viskas tik dėl to, kad laiku negavo tinkamos pagalbos. Aplinkiniai juos smerkia. O artimieji gėdijasi pripažinti, kad turi tokį giminaitį. Arba dauguma sako: „Pats pasirinkai tokį gyvenimą“. O kai kurie šeimos nariai taip stipriai išgyvena, kad visą kaltę verčia sau ir mano, kad jie yra kalti dėl visko, kas atsitiko.

Dar labai svarbi priežastis, kodėl žmonės vartoja alkoholį, bei narkotikus yra- reklama. Žiniasklaida labai stipriai veikia mūsų pasąmonę., Kiekvienoje visuomenėje galima surasti įvairias alkoholio vartojimo plitimo priežastis, tačiau visuomenės požiūrį į alkoholio vartojimą sąlygoja ne tik šalies kultūros tradicijos bei papročiai, bet ir priimti įstatymai, alkoholio politika, reklama.“ <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/61083> [Žiūrėta 2014 06 10] O kita priežastis, daranti taip pat didelę įtaką yra, artimųjų netektis, jie pasijaučia vieniši, niekam nereikalingi ir mano, kad alkoholis jiems padės užsimiršti, dėja taip nėra.

„Valstybės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos duomenimis per paskutiniuosius keletą metų sidro ir alkoholinių kokteilių suvartojimas išaugo 249 proc. Būtent šiais gėrimais dažniausiai svaiginasi nepilnamečiai. Vienas iš pagrindinių alkoholinių gėrimų vartojimui įtaką darančių veiksnių - reklama, formuojanti klaidingą svaigiuosius gėrimus vartojančio asmens įvaizdį - drąsesnio, seksualesnio, patrauklesnio.,“ http://kauno.diena.lt/naujienos/ivairenybes/mokslas-ir-it/vdu-diskusija-apie-reklamos-itaka-alkoholio-vartojimui-295219#.U5iQS_mSyII“ [žiūrėta 2014 06 10]



„Kodėl žmonės svaiginasi toksinėmis ar narkotinėmis medžiagomis, vienareikšmio atsakymo negali būti. Yra aspektų (biologiniai, socialiniai, psichologiniai, medicininiai, juridiniai, profesiniai ir kt.) kurie lemia vienos ar kitos ligos susiformavimą. Keli faktoriai, susiję su šia klastinga liga, visada yra lemiami:

- Individas, jo psichocharakterologinės savybės;

- Mikrosociatinė apinka

- Narkotikų rūšis, vartojimo būdai ir trukmė.“ (Mikalevičius A, Kurtinaitis A, Toksikomanijos ir narkomanijos klinikiniai aspektai, 1997,9psl)

Tai pat dažniausiai susergera ar tampa aukomis: nepilnamečiai, esantys policijos įskaityje; kilę ir asocialių šeimų, augantys be tėvo; kada nėra tinkamo emocinio ryšio tarp tėvų ir vaikų, darbinio auklėjimo kontrolės; kai tėvai nesidomi su kuo bendrauja jų vaikas ir ką jis veikia. “

Labai sunku bendrauti su tais žmonėmis, kurie nors ir turi priklausomybę ir yra giliai įklimę, tačiau nesuvokia, kad serga. Dažnai atsiranda ir smurto formų, kai šeimoje atsiranda alkoholikas ar narkomanas, nes jis nesugeba savęs valdyti.

Alkoholio vartojimas ir jo padariniai Lietuvoje

„Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo Lietuvoje tyrimo duomenys rodo, kad 2012 m. daugiau nei aštuoni iš dešimties 15-64 metų amžiaus asmenų per paskutinius 12 mėn. yra vartoję alkoholinių gėrimų (82,0%), kas yra beveik 5 proc. mažiau nei 2008 m. Per paskutiniąsias 30 d. alkoholius gėrimus vartojo du trečdaliai Lietuvos gyventojų (66,7%).

2011 m. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento atliko Tabako, alkoholio ir kanapių vartojimo paplitimo tarp suaugusių (18 - 64 m.) Lietuvos gyventojų tyrimo duomenimis per pastaruosius 12 mėnesių alų ar kitą alkoholinį gėrimą nurodė vartoję 83,4 proc. šalies gyventojų. Šis rodiklis yra šiek tiek mažesnis lyginant su ankstesnių metų kitų tyrimų duomenimis: 2009 m.

- 85 proc., 2008 m. – 86,9 proc.

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto atlikto Pasaulio sveikatos organizacijos koordinuojamo tarptautinio mokyklinio amžiaus vaikų gyvensenos ir sveikatos tyrimo (Health Behaviour in School-aged Children – HBSC) duomenimis[3], 2010 m. reguliariai (nors kartą per savaitę) vartojančių alkoholinius gėrimus prisipažino maždaug kas dešimtas tiriamasis (12,9 proc. berniukų ir 8,1 proc. mergaičių). O tarp penkiolikmečių berniukų šis rodiklis siekė 25,2 proc., tarp penkiolikmečių mergaičių – 16,9 proc.

Preliminariais Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento duomenimis 2012 m. vienam Lietuvos gyventojui teko vidutiniškai 13,16 litro absoliutaus (100 %) alkoholio, o vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui –15,44 litro, tai atitinkamai 0,09 ir 0,05 litro mažiau nei 2011 m.“ <http://www.ntakd.lt/index.php/statistika> [žiūrėta 2014 06 10]

Yra 3 pagalbos būdai, kurie yra tinkami, tiek sergančiajam tiek jo šeimai. Artimiesiems yra begalo sunku klausytis aplinkinių stereotipinio mąstymo, apie šiuos žmonės. Dažnas sergantysis turėjo, šeimą, namus, darbą, taip pat galima teigti, kad galios santykis čia taip pat labai svarbus, išlieka tie, kurie yra stiprūs, o silpni pasitraukia ir yra netinkami, jie todėl ir laikomi bevaliais žmonėmis, kurie nesugebėjo išsikaupti.

Individualus psichologinis konsultavimas

Psichologinė pagalba šeimai

Galimybė lankyti emocinės paramos grupę [žiūrėta 2014 06 10]

Šie būdai gali padėti nepasiduoti ir kovoti dėl savo gyvenimo. Tačiau daug kas nenori kreiptis į daktarus ar į kitas įstaigas, nes bijo pripažinti ir pasakoti apie savo nelaimes.

Benamiai, gali prisiglausti nakvynės namuose, Lietuvoje jų nėra daug, tačiau geriau negu nieko. Taip, kai kurios jų paslaugos, kažkurį laiką yra nemokamos, o praėjus kažkuriam laikui, mokamos. Tačiau žmogus gali gauti, bent minimalias paslaugas, gali apsiprausti, nes tai būtina.

Kai kurie žmonės, yra pasodinami į Policijos komisariatą už bausmes „atsėdėti parą“, jie ten gauna ir maisto ir gali pernaktuoti, o už bausmę gauna viešųjų darbų. Kai kurie gauna socialines paramas, bet, kai žmogus geria, jam atiduodama maistu, tai manau, puikus būdas, kad benamiai būtų pavalgę.

Nedarbas Lietuvoje tapo taip pat opią problema, todėl pagausėjo vagysčių ir žmonių, kurie vartoja. Jie nesugeba išlaikyti savęs, todėl ieško lengvo būdo užsidirbti ir nieko neveikti. Taip pat todėl ir paplito nesantuokinis gyvenimas, nes žmonėms nėra svarbu susituokti, manoma, kad ir išsiskirti nėra sunku, tiesiog susidėjai daiktus ir išėjai. Vaikai gimstantys nesantuokoje taip pat jau nėra keista, tai viskas tampa „normaliu dalyku“.

Didėjant alkoholio suvartojimui, įvyko daug neigiamų dalykų: didėjo alkoholio apsinuodijimų, išaugo nusikalstamumas, žmonių žūtys keiuose, daugėjo beglobių, nesveikų vaikų, kilo žmonių mirtingumas ir dėl to kaltas atrodo visai nereikšmingas dalykas- alkoholis. Dauguma bando koduoti, bet vieniems tai naudinga, kitiems ne.

Kaip pasakoja viena pašnekovė, išgyti nuo alkoholio yra neįmanoma. Tai apgydoma, sakė ji. „Sunkiausia, kai nebepali sustoti ir ieškai kur gauti dar. Svarbu rasti draugus, kurie nevartoja, nes pradėjus vėl, žinau, kad galiu nenustoti. Man padėjo anoniminių alkoholikų klubas, ten iš pradžių atrodė, kad nepadės, tačiau noras eiti ten buvo labai didelis, sulaukiau šeimos palaikimo, ten suradau draugų, su kuriais bendrauju ir dabar. Net gėda pagalvoti, kaip susigadinau gyvenimą, bet niekada nepripažinau sau, kad sergu. Tik po to, kai prasidėjo epilepsijos priepuoliai ir kreipiausi į gydytojus, jie man pasakė, šios ligos priežastis, tuomet susimaščiau, kad stoviu, ties bedugne, kiekvienas lašas priartina prie mirties ir nusprendžiau ieškotis pagalbos, dar kartą sakau, kad labai dėkinga esu šeimai, kuri man padėjo atsistoti ant kojų ir eiti vėl į prekę, kas žino gal jau bučiau numirusi“, sako mergina.

Tai yra puikus pavyzdys, kaip žmogus atrado laiku pagalbą ir suprato, kad gali baigtis baisiu dalyku. Nors ne visada laiku yra suprantama, tada

prarandamos ne tik dvasinės bet ir materialinės vertybės, kai jau nebereikia nieko.

Taigi, jei žmogus laiku susimąsto ir gauna reikiama pagalbą, jam pagyti yra lengviau ir gali gyventi pilnavertį gyvenimą. Svarbu, kad žmogus domėtusi ir užsiimtų mėgstama veikla, kad turėtų užsiėmimą ir nekiltų mintys, kaip išgerti ar kur gauti. Reikia rasti tinkamus draugus ar giminaičius, kurie palaikytų, turėtų bendrą veiklą ir bendrus interesus. Žmogus, sirgęs alkoholizmu turi nepamiršti, kad visą gyvenimą vaikšto ant plonos linijos ir bet kada gali paslysti ir vėl grįšti į ankstesnį gyvenimą. Ne visada stereotipai būna tiesa, kartais jų žeidžia, bet reikia mokėti priimti kritiką ir nepasiduoti ir siekti savo tikslų.

Šaltiniai:

1. Eriksen, T.H. *Small Places, Lerge Issues: An Introduction to social and cultural Anthropology*. London: Pluto Press, 1995.
2. Holliday, A. *Essentialist versus non-essentialist views*.
3. Holliday, A., Hyde, M., Kullman, J. *Intercultural Communication: an advanced resource book for students*. London: Routledge, 2004.
4. Kačerauskas, J. *Blaivybė Lietuvoje istorija ir dabartis*, Vilnius: Diedmedžio, 2013.
5. Keselis, N., Voltonas, H. *Alkoholizmas*, Vilnius: Mintis, 1972.
6. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Ugdymo plėtotės centras, *Metodinės rekomendacijos, alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programai įgyvendinti*, 2009..;
7. Mikalkevičius A. ir Kurtinaitis A. *Toksikomanijis ir narkomanijos kinikiniai aspektai*, Vilnius: Pradai, 1997.
8. <http://www.ntakd.lt/index.php/statistika>;
9. Praspaliauskienė R. *Nereikalingi ir pavojingi: XVIII A. Pabaigos-XIX a. Pirmos pusės elgetos, valkatos ir plėšikai Lietuvoje*. Vilnius: Žara, 2009.

Straipsnį parengė: Loreta Vitėnaitė

Stereotipai mokyklose, vadovėliuose arba kokią žinią perduoda švietimo institucijos

Vaikai mokosi visur: namuose, būdami su draugais, lankydami giminaičius, keliaudami, žiūrėdami televizorių ir, aišku, mokykloje. Neveltui mokykla dažnai pavadinama antraisiais vaiko namais. Šioje švietimo institucijoje jaunimas praleidžia labai daug laiko ir per tą pamokų, pertraukų ir užklausinės veiklos laiką daug ko išmoksta. Kalbama ne tik apie integralus, šaltojo karo pasekmes ar apie kitų mokykloje dėstomų dalykų informaciją, bet apie pasaulio suvokimą, mąstymą ir vertybių sudarymą. Tačiau, šioje mokyklos bendruomenėje galima išmokti ne tik konstruktyvių, bet ir negatyvių dalykų. Vienas iš tokių - stereotipai. Kaip jau yra žinoma, stereotipus perduoda žiniasklaida, bet ne tik ten yra galima išmokti „mąstyti dėžutėse“. Neteisingam, perdėtam „kitų“ žmonių įsivaizdavimui įtaką daro ir svarbios institucijos: policija, sveikatos priežiūros institucijos, vyriausybė, kariuomenė, profesinės įstaigos ir žinoma mokyklos (Holliday, Hyde, Kullman, 2004: 41-43). Tokiu būdu labai lengva perduoti stereotipus, nes vyrauja įsivaizdavimas, kad tokios svarbios institucijos tikrai turi sakyti tiesą. Todėl stereotipais, kuriuos vaikai išmoksta ar apie kuriuos sužino mokykloje, neretai vadovaujamasi ir ateityje, jau baigus mokyklas.

Mokytojų indelis kuriant dėžutes

Verta panagrinėti mokytojus, kurie mokykloje daugiausia bendrauja su mokiniais. Šiais laikais, ruošiant pedagogus, yra kalbama apie tarpkultūriškumą ir toleranciją. Dėl šios priežasties atsiranda mokytojų, kurie savo darbe nesivadovauja stereotipais ir jų nekuria. Tačiau, kaip su tais mokytojais, kurie mokėsi dar tada, kai niekas nekalbėdavo apie „kitus“ gerai? Arba su tais

pedagogais, kurie taip ir nesuprato, kodėl reikia „pakeisti“ „kitokius“ nei jie patys? Galima pasakyti, jog tai buvo seniau, bet juk šie mokytojai dar ir dabar dirba su visuomenės ateitimi. Ir net šiais laikais yra dalis mokytojų - nors ir sunku pasakyti, kokia dalis - kurie vis dar gyvena savo dėžutėse ir padeda vaikams įsitaisyti savosiose. O vaikai, kurie dažnai mokytojus laiko savo autoritetais, ypač mažesni, lengvai pasiduoda pedagogų įtakai ir perima jų mąstymo pobūdį. Toliau pateiktoje situacijoje aiškiai matomas toks perėmimo modelis. Buvo atliktas interviu su homoseksualių vaikinų, kuris mokykloje sulaukė patyčių dėl to, kad jis „kitoks“. Styvas (vardas pakeistas), pasakodamas apie savo išgyvenimus mokykloje, nuolat vartė puodelį rankose, buvo matyti, kad jam nėra malonu apie tai kalbėti, kaip jis vėliau pasakys, tai buvo sunkiausias laikotarpis jo gyvenime:

When I was 13, I was found out. Uhh.. my best friend found out I was...gay. <...> I was found out and I needless to say... his 13 year old boys reaction was to tell people. And even though he himself didn't have a big issue with it, other people happened to and it escalated rather quickly to: I was going at the time to a private Catholic school, <...> because it was Catholic school a lot of the boys were brainwashed into...you know, gay is wrong, gay is bad. The priest says so, the church says so. And umm, and I didn't really have a lot of resources in form of teachers. I was terrified to tell my parents, <...> But I didn't really have teachers, I was very unhappy at that point of my life. You know, I went from being a socially adequate person, I had lost friends, to being the kid that was kept at a distance, because everybody didn't really

know, they just had of heard that I was gay. The...the...the meaner the people showed towards me (pradėjo rankose sukioti puodelį) like switched from day to night <...>. Seven grade I was one of the boys like I had fun with all of the guys we used to, you know, have sleepovers at my house at their house, we used to try to score beer and get drunk. Uhhm, half way through the second year, at 8 grade I was...uhhm...found out or discovered or whatever you want to call it. And by the end of the year I was basically a social outcast. And by the third year I was in that school I was incredibly depressed and just...I mean the...the...the teachers knew what was going on, because the bullying was fairly obvious and....based on...suppose religious principal because most of those people were deeply religious. They didn't really do much, they almost, I mean at one point we had a conversation with my school principal and he sort-of tip-toed around an idea that I deserved it for being a sexual deviant. Which is, that was the darkest point in my life.

Šioje situacijoje galima pamatyti tai, kad, Styvas, turėjęs daug draugų juos prarado, kai aplinkiniai sužinojo, kad jis yra gėjus. Reikia paminėti pedagogų vaidmenį šioje situacijoje. Kaip Styvas ir sakė, patyčios buvo gana akivaizdžios, bet mokytojai nieko nedarė, o pats mokyklos direktorius kaip ir apkaltino Styvą dėl patyčių, kad tai yra jo kaltė, nes jis „kitoks“. Natūralu, kad vaikai mokykloje iš jo tyčiojosi, nes jo ne tik kad niekas negynė, bet ir pats svarbiausias mokyklos asmuo jauną vaiką pasmerkė, nes jis neatitiko daugumos standartų. Mokytojų abejingumas ir direktoriaus nesupratimas atvėrė kelią patyčioms. Todėl vaikai nematė nieko blogo tyčiotis ar skaudinti „kitokį“ žmogų. Galima paminėti ir tai, kad Katalikiškoje mokykloje, kurioje bažnyčia ir kunigas sakė, kad būti gėjumi yra blogai, buvo sukurti stereotipai, kurie privertė galbūt pirmą kartą vaikus mąstyti dėžutėse.

Tokie dalykai vyksta ne tik su homoseksualais, bet ir su kitų tautybių žmonėmis. Dėl to kaltas esencialistinis mokytojų požiūris, kuomet mokytojai mato tik kultūrą ir pagal ją sprendžia apie visus žmonės, nematydami jų, kaip individualių asmenybių. Dėl esencialistinio pasaulio vaizdo, mokytojai mato ne vaikus, o

kultūras, vertina vaikus, jų elgesį ir gebėjimus pagal tai, kaip patys pedagogai supranta tų vaikų kultūras. Toks vertinimas nepanaikina problemų, bet sukuria naujas, parodo vaikams netinkamą pavyzdį, vertina pagal kažkieno sukurtus stereotipus (Holliday, 1999). Gali atrodyti, kas čia tokio, jie juk vaikai ir išaugs tokį elgesį, bet realybė yra kitokia, vaikai neretai pasilieka prie tų stereotipų, kuriuos sužino mokykloje ir jais vadovaujasi ateityje, ypač jei niekuomet neteko bendrauti su tais „kitokiais“ asmenimis.

Yra dar daug situacijų, kurios atspindi mokytojų abejingumą, vien todėl, kad vaikas yra „kitoks“ ir tai nebūtinai turi būti kitos tautybės žmogus, tai gali būti vaikas, kuris turi sutrikimų. Kita situacija, papasakota Svetlanos Novopolskajos, Romų visuomenės centro direktorės - ji pasakojo apie savo anūką, kuris turi psichologinį sutrikimą ir raidės rašo į kitą pusę. Mokykloje mokytojai nedaro nieko, kad jam padėtų. Toks abejingumas rodo, kad pedagogai stengiasi nesikišti į jo problemas ir, nenorėdami papildomo darbo, tiesiog nusiplauna rankas. Žvelgiant iš kitos pusės, mokytojas tiesiog nesijaučia atsakingas, kad sutrikimų turintis mokinyš nespėja pagal visos klasės tempą. Ir atsiranda požiūris, jog tai yra paties vaiko kaltė. Šis vaikas yra „kitoks“ dėl savo kažkokių sutrikimų, o ką kalbėti apie neįgalius ar sveikatos sutrikimus turinčius žmones, vaikus, kuomet mokytojai nebando jų suprasti, nėra empatiški. Norint pažiūrėti į žmogų kaip į „kitą“, nebūtinai turi būti akivaizdūs skirtumai, tai gali būti visiškos smulkmenos, kurios suvaidina labai svarbų vaidmenį. Vien dėl gramatikos galima į žmogų žiūrėti kitaip, nes pasak antropologo lingvisto Benjamino Whorfo, „kai dvi kalbų sistemos turi skirtingą žodyną ir gramatiką, tomis kalbomis kalbantieji žmonės gyvena skirtinguose minties pasauliuose“ (Harris, 1998: 38). Užtenka tiek nedaug, kad būtų galima žmones suskirstyti į skirtingas grupes, kurios būna sudarytos rasistiniu ar tautiniu pagrindu. Su tokiomis pažiūromis, kurios, smerkia „kitą“ žmogų ir apibrėžia, kad MES esame „norma“, o JIE skiriasi nuo mūsų, mokytojai perduoda savo įsitikinimus mokiniams, kurie ateityje gali juos perduoti savo vaikams ir taip

tęsiasi ta netinkamų žinių ir nuostatų grandinė.



Spalvotų vadovėlių spalvota informacija

Dabartiniai vadovėliai pilni įvairiausios informacijos su daug spalvotų iliustracijų, kurios palengvina medžiagos įsisavinimą, pajvairina vadovėlius, padaro juos patrauklesnius. Iš pirmo žvilgsnio akį traukiančios knygos gali būti vienas iš stereotipus skatinančių šaltinių. Nebūtinai tie stereotipai būna akivaizdūs, bet tai gali būti ir labai subtilūs, neįtartini, kartais net atsitiktinai parinkti sakiniai, kurie vis tiek suformuoja stereotipinę nuomonę. Vienas iš tokių - pavyzdžių seno žmogaus vaizdavimas. „Formuojamas seno žmogaus, kaip mažai kam tikusio, socialiai pasyvaus įvaizdis. Pagyvenusių žmonių tipažai patenka tik į sociumo pakraštį. Tai arba ligoniai, kuriuos geri vaikučiai turėtų prižiūrėti, globoti, jų neskriausti, arba kaime gyvenantys seneliai, kurių veikla ribojasi saldinių dalijimu ir pasakų sekimu“ (Toleikis, 2004: 48). Tokie vaizdiniai sudaro įspūdį, kad seni žmonės yra mažai naudingi, todėl vadovaudamiesi tokiais stereotipais vaikai ir ne tik jie, kitaip žiūri į senus žmones, juos po truputėlį dar labiau atskiria, yra prarandama pagarba jiems. Kitas pavyzdys, tai informacija apie kitataučius, kuomet vadovėliai, siekdami supažindinti su tautinėmis mažumomis, dar labiau parodo skirtumus. „Tautinės mažumos vaizduojamos neatitinkamai arba informacija suskaldoma. Tautinių mažumų atstovai paprastai vaizduojami su tautiniais drabužiais, supažindinama su jų religija, šventovių pavadinimais ir t.t. Ryškėja visiškas tautinių mažumų atskirtumas, jos vaizduojamos tik savo tradicinėje aplinkoje, nebandoma jų pateikti integruočiau. Jaučiamas tam tikras globėjiškas tonas – atseit tai „mūsų svečiai, su kuriais reikia gerai elgtis“. Žodžiu, „esame geri“, kad juos priėmėme“ (Toleikis, 2004: 48). Tokia skleidžiama informacija leidžia pasijausti „šeimyninėms“

tautoms esant viršesnėms ir tokiu atveju, tautinės mažumos tarsi yra skolingos ir turi būti dėkingos už svetingumą. Aišku, gerai, kad supažindinama su tautinėmis mažumomis, bet tokiu atveju reikia supažindinti ir su jų patiriamais sunkumais ir parodyti, kaip jie integruojasi.

Toliau kalbant apie informaciją vadovėliuose ir tautinės mažumas, svarbu paminėti ir istorijos vadovėlius. Tai yra vienas iš vadovėlių, kuris turėtų plačiau supažindinti su tautinėmis mažumomis, atskleisti jų santykį su lietuvių tauta. „Lietuviškuose istorijos vadovėliuose dar galima rasti duomenų apie daugiakultūrę, daugiatautę LDK prigimtį. Bet kuo arčiau mūsų dienų, tuo to daugiakultūriškumo, daugiatautiškumo mažėja, vis dažniau imama vartoti sąvoka „lietuvių tauta, lietuviai“. Lietuviai kovoja, atgimsta. Kitų tarsi ir nėra, jie išnyksta.“ (Bakonis, 2004: 59-60). Susiduriame su problema, tarsi norima po truputi pakeisti lietuvišką istoriją. Bandoma ištrinti kitas tautas ir palikti tik vieną – lietuvišką. Po tokių istorijos mokslų iškyla klausimas, kurį pamini ir Evaldas Bakonis, ką apie kitų tautų, tokių kaip lenkų, žydų ir rusų, kultūrą žino lietuviai, kuris baigė pagrindinę mokyklą. Atsakymas paprastas – nieko. Nes vadovėliuose tautinės mažumos ar jų atstovai tiesiog neminimi, tarsi jų niekur nebuvo. Taip vadovėliai skleidžia netikslią informaciją ir ją perduoda mokiniams. Vadovaudamiesi šia informacija, vėliau situacijos gali būti interpretuojamos netinkamai, taip sukuriant kitus stereotipus.

Kiti stereotipai, kurie galbūt nėra tiek įvardijami, bet taip pat jau pradedami konstruoti mokyklose – vyrų ir moterų vaidmenys. Ne tik reklamose bet ir vadovėlių iliustracijose moterys užima labai aiškią namų šeimininkių – mamų vaidmenį, o vyrai protingi pasaulio išlaikytojai. „Moteris pirmiausia apibūdinama kaip mama. Jeigu paveikslėlyje nupieštas kūdikis, jį visuomet laikys tik mama. Nenutolstama nuo madonos ikonografijos. Net mergaitėms dailininkai dažnai suteikia būsimų mamų bruožų. Pavyzdžiui, kelių vaikų grupės iliustracijoje dažnai atsiranda vyresnė kitus prižiūrinti mergaitė, berniukams prikėrus eibių, mergaitėms dažnai tenka tvarkyti aplinką. Tik berniukai paveikslėliuose gali būti išsiteplioję,

netvarkingi. Moterys vaizduojamos plepios, gražios, jaunos, merginos – svajingos, lyriškos. Pagrindinis vyrus apibūdinantis bruožas – protas. Jie vaizduojami rimtesni, labiau susikaupę, su akiniais ir knyga ar bent jau su laikraščiu rankose“ (Tornau, 2004: 51). Toks stereotipų vaizdavimas leidžia sukurti lyčių vaidmenis visuomenėje ir šeimoje. Tarsi tik moteris gali prižiūrėti vaikus ir ji neturi jokių galimybių aprūpinti šeimą. Tokios iliustracijos vaikams skiepia nuomonę, kad mergaičių vieta namuose, o berniukai, kurie vaikystėje buvo tikri neklaužados, turi suaugę pasirūpinti šeima ir valdyti visuomenę. Įsisaugojus šiuos vaidmenis vaikystėje, suaugus pradeda pagal juos gyventi ir toliau tai skiepyti savo vaikams. Mokyklose per technologijų pamokas berniukai ir mergaitės yra atskiriami ir atlieka tipiškus darbus, kurie suskirstyti pagal mergaitiškus ir berniukiškus kriterijus. Net istoriniuose vadovėliuose moterų vaidmuo gana menkas ir jos minimos tik tuo atveju, jeigu yra garsių valdovų damos arba atlieka „nemoteriškus“ darbus. Taip nuo mažumės yra skiepijama, kad mergaitės užima žemesnę vietą ir turi paklusti vyrams. Toks principas yra perduodama iš kartos į kartą net tik šeimoje, bet ir mokykloje. Tokių vaikystės „skiepų“ rezultatai matosi visuomenėje, kai vyrai užima geresnes darbo vietas ir yra laikomi šeimos galvomis, o moterys lieka namuose prižiūrėti vaikų ir gaminti valgi.

Ką daryti, kad neliktų stereotipų?

Greito ir efektyvaus sprendimo būdo reikėtų ieškoti dar ilgai. Stereotipų šalinimas yra ilgas procesas. Kalbant apie švietimo sistemas ir institucijas, svarbu tinkamai sudaryti programas,



Šaltiniai:

1. Bakonis, E. *Mažumos socialinių mokslų vadovėliuose.*– Švietimo kaitos fondo biblioteka. (sud.) *Tolerancijos ugdymas mokykloje.* Vilnius: Garnelis, 2004, 54-61.
2. Bielskienė, J., Duoblienė, L., Tamulionytė, E. *Tarpkultūrinis ugdymas Lietuvos mokykloje: į pagalbą mokytojui. Tolerantiško jaunimo asociacija.* Vilnius: Lodvila, 2012.
3. Harris, M. *Kultūrinė antropologija.* Tvermė, 1998.
4. Holliday, A. *Culture as constraint or recourse: essentialist versus non-essentialist views.*
5. Holliday, A., Hyde, M., Kullman, J. *Intercultural Communication: an advanced resource book for students.* London: Routledge, 2004.
6. Toleikis, V. Vadovėlis – *nebūtinai mąstymo stereotipų įtvirtintojas?*. –Švietimo kaitos fondo biblioteka. (sud.) *Tolerancijos ugdymas mokykloje.* Vilnius: Garnelis, 2004, 46-49.
7. Tornau, Ū. *Mokyklinių vadovėlių iliustracijos.* –Švietimo kaitos fondo biblioteka. (sud.) *Tolerancijos ugdymas mokykloje.* Vilnius: Garnelis, 2004, 50-53.

Straipsnį parengė: Zita Asbergaitė



**I WANT YOU
TO RESPECT
ALL PEOPLE**

Rekomenduojami filmai:

1. "Pykšt pokšt, tu negyvas" (Bang Bang You're Dead), rež. Guy Ferland, 2002;



Aprašymas: Filmas pastatytas „Pykšt pokšt tu negyvas“ pjesės motyvais, filme kaip tik ji statoma, tačiau pjesė ir kai kurie filmo elementai yra paimti iš realaus gyvenimo, nuo 1999 metų, pjesė buvo pastatyta daugelyje Amerikos mokyklų, o pats filmas tapo kaip mokomoji priemonė prieš smurtą mokykloje, parodant smurto padarinius.

Pagrindinis veikėjas nusprendė kovoti su savo kankintojais mokykloje, jis tai darė kovodamas žodžiais. „Vaikai gali būti baisiausi kietaširdžiai, antgamtiškai žiaurūs.“ Buvusio pavyzdingo mokinio Trevoro Adamso žodžiai atspindi jo patyrimus Riverveilo vidurinėje

mokykloje. Jis tapo tokių traumuojamų priekabiavimų auka, kad tai netgi privertė jį pagrasinti susprogdinti futbolo komandą. Jo išsigelbėjimas - teatro mokytojas ponas Dankanas. Pastarasis pasiūlo Trevorui imtis pagrindinio vaidmens mokyklos pjesėje drauge su kita žavia mergina.

Abu - mokytojas ir Trevoro draugė - stengiasi padėti jam neišklysti iš kelio. Tačiau sumanymas statyti pjesę rizikingas: išsigandę niūraus pjesės siužeto apie vaikų žudiką, o ir prisimindami audringą Trevoro praeitį, mokinių tėvai stengiasi pastatymą sužlugdyti. Jei tėvams pavyks, Trevoro balsas liks neišgirstas. O tai jau gali būti priežastis susprogdinti žmogiškąją uždelsto veikimo bombą.

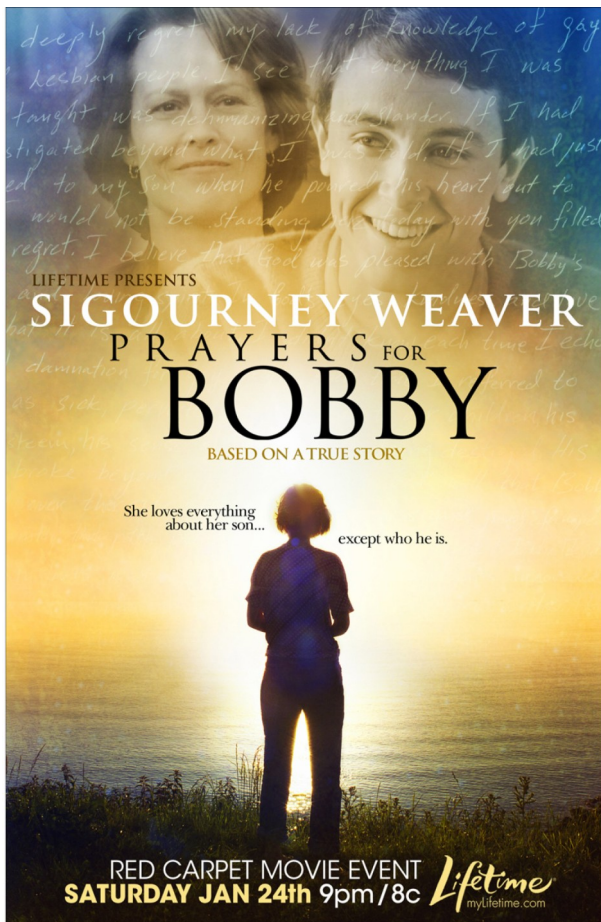
2. "Gyvenimas yra gražus" (Life is beautiful), rež. Roberto Benigni, 1997;



Aprašymas: "Gyvenimas yra gražus" yra kaip du filmai: pirmame pasakojama jauno žydo Guido istorija.

Antrame filme veiksmas vyksta koncentracijos stovykloje. Guido ir jo sūnus Giosue yra ištremiami. Žmona Dora įlipa į ta patį traukinį, tuo įrodydama, kad jai šeima svarbiau už asmeninę laisvę. "Naujas požiūris į holokausto temą pelnė iki tol mažiau žinomam Roberto Benigni tarptautinį pripažinimą.

3. „Maldos už Bobį“ (Prayers for Bobby), rež. Russell Mulcahy, 2009;



Aprašymas: Kultinio filmo „Svetimi“ žvaigždė (Sigourney Weaver) ėmėsi auklėti tėvus, kurie augina homoseksualius vaikus. Savo naujajame televizijos projekte aktorė suvaidino motiną vaikino, kuris nusižudė dėl tėvų užsispyrimo.

Šiame filme aktorė vaidina senų pažiūrų moterį - Merę, kurios sūnus Bobis, sužinojęs apie savo gėjišką prigimtį, bando atskleisti ją savo artimiesiems, tačiau užsitraukia motinos ir visuomenės rūstumą. Savižudybė jam pasirodo tinkamiausia išeitis šioje situacijoje. Aktorės

žodžiais, šis filmas tokiems paaugliams kaip Bobis suteikia viltį, o tėvams gali padėti susitaikyti su vaiko seksualine orientacija.

4. „Samerhilas“ („Summerhill“), rež. Jon East, 2008;

5. "Pianistas" (The Pianist), rež. R. Polanski, 2002;

6. „Fanatikas“ (The Believer), rež. Henry Bean, 2001;

7. „Milkas" (Milk), rež. Gus Van Sant, 2008;

8. „Kuprotas kalnas“ (Brokeback Mountain), rež. Ang Lee, 2005;

9. „Vaikinai neverkia“ (Boys Don't Cry), rež. Kimberly Peirce, 1999;

10. „Stefani Dali“ (Stephanie Daley), rež. Hilary Brougher, 2006.

Rekomenduojama literatūra:

Norint geriau pažinti mus supančias, kitų žmonių kultūras bei siekiant išugdyti dorą, tolerantišką, unikalią asmenybę mes siūlome Jums-būsimiems pedagogams perskaityti rekomenduojamą literatūrą, kuri padės suprasti koks svarbus yra Jūsų kaip būsimio mokytojo vaidmuo, ugdant tobulėjančią ateities kartą mūsų visuomenėje.

1. Pelzeris Deivas „Vaikas be vardo“

Knygoje "Vaikas be vardo", pelniusioje pasaulinį pripažinimą, pasakojama sukrečianti istorija apie berniuką, kurį vaikystėje kankino alkoholiškė motina. Šios prievartos auka tapo pats knygos autorius. Pasakojime svarbi ne grėsmė, kylanti vaiko gyvybei, o nepalaužiamas Deivo ryžtas išgyventi.

2. Tim Guenard „Stipriau už neapykantą“

Sukrečianti autobiografija, atskleidžianti prarasto ir atrasto vaiko kelią. Nors žodžiai čia stiprūs, kaip kumščio smūgiai, bet glaustu stiliumi perteiktas pasakojimas yra kupinas vilties: net labiausiai sužeistas sugeba mylėti ir atleisti. Timas - tas mažas berniukas, sužeista širdimi ir sužalotu veidu: dar trejų metų motiną jį paliko pakeleje, vėliau tėvas taip jį sumušė, kad dvejus metus teko gulėti ligoninėje prikaustytam prie lovos. Paskui - gyvenimas globėjų šeimoje ir virtinė nusivylimų, dar labiau atvėrusių meilės stygiaus skausmą vaikui, kuris po truputį užkietino savo širdį tam, kad nebereikėtų kentėti.

3. Marija Rolnikaitė „Aš turiu papasakoti....“

Tai trylikametės mergaitės dienoraštis. Kuriame pasakojama apie lietuvaits žydės išgyvenimus Holokausto metu. Tai taip pat pasakojimas apie Vilniaus getą ir dvi koncentracijos stovyklas. Graudinantis, bet kartu ir stulbinantis pasakojimas, ką teko patirti 13 metų mergaitei.

4. Ana Frank Dienoraštis

Anos Frank dienoraštis - vienas iškalbingiausių ir labiausiai jaudinančių holokausto liudijimų. Slapstydamasi nuo nacių Amsterdame su šeima ir draugais, Ana rašė dienoraštį nuo 1942 m. birželio 12 d. iki 1944 m. rugpjūčio 1 d. Ji mirė Bergen - Belzeno koncentracijos stovykloje 1945 metais nesulaukusi šešioliktojo gimtadienio.

Vienintelis iš besislapsčiusio aštuoneto išgyveno tik Anos tėvas, kuris ir įvykdė dukters norą - paskelbė jos dienoraštį. Nuo to laiko dienoraštis išverstas į 55 kalbas, išleistas 25 mln. tiražu. Jame Ana aprašė gyvenimą slėptuvėje, paaugliškas problemas, gimstančius jausmus, savęs atradimą ir negęstantį tikėjimą gėrio pergale prieš blogį.

Pedagogams naudingos knygos:

1. Sudarytojas: dr. T. Tamosiunas, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ugdymo plėtotos centras "METODINES REKOMENDACIJOS" MOKYTOJO KNYGA. Alkoholio, tabako ir kitu psichika veikiančiu medžiagu vartojimo prevencijos programai įgyvendinti. 2009 m;
 2. Pat Brander, Carmen Cardenas, Juan de Vicente Abad, Rui Gomes, Mark Taylor. Metodinis rinkinys Visi skirtingi visi lygūs Informalus tarpukultūrinio ugdymo idėjos, ištekliai, metodai ir užsiėmimai darbui su jaunais ir suaugusiais žmonėmis. 2004;
 3. Švietimo kaitos biblioteka. Tolerancijos ugdymas mokykloje. Vilnius: Garnelis, 2004;
 4. J. Bielskienė, L. duoblienė, E. Tamulionytė. Tarpkultūrinis ugdymas Lietuvos mokykloje: į pagalbą mokytojui. Vilnius: Lodvila, 2012;
 5. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras-socialinių įgūdžių ugdymo vadovas. Vilnius: 2009;
 6. Irena Leliūgienė, „Socialinė pedagogika“, Kaunas: Technologija, 2003;
 7. Mendelė-Leliūgienė M. Socialiai atsakingos asmenybės ugdymo modelis. 2012;
- Lygių galimybių plėtros centras. Įvairovei atvira mokykla: kodėl ir kaip siekti kultūrų dialogo. Vilnius: 2010;



**Stereotypes do exist, but we
have to walk through them.**

— *Forest Whitaker*

Forest Steven Whitaker was born on July 15, 1961.
He is an American actor, producer and director.